

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ «ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ»

ΕΤΟΣ ΙΑ΄.

ΜΑΪΟΣ 1951

ΑΡΙΘ. 116

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΩΣ ΕΚΦΡΑΣΙΣ

ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ(*)

Ἡ ἐν Ἄστροι Β΄ Ἐθνικῆ τῶν Ἑλλήνων Συνέλευσις, ἀφοῦ ἐπεράτωσε τὰς ἐργασίας τῆς, καὶ πρὶν ἢ διαλυθῆ, ἀπηύθυνε πρὸς τὴν ὑφήλιον τὴν ἀπὸ 18 Ἀπριλίου 1823 Διακήρυξιν. Ἡ Διακήρυξις αὐτὴ κηρύττει «ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων τὴν πολιτικὴν τῶν Ἑλλήνων ὑπαρξιν καὶ ἀνεξαρτησίαν.... καθὼς ἀνήκει εἰς ἀνθρώπων προσπάθειαν ν' ἀπολαύσωσιν ἀτίμητα ἀγαθὰ, ὅ,τι λογῆς εἶναι ἡ πολιτικὴ ὑπαρξις καὶ ἀνεξαρτησία καὶ τὰ ὁποῖα αὐτὰ ἀγαθὰ δὲν γνωρίζουσιν ἐκ φήμης, ἀλλ' ἔχοντες ἐσπερήθησαν... καθὼς ἀνήκει εἰς ἀνθρώπους κατοικοῦντας γῆν ἡρωϊκὴν.... καὶ τέλος καθὼς ἀνήκει εἰς ἀνθρώπους πάτριον ἔχοντας τὸν Βάρβαρον νὰ καταπολεμῶσιν καὶ τὴν Πατρίδα νὰ ἀπελευθερώσωσιν».

Συμφώνως πρὸς τὸ ἄρθρον 14 τοῦ Ἐσωτερικοῦ Κανονισμοῦ, κατὰ τὴν Πανηγυρικὴν Συνεδρίαν ἐπὶ τῇ ἐπετείῳ τῆς Ἐθνικῆς Παλιγγενεσίας, ὁ Πρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας ἀναγινώσκει μονογραφίαν ἢ ἄλλην πρωτότυπον μελέτην σχετικὴν πρὸς τὸν Ἀγῶνα τῆς Ἀνεξαρτησίας ἢ τοὺς Ἄνδρας αὐτοῦ». Ἐπιτελὼν τὸ ἐκ τῆς διατάξεως ταύτης καθήκον καὶ εἰς τὸ πνεῦμα αὐτῆς ἀνταποκρινόμενος θὰ προσπαθῶ ν' ἀνιχνεύσω καὶ νὰ διαγνώσω τὸ περιεχόμενον τῆς ἀνωτέρω ἐν ἐπιλόγῳ φρά-

σεως, τὴν ὁποίαν ἀπηύθυναν πρὸς «τὴν ὑφήλιον» οἱ Ἄνδρες πρὸς τὴν μνήμην τῶν ὁποίων, κατὰ τὴν ἐπέτειον ταύτην ἡμέραν, εὐγνώμονα στρέφομεν καὶ πάλιν, ὅλην μας τὴν σκέψιν καὶ ὅλην μας τὴν ψυχὴν.

Τί θέλει, λοιπόν, νὰ εἴπῃ ὁ Θεόδωρος Νέγγης συντάσσων τὴν Διακήρυξιν καὶ γράφων ἐν ἐπιλόγῳ, ὅτι ἡ Ἀνεξαρτησία ἀνήκει εἰς τοὺς Ἕλληνας, ὡς εἰς «ἀνθρώπους πάτριον ἔχοντας τὸν Βάρβαρον νὰ καταπολεμῶσιν καὶ τὴν Πατρίδα ν' ἀπελευθερώσωσιν»;

Ἐπανεμφανιζόμενοι εἰς τὸ προσκήνιον τῆς παγκοσμίου πολιτικῆς σκηνῆς οἱ Ἕλληνες δὲν σημειοῦνται ὡς ἕνας οἰοσδήποτε λαὸς ἐπιδιώκων νὰ καταστῇ αὐτὸς οὗτος κύριος τῶν τυχῶν του. Προβάλλουν μὲ ὑπερηφάνειαν καὶ ἀξιοπρέπεια τονίζοντες, ὅτι συνεχίζουν τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ «Βαρβάρου» τὸν ὁποῖον ἤρχισαν οἱ πατέρες των, πόλεμον δὲ τὸν ὁποῖον ἤρχισαν οὐτε χθές ἢ προχθές, ἀλλὰ πρὸ αἰώνων καὶ δι' ἅψ' ἦς τὸ πρῶτον ὁ Ἀσιάτης διελθὼν τὸν Ἑλλησποντον ἐνεφανίσθη εἰς τὴν Ἑλλάδα, ταῦτόν εἰπεῖν, ἐνεφανίσθη εἰς τὴν Εὐρώπην.

Καὶ πράγματι:

Ἄμα οἱ Πέρσαι ἀνέστρεψαν πρὸς τὴν Ἀσίαν, οἱ Ἕλληνες ἐπανελθόντες εἰς τὰς ἐστίας των, διέγνωσαν, ὅτι δὲν συνεκρούθησαν δύο λαοί, ἀλλὰ δύο Κόσμοι. Συνεκρούσθη ὁ Κόσμος τῆς Ἀσίας πρὸς τὸν Κόσμον τὸν ἑλληνικόν, πρὸς τὸν Κόσμον

(*) Λόγος τοῦ Προέδρου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν κ. Γεωργίου Σ. Μαριδάκη, κατὰ τὴν πανηγυρικὴν συνεδρίαν τῆς 24ης Μαρτίου 1951.

τῆς Εὐρώπης. Λέγει ὁ Ἡρόδοτος (I, 1): «Τὴν γὰρ Ἀσίην καὶ τὰ ἐνοικέοντα ἔθνεα βάρβαρα οἰκιοῦνται οἱ Πέρσαι, τὴν δὲ *Εὐρώπην* καὶ τὸ *ἑλληνικόν* ἵγνηται *κεχωρισθαι*».

Τὸν διαχωρισμὸν τοῦτον τῆς βαρβάρου Ἀσίας ἀπὸ τοῦ «ἑλληνικοῦ» καὶ τῆς «Εὐρώπης», κατηγορηματικώτερος, ἀλλὰ καὶ προφητικώτερος, γράφων περὶ τὰς δυσμὰς τοῦ βίου του, τονίζει ὁ Πλάτων εἰς τοὺς Νόμους (3, 695 B): Ἐμφανίζει ἐκεῖ τὸν Ἀθηναῖον λέγοντα: «Τὰ μὲν δὴ περὶ γε *Περσῶν*, ὡς οὐκ ὀρθῶς τὰ νῦν διοικεῖται διὰ τὴν σφόδρα δουλείαν τε καὶ δεσποτείαν, τέλος ἐχέτω.... Τὰ δὲ περὶ τὴν τῆς Ἀττικῆς αὐτοῦ πολιτείαν.... ἡμᾶς διεξελθεῖν χρεῶν.... *ἡμῖν γάρ* (τοῖς Ἀθηναίοις) κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον, *ὅτε ἡ Περσῶν ἐπίθεσις τοῖς Ἕλλησιν, ἴσως δὲ σχεδὸν ἅπασιν τοῖς τὴν Εὐρώπην οἰκοῦσιν ἐγίγνετο*, πολιτεία τε ἦν παλαιά... καὶ δεσπότις ἐντὶν τις αἰδώς, δι' ἣν δουλεύοντες τοῖς τότε νόμοις, ζῆν ἠβόλομεν».

Καὶ ὁ Ἡρόδοτος καὶ ὁ Πλάτων διαχωρίζουν κατ' ἔννοιαν τὴν Εὐρώπην ἀπὸ τῆς Ἀσίας. Ἀνταπεκρίνεται, συνεπῶς, εἰς τὸ κοινὸν Ἑλληνικὸν αἶσθημα, ὁ Μ. Ἀλέξανδρος, ἀποστέλλων ἐκ τῆς Ἀσίας «τριακοσίας πανοπλίας περσικὰς ἀνάθημα εἶναι τῇ Ἀθηνᾷ καὶ ἐπίγραμμα ἐπιγραφῆσαι ἐκέλευσε τόδε: Ἀλέξανδρος Φιλίππου καὶ οἱ Ἕλληνες πλὴν Λακεδαιμονίων ἀπὸ τῶν βαρβάρων τῶν τὴν Ἀσίαν κατοικούντων».

Ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἀκριβῶς πνεῦμα ἔδρασαν καὶ τὰ Κράτη τῶν Ἐπιγόνων. Τὰ ἐθέρμαινε ἡ κλασσικὴ Ἑλλάς καὶ ὄχι μόνον ἀπετέλεσαν τὸ φράγμα κατὰ τῶν Ἀσιατῶν, ἀλλὰ καὶ ὀργανώθησαν κατὰ σύστημα διοικητικόν, ὅπερ ἐφείλκυσε τὴν προσοχὴν ἐνὸς Ἰουλίου Καίσαρος, σήμερον δὲ θεωρεῖται ὡς τὸ πρῶτον πρότυπον τοῦ συστήματος κατὰ τὸ ὅποιον διοικοῦνται τὰ σύγχρονα Εὐρωπαϊκὰ Κράτη.

Ὁ ἀπὸ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος παραδεδομένος ἐννοιολογικὸς οὗτος διαχωρισμὸς τῆς Εὐρώπης ἀπὸ τῆς Ἀσίας, ἐκδηλοῦται καὶ πάλιν ἐνεργῶς, ὅταν οἱ Ἕλληνες, μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν εἰς τὸ Βυζάντιον τῆς ἑδρας τοῦ ρωμαϊκοῦ Κράτους, ἀνέλαβον τὴν

διακυβέρνησιν αὐτοῦ.

Τὸ Κράτος τοῦτο ἐπὶ δέκα αἰῶνας ἐτέλει εἰς διηνεκῆ πόλεμον κατὰ τῶν ἀπὸ Ἀνατολῶν καὶ τῶν ἀπὸ Βορρᾶ βαρβάρων. Ποῖας ψυχικὰς καὶ πνευματικὰς δυνάμεις ἐκίνητοποίηε τὸ Βυζάντιον κατὰ τῶν βαρβάρων; Τὸ ἐρώτημα τοῦτο οὐδὲν ἄλλο συνιστᾷ εἰς τὴν οὐσίαν του παρὰ μόνον τὸ ἐρώτημα: Τί εἶναι τὸ Βυζάντιον;

Σύγχρονος ῥώσσοις ἱστορικός, καθηγητῆς τοῦ εἰς τὸ Leningrad Πανεπιστημίου, φιλοδοξῶν νὰ προκαλέσῃ ἀνανέωσιν τῶν βυζαντινῶν σπουδῶν εἰς τὴν Ρωσίαν, εἰς πρόσφατον περὶ τοῦ Βυζαντίου δοκιμῶν, γράφει ἐπὶ λέξει: «Ἡ αὐτοκρατορία τοῦ Βυζαντίου, ἥτις μόνον τὸ ὄνομα εἶχε ρωμαϊκόν, δὲν εἶχεν ἐνότητα φυλῆς, δὲν εἶχε ἐνότητα γλώσσης, ἀλλ' ἦτο δημιούργημα κατὰ πάντα τεχνητόν, ὅπερ ἐκυβέρνα εἰκοσιν ἐθνότητας διὰ μόνου τοῦ ἀξιώματος: «εἰς δεσπότης, μία πίστις»⁽¹⁾.

Τὸ Βυζαντινὸν Κράτος ἦτο création tout artificielle, κατὰ τὸν Ρώσσον ἱστορικόν, ὅπερ σημαίνει, ὅτι δὲν εἶχε πνεῦμα, δὲν εἶχε ψυχὴν. Πόθεν ἐξεπήγαξε λοιπόν, ἡ μυστηριώδης ἐκείνη δύναμις, τὴν ὁποίαν ἐπὶ δέκα αἰῶνας ἐκίνητοποίηον διὰ νὰ κρατοῦν τὸν Ἀσιάτην, μακρὰν τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ ἐκεῖθεν τοῦ Δουνάβεως, «οἱ Χριστιανοὶ ἡμῶν Αὐτοκράτορες», ὅπως ἀπεκάλουν τοὺς βασιλεῖς τοῦ Βυζαντίου, οἱ ἄνδρες τοῦ 1821, καὶ τὴν ὁποίαν δύναμιν κυρίως καὶ πρὸ παντὸς ὑπενόει ὁ τὴν ἀνωτέρω Διακήρυξιν συντάξας Θεόδωρος Νέγγρης λέγων, ὅτι οἱ Ἕλληνες «πάτριον ἔχον τὸν Βάρβαρον νὰ καταπολεμῶσιν»;

Τὴν ἀπάντησιν δίδει ἐν καὶ μόνον κείμενον.

Ὁ Ἰουστινιανὸς διὰ τῆς ἐβδόμης Νεαρᾶς ρυθμίζει διάφορα θέματα καὶ θέλων νὰ σημάνη, ὅτι ἡ ἰσχὺς τῆς Νεαρᾶς ἐκτείνεται καθ' ἅπαν τὸ Κράτος διατάσσει ἐν ἐπιλόγῳ: «ἐπὶ πάσης τῆς γῆς, ἣν ὁ ρωμαίων ἐπέχει νόμος καὶ ὁ τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας θεσμός, οὗτος (ὁ νόμος) ἐκτετάσθω καὶ ὀριζέτω τὰ οἰκεῖα καὶ κρατεῖτω διηνεκῶς».

Πρὸς τὴν διατύπωσιν ταύτην μόνον ἔλ-

(1) Levtschenko, Byzance (1949) 164.

λῆνες, κατέχοντες τὴν ἔννοιαν τῆς Πολιτείας καὶ τὴν ἔννοιαν τοῦ Νόμου, οἷας τὰς διέγραψεν ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ σκέψις, ἠδύναντο νὰ φέρουν τὸν Ἰουστινιανὸν καὶ «τὴν ὁμόζυγον τοῦ κράτους καὶ ἐκ Θεοῦ δεδομένην σύζυγον Θεοδώραν».

Τὸ πρόσωπον τοῦ βασιλέως, τὸ πρόσωπον τοῦ δεσπότη, καθ' ἃ ἐκφράζεται ὁ ρῶστος ἱστορικός, δὲν ἐμφανίζεται. Ἡ Πολιτεία εἶναι ἀπρόσωπος καὶ μόνου συνιστώπτες τὴν Πολιτείαν ἐμφανίζονται «ὁ τῶν ρωμαίων νόμος καὶ ὁ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας θεσμός». Ἐπειδὴ δὲ ὁ Ἰουστινιανὸς διὰ τῆς αὐτῆς ἐβδόμης Νεαρᾶς ἐκτοπίζει τὴν λατινικὴν καὶ ὡς ἐπίσημον γλῶσσαν εἰσάγει τὴν «κοινὴν καὶ ἑλλάδα φωνὴν ὥστε ἅπασιν τὸν νόμον εἶναι γνώριμον διὰ τὸ πρόχειρον τῆς ἐρμηνείας, «ὁ τῶν ρωμαίων νόμος ὁ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας θεσμός, ἡ κοινὴ ἑλλάς φωνή», συνιστοῦν τὴν ψυχὴν τοῦ Κράτους. Ἡ ἐνότης αὕτη δικαίου, πίστεως καὶ γλώσσης, ἀποτελεῖ τὴν πνευματικὴν δύναμιν, ἣτις «τομωτέρα ξίφους παντὸς τῆ τοῦ ἐπ' αὐτῇ θεραπευομένου δυνάμει κατὰ τῶν πολεμίων ὑπάρχουσα», κατῴρθωνεν «εἰρηναίον ἡμῖν καθίστασθαι τὸ βασιλεῖον καὶ εὐσταθὲς τὸ πολίτευμα», ὅπως γράφουν Λέων καὶ Κωνσταντῖνος οἱ σοφοὶ καὶ φιλευσεβεῖς ἡμῶν βασιλεῖς»⁽²⁾.

Οἱ Ἕλληνες, ἀφοῦ ὑπέταξαν τοὺς ρωμαίους διὰ τοῦ πνεύματος, μετατεθείσης τῆς ἔδρας τοῦ Κράτους εἰς τὸ Βυζάντιον, διὰ τοῦ αὐτοῦ πνεύματος ἔθραξαν ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τῶν τὰς ἐν ἰσοτιμίᾳ καὶ ἰσονομίᾳ ὑπὸ τὸν αὐτὸν ρωμαϊκὸν νόμον, ὑπὸ τὴν αὐτὴν χριστιανικὴν πίστιν καὶ ὑπὸ τὴν αὐτὴν «κοινὴν ἑλλάδα φωνὴν» συμβιούσας ἐθνότητος, ἵνα πληρωθῇ τὸ ρηθὲν διὰ στόματος Ἀριστοτέλους λέγοντος: (Πολιτ. Η. 7, 1327 β, 27) :

«Τὰ μὲν περὶ τὴν Ἀσίαν ἔθνη ἄθυμα, διόπερ ἀρχόμενα καὶ δουλεύοντα διατελεῖ... τὸ δὲ τῶν ἑλλήνων γένος, ἔνθυμον καὶ διανοητικὸν ἔστιν, διόπερ ἐλευθερόν τε διατελεῖ καὶ βέλτιστα πολιτεύομενον καὶ *δυναμένον ἄρχειν πάντων, μῖαυ τυγχάνον πολιτείας*». Ἡ μία αὕτη καὶ ἐνι-

αῖα ἑλληνικὴ Πολιτεία τὴν ὁποῖαν προφητεύει ὁ Ἀριστοτέλης, ὠνειρεύθησαν δὲ καὶ ὁ Ἰσοκράτης καὶ ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἀγρησίλαος, ἐπραγματοποιήθη, ὅταν οἱ Ἕλληνες ἐνωθέντες ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν ρωμαίων, καθυπέταξαν αὐτοὺς πνευματικῶς, μετατεθείσης δὲ εἶτα τῆς ἔδρας τοῦ ρωμαϊκοῦ Κράτους εἰς τὸ Βυζάντιον, ἐπεσφράγισαν τὴν πνευματικὴν καθυπόταξιν καὶ πολιτικῶς, ἐγκατασταθέντες, οὔτε ὀλίγον οὔτε πολὺ, ὑπὸ τοὺς θόλους τοῦ αυτοκρατορικοῦ γραφείου.

Τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα ἀπεχθάνεται τὸ Χάος καὶ ἀγαπᾷ τὸν Κόσμον. Τὸν δὲ Νέον Κόσμον, ὅστις ἀνέκυπτεν μὲ ἔδραν τὸ Βυζάντιον καὶ κύριον πυρῆνα, τὰς χώρας ἔνθα κατοικοῦν Ἕλληνες ἢ ἐξελληνισμένοι λαοί, μόνον τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα ἠδύνατο νὰ συντάξῃ εἰς μέτρον καὶ εἰς ἁρμονίαν. Καὶ πράγματι ἀνομιολογεῖται σήμερον, ὅτι ἡ Ἰουστινιάνειος κωδικοποίησις, παρὰ τὴν ρωμαϊκὴν σφραγίδα, ὡς ἰδέα, ὡς ἔμπνευσις, ὡς ἐκτέλεσις καὶ ἐν γένει ὡς σύνολον θεωρουμένη, εἶναι ἔργον τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος. Ἀφ' ἑτέρου τὴν νέαν Πίστιν, μόνον τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα χειριζόμενον τὸ λεπτόν ὄργανον τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, ἠδύνατο νὰ συγκρατήσῃ εἰς τὴν νεανικὴν τῆς ὁρμῆς, κατεργαζόμενον τὰ δογματικά της θεμέλια ἀσφαλῆ, ὥστε νὰ βαδίσῃ πρὸς τὴν κατάκτησιν τῶν ψυχῶν διὰ μόνης τῆς πειθοῦς.

Τὴν διαφορὰν μεταξὺ τοῦ Νέου Κόσμου, ὅστις ἀνέκυπτεν εἰς τὸ Βυζάντιον ἀπειλητικὸς κατὰ τῶν βαρβάρων, καὶ τοῦ Παλαιοῦ Κόσμου, ὅστις παρέμεινε εἰς τὴν Ρώμην ἀναμένων τοὺς βαρβάρους νὰ διαβοῦν τὸν Ρῆνον, καταδεικνύει ἀπλῆ σύγκρισις τῆς ἀνωτέρω σημειωθείσης φράσεως τοῦ Ἰουστινιανοῦ «ἐπὶ τῆς γῆς ἦν ὁ ρωμαίων ἐπέχει νόμος καὶ ὁ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας θεσμός, ὁ νόμος οὗτος ἐκτετάσθω καὶ ὀριζέτω τὰ οἰκεία καὶ κρατεῖτω διηνεκῶς», καταδεικνύει, λέγω, ἀπλῆ σύγκρισις τῆς φράσεως ταύτης πρὸς ἑτέραν φράσιν ποιητῶδως ἐξαγγελθεῖσαν τρεῖς αἰῶνας ἐνωρίτερον, τὸ 212 μ. Χ., ὑπὸ τοῦ Αυτοκράτορος Καρακάλλα, εἰς τὴν περίφημον *Constitutio Antoniniana*. Διακηρύττει μεγαλαυχῶν ὁ Καρακάλλας: «*συνάπασιν τοῖς*

(2) Ἐκλογὴ τῶν νόμων, προοίμιον.

οἰκοῦσι κατὰ τὴν οἰκουμένην πολιτείαν ρωμαίων δίδωμι».

Οὐδείς οὐδαμοῦ οὐδεμίαν συνησθάνθη ἐν ἑαυτῷ μεταβολήν, μανθάνων, ὅτι ἐγένετο *civis romanus*. Οὔτε καὶ ἦτο δυνατόν νὰ αισθανθῆ, ἀφοῦ καὶ αὐτὸς ὁ αὐτοκράτωρ Καρακάλλας οὐδὲν ἐπίστευεν, ἔχων, κατὰ τὸν Δίωνα Κάσσιον, ὅλα τὰ ἐλαττώματα καὶ οὐδὲν προτέρημα τῶν τριῶν φυλῶν, αἵτινες συνηνοῦντο εἰς τὸ πρόσωπόν του: «τῆς μὲν Γαλατίας τὸ κοῦφον καὶ τὸ δειλὸν καὶ τὸ θρασύ, τῆς Ἀφρικῆς τὸ τραχύ καὶ ἄγριον, τῆς Συρίας, ὅθεν πρὸς μητρὸς ἦν, τὸ πανοῦργον».

Ἐνῶ, λοιπόν, διὰ τῆς *Constitutio Antoniniana* ἐγένοντο μὲν ἅπαντες οἱ κατὰ τὴν Οἰκουμένην οἰκοῦντες *Cives Romani*, ἀλλὰ δὲν ἔπαυσεν ἡ διάκρισις μεταξὺ λαοῦ ἄρχοντος, τοῦ ρωμαϊκοῦ, καὶ λαῶν ἀρχομένων, τῶν ὑποτεταγμένων εἰς τὸ ρωμαϊκόν, εἰς τὴν ἄνωτέραν φράσιν τοῦ Ἰουστινιανοῦ, δηλοῦται καθαρά, ὅτι δὲν ὑπάρχουν ἔθνη ἄρχοντα καὶ ἔθνη ἀρχόμενα, ἀλλὰ μόνον ἔθνη ἐνούμενα διὰ τοῦ αὐτοῦ δικαίου, διὰ τῆς αὐτῆς πίστεως, διὰ τῆς αὐτῆς γλώσσης, συμβιοῦντα ἐν ἰσοτιμίᾳ, ἰσονομίᾳ καὶ ταυτοπιστίᾳ.

Δὲν εἶναι, κατὰ ταῦτα *création tout artificielle* τὸ βυζαντινὸν Κράτος, ὅπως λέγει ὁ ῥώσσοις ἱστορικός. Εἶναι πνεῦμα καὶ ψυχὴ. Ἐπὶ τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ψυχῆς ἦν ἀπετέλουν ἡ ἐνότις δικαίου, πίστεως καὶ γλώσσης, στηριζόμενος ὁ Ἰουστινιανός, κατώρθωσε νὰ ἐπαναφέρῃ τὰ σύνορα τοῦ Κράτους «μέχρι τῶν πρὸς ἐκάτερον ὠκεανὸν ὀρίων», ὅπως ὀνομάζει τὸ Γιβραλτάρ. Ἐπὶ τῶν αὐτῶν πνευματικῶν δυνάμεων στηριζόμενος ὁ Ἡράκλειος ἀπόθησε τοὺς βαρβάρους ἐκ τῶν Ἀγίων Τόπων, δικαίως ἐπικληθεὶς «ὁ πρῶτος σταυροφόρος». Διὰ τῶν αὐτῶν πνευματικῶν δυνάμεων Λέων Γ' ὁ Ἰσαυρος, ἀπέτρεψε τὸν ἐξαραβισμόν τῆς Εὐρώπης. Δὲν εἶχον συμπληρωθῆ ἑκατὸν ἔτη ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Μωάμεθ, καὶ οἱ ἐν ὀνόματι τοῦ Ἀλλάχ πρὸς τὴν κατάκτησιν τοῦ Κόσμου καὶ τὴν παγκόσμιον ἐπιβολὴν τῆς νέας θρησκείας ἐπιπτοι ἐξορηγήσαντες Ἀραβες, καταλαβόντες τὴν Βόρειον Ἀφρικὴν, διὰ παραλλήλου πορείας ἐνεφανίζοντο ταῦτοχρόνως πρὸ

τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ εἰς τὰς κεντρικὰς πεδιάδας τῆς Γαλλίας. Λέων Γ' ὁ Ἰσαυρος τὸ 718, ἀπεμάκρυνε τοὺς Ἀραβας ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, μετὰ δεκαετίαν δὲ καὶ ἀπὸ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Μετὰ δέκα τέσσαρα ἔτη, τὸ 732, Κάρολος ὁ Μαρτέλλος νικήσας εἰς τὸ *Poitiers*, ἠνάγκασε τοὺς Ἀραβας νὰ ὑποχωρήσουν εἰς τὴν Ἰσπανίαν καὶ ἐκεῖθεν μετὰ αἰῶνας, νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὴν Ἀφρικὴν. Ἐάν, εἴτε ἐξ Ἀνατολῶν εἴτε ἐκ Δυσιῶν, κατώρθωναν οἱ Ἀραβες νὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν Εὐρώπην, θὰ κατέπνιγον τὸν ἐν ἐξελίξει εὐρισκόμενον ἐκχριστιανισμόν τῶν βαρβάρων γερμανικῶν φυλῶν, καὶ ἡ Εὐρώπη θὰ εἶχε τὴν τύχην τῆς Βορείου Ἀφρικῆς. Πολλὰ ὀφείλει συνεπῶς ἡ Εὐρώπη εἰς τὸν Λέοντα τὸν Γ'. Καὶ λέγεται μὲν, ὅτι ἡ νίκη αὐτῆ τοῦ Βυζαντινοῦ ἔχει σημασίαν ἴσην πρὸς τὴν νίκην τῶν Ἀθηναίων εἰς τὸν Μαραθῶνα, ὁ δὲ Λέων ὁ Γ' παραλληλίζεται πρὸς τὸν Μιλτιάδην, ἐν τούτοις καὶ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἀδικεῖται τὸ Βυζάντιον, διότι, οἱ εὐρωπαῖοι ἱστορικοὶ ἐξαίρουν μονοπλεύρως τὴν σημασίαν τῆς ἐν *Poitiers* νίκης, παραβλέποντες, ὅτι ἐάν ἐνίκων μὲν οἱ Φράγκοι εἰς τὸ *Poitiers*, δὲν ἐνίκων ὅμως ταῦτοχρόνως καὶ οἱ Ἕλληνες πρὸ τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, θὰ ἐπιπτε τὸ Βυζάντιον, καὶ ἂν μὴ τι ἄλλο, θὰ ἐξηφανίζοντο ὑπὸ τὰς ὀπλὰς τῶν ἀραβικῶν ἱππων οἱ Ἕλληνικοὶ θησαυροί, τοὺς ὁποίους τόσον ζηλοτύπως διεφύλαττον οἱ Ἕλληνες διὰ νὰ τοὺς ἐμπιστευθοῦν εἰς τὴν Εὐρώπην. Καὶ τοὺς ἀνέμενεν ἡ Εὐρώπη. Καὶ ἰδοὺ ἡ ἀπόδειξις. Κατὰ τὸ 997, ὁ γάλλος *Auvergnat d' Aurillae*, γνωστὸς ὑπὸ τὸ μοναχικὸν ὄνομα *Gerbert*, ἀπὸ τὸ *Reims*, ἐνθα διηύθυνε τὴν ἐπισκοπικὴν Σχολήν, ἐκλήθη εἰς τὴν Αὐλὴν τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας Ὁθωνος τοῦ 2ου, διὰ νὰ ἐκπαιδεύσῃ τὸν υἱὸν του, τὸν μετέπειτα Αὐτοκράτορα Ὁθωνα τὸν 3ον. Ἡ φύσις τοῦ μαθητοῦ ἐξέπληξε τὸν διδασκαλον. «Ἄγνοῶ, λέγει ὁ *Gerbert*, τί θέλει νὰ φανερώσῃ τὸ θεῖον διὰ τοῦ ἀνθρώπου τούτου, ὅστις ἔλλην τὸ γένος» — Ὁθων ὁ Γ' μητέρα, ὡς γνωστὸν εἶχε τὴν ἑλληνίδα πριγκίπισσα Θεοφανώ — «τὴν δὲ ἐξουσίαν ρωμαῖος, οἰονεὶ κληρο-

νομικῶ δικαίωματι, νομίμως διεκδικεῖ ὑπὲρ ἑαυτοῦ τοὺς θησαυροὺς τῆς ἑλληνικῆς καὶ ρωμαϊκῆς σοφίας». (Nescio quid divinum exprimitur cum homo, genere graecus, imperio romanus, quasi hereditario jure thesauros sibi graeciae ac romanae repetit sapientiae) (3).

Ἡ φρασιολογία αὐτῆ τοῦ μοναχοῦ Gerbert, ὅστις μετὰ διετίαν, τὸ 999, ἐξελέγη Πάπας ὑπὸ τὸ ὄνομα Σίλβεστρος, ὁ Β', εἰσαγωγὸν μάλιστα εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ τοὺς ἀραβικοὺς ἀριθμοὺς, φανερῶναι τὴν τότε κρατοῦσαν εἰς τὴν Εὐρώπην ἀντίληψιν περὶ τοῦ Βυζαντίου, ὡς κράτους ἑλληνικοῦ συνεχίζοντος τὴν ἑλληνικὴν κλασικὴν παράδοσιν, ἐκδηλουμένην ὄχι μόνον εἰς τὴν παραφυλακὴν τῶν θησαυρῶν τῆς ἑλληνικῆς σοφίας, κατὰ τὰς λέξεις τοῦ Gerbert, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν διηγετικὴν κατὰ τῶν βαρβάρων πόλεμον, περαιτέρω δὲ καὶ εἰς τὴν κατὰ τὸ πνεῦμα τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν ἀποικιαῶν, εὐγενῆ προσπάθειαν πρὸς ἐφελκυσμὸν τῶν βαρβάρων εἰς τὸν πολιτισμὸν. Ἡ προσπάθεια αὕτη ἐσημειώθη κυρίως εἰς τὸν ἐχριστιανισμὸν τῶν ρώσων, ἀνομολογουμένου σήμερον, ὅτι ἐὰν δὲν ἐξησθένει τὸ Βυζάντιον κατὰ τὸν δωδέκατον αἰῶνα, δὲν θὰ κατῴρθωναν οἱ Μογγόλοι νὰ καταλύσουν τὸ ρωσικὸν Κράτος τοῦ Κιέβου, ἢ κατὰ τὴν ἑποικίαν ἐπακόλουθον εἶχεν, κατ' ἄρρητον ἐπίσης γράφεται, ἡ Ρωσσία, καὶ κατὰ τὸν δέκατον ἔνατον ἀκόμη αἰῶνα, νὰ θεωρῆται ὡς μὴ ἀνήκουσα εἰς τὸν κύκλον τῶν εὐρωπαϊκῶν Κρατῶν (4).

Κατὰ ταῦτα, ἐν πλήρει δικαίῳ εὐρίσκοντο καὶ οὐδ' ἐπ' ἐλάχιστον ἀπεμακρύνοντο τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας οἱ ἄνδρες τῆς Β' ἐν Ἀστρεῖ Ἐθνικῆς Συνελεύσεως,

(3) Σημειώτέον ὅτι Ὁθων ὁ 3ος εἰσήγαγεν εἰς τὴν Γερμανίαν τὸ ἰουστινιάνειον δίκαιον ὡς ἐπίσημον δίκαιον, ἀλλ' ἡ εἰσαγωγή αὕτη παρέμεινε τότε θεωρητικὴ. Planitz, Grundzüge des deutschen Privatrechts (1949)³, 5.

(4) Brackmann, Das mittelalterliche Deutschland als Vormacht Europas (Gesammelte Aufsätze 1941) 15, Halphen, L'essor de l'Europe (1932) 410, κατὰ τὴν παραπομπὴν τοῦ Koschaker, Europa und das römische Recht (1947) 16 σημ. 1.

λέγοντες εἰς τὴν «ὑφήλιον», ὅτι οἱ Ἕλληνες «πάτριον ἔχουν νὰ καταπολεμῶσι τὸν Βάρβαρον».

Ὁ «Βάρβαρος» ἐν τούτοις, ἔφθασεν εἰς τὸν Ἑλλησπόντον. Ὁ Ζέρξης ἐχρειάσθη ἑπτὰ ἡμέρας καὶ ἑπτὰ νύκτας διὰ νὰ τὸν διαβῆ. Σουλεϊμάν, ὁ υἱὸς τοῦ σουλτάνου Ὁρχάν, κατὰ τὴν σκοτεινὴν νύκτα τῆς 2 Μαρτίου 1347, μὲ ὀλίγους ἄνδρας, διαπλέει τὸν Ἑλλησπόντον, καταλαμβάνει τὸ χωρίον Τσίμητη (τὸ σημερινὸν Τζιμανλί): κυριεῦει τὰ προσωρμισμένα πλοῖα, ἐπαναπλέει εἰς τὴν ἀσιατικὴν ἀκτὴν, ἐπιβιβάζει τρισχιλίους ἄνδρας, ἐπέρχεται πάλιν κατὰ Εὐρωπαϊκῆς ἀκτῆς, καὶ ἐπωφελοῦμενος ῥήγματος τὸ ὁποῖον σεισμός, κατὰ τὴν αὐτὴν νύκτα συμβάς, ἤνοιξεν εἰς τὰ τεῖχη τῆς Καλλιπόλεως, σπεύδει καὶ τὴν καταλαμβάνει.

Καὶ ἰδοὺ τὸ Ἰσλάμ ἐγκατεστημένον εἰς τὴν Εὐρώπην.

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες τότε τὸ πρῶτον συνησθάνθησαν ὅτι ὁ γεωγραφικὸς διαχωρισμὸς τῆς Εὐρώπης ἀπὸ τῆς Ἀσίας, ἀποτελεῖ συνάμα καὶ πνευματικὸν μεταξὺ αὐτῶν διαχωρισμὸν, ὅταν ὁ Ἀσιάτης ἐνεφανίσθῃ εἰς τὴν Εὐρώπην. Ὁ πνευματικὸς οὗτος διαχωρισμὸς κατέστη ἐκ νέου συνειδητός, ὅταν ὁ Ἀσιάτης διαβάς τὸν Ἑλλησπόντον, ἐνεφανίσθῃ καὶ πάλιν εἰς τὴν Εὐρώπην. Κατέστη ὅμως προσθέτως συνειδητόν, ὅτι διαπεραιωθέντος τοῦ Ἀσιάτου εἰς τὴν Εὐρώπην, δὲν ἀρκεῖ ἡ ἐκ τῆς ἐνότητος πίστεως, δικαίου καὶ γλώσσης παραδεδομένη δύναμις διὰ νὰ καταπολεμηθῆ. Ἀπαιτεῖται νὰ εὐρεθῆ μία νέα πνευματικὴ δύναμις, ἣτις ν' ἀντιταχθῆ κατὰ τοῦ Ἀσιάτου. Τὴν νέαν αὐτὴν δύναμιν ἀπετέλεσε τὸ ἑλληνικὸν ἐθνικὸν συναίσθημα.

Ἐφ' ὅσον ἡ Μικρὰ Ἀσία, κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Διαδόχων, εἶτα τῶν Ρωμαίων, εἶτα τῶν Βυζαντινῶν, ἐτέλει ὑπὸ τὴν δεσποτειαν τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος, ἐπέχουσα εἰς τὰ μεταξὺ Εὐρώπης καὶ Ἀσίας μεθόρια, οἷαν θέσιν ἐπέχον κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους, αἱ κατὰ τὴν δυτικὴν αὐτῆς παραλίαν ἰωνίδες πόλεις· ἐφ' ὅσον τὴν ψυχὴν κατεῖχεν ἡ χριστιανικὴ ἰδέα· ἐφ' ὅσον ὑπὸ τὸ κράτος τῆς ἰδέας ταύτης, τὴν

διάνοιαν οὐδὲν ἕτερον ἀπησχόλει παρὰ μόνον ἢ δογματικὴ θεμελιώσις τῆς νέας πίστεως, δὲν ὑπῆρχε περίπτωσις οὐδὲ ἀνάγκη, ὅπως φανερωθῆ τὸ εἰς τὸ βάθος τῆς συνειδήσεως λανθάνον ἑλληνικὸν ἔθνικὸν συναίσθημα, τὸ ὁποῖον, ἐν τούτοις ἀείποτε ζωντανόν, εὗρισκε διέξοδον εἴτε εἰς ἀτέρμονα διαλεκτικὴν ἐπὶ τῶν θεολογικῶν ζητημάτων, εἴτε εἰς μελέτην τῶν ἀρχαίων ἑλλήνων συγγραφέων καὶ εἰς τὴν τάσιν πρὸς τὸ ἀττικίζειν.

Ἄφ' ἧς ὁμως οἱ Χριστιανοὶ τῆς Δύσεως συνεσωματώθησαν εἰς ἐμπορικὴν, ὡς ἐξακριβοῦσθαι, ἐπιχείρησιν, ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «Σταυροφορία» καὶ ἐπελθόντες ὡς βάρβαροι ἐλεηλάτησαν τὸ Βυζάντιον καὶ ἐδήσαν τὸν Μορέαν ἄφ' ἧς οἱ αὐτοὶ Χριστιανοὶ τῆς Δύσεως Γενουάται καὶ Βενετοὶ καὶ Ραγούζαιοι διεβίβρωσκον τὸ Κράτος ἄφ' ἧς οἱ ἐξ Ἀσίας βάρβαροι ἐπλησίασαν τόσον πολὺ, ὥστε ὁ βασιλεὺς ἀπὸ τὰ παράθυρα τοῦ Ἀνακτόρου τῶν Βλαχερνῶν περιύπτον νὰ ρίπτῃ τὸ βλέμμα του εἰς αὐτὰ τὰ σύνορα τοῦ Κράτους, σημειούμενα πλέον εἰς τὸν ἀντικρυνόν Ὀλυμπον τῆς Βιθυνίας ἄφ' ἧς, τέλος, τὸ Ἰσλάμ διήλθε τὸν Ἑλλάσποντον, τὸ ἑλληνικὸν ἔθνικὸν συναίσθημα ἤλθεν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν, καὶ συναισθανθέντες τότε εἰς τὸ Βυζάντιον, ὅτι ἐὰν εἶναι Χριστιανοί, εἶναι συνάμα καὶ Ἕλληνες, ἐταύτισαν ὁρθόδοξον πίστιν καὶ ἑλληνικὴν ἔθνικὴν συνειδήσιν. Ἡ ταυτότης αὕτη ἀπέτέλεσε τὴν νέαν πνευματικὴν δύναμιν, τὴν ὁποίαν «τὸ ἑλληνικόν», καθὰ ἔχει «πάτριον», ἀντέταξεν εἰς τὴν πίσιν τῆς Ἀσίας. «Ἐσμεν γὰρ οὖν ὧν ἠγεισθῆτε καὶ βασιλεύετε Ἕλληνες τὸ γένος ὡς ἡ τε φωνὴ καὶ ἡ πατριος παιδεία μαρτυρεῖ», ἔλεγεν ὁ Γεώργιος Πλήθων εἰς τὸν βασιλέα Μανουὴλ τὸν Β'. Ὁ δὲ Ἰωάννης Ἀργυροπούλου προσφωνῶν Κωνσταντῖνον τὸν Παλαιολόγον ἐρχόμενον ἐκ Πελοποννήσου καὶ ἀποβιβαζόμενον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὸν προσαγορεύει «βασιλεῖα τῶν Ἑλλήνων» καὶ τοῦ λέγει, ὅτι «οὐκ ἄνευ ἀγαθῆς μοίρας... ἡ Θεὸς ἑλλήνων ἀνέδειξε βασιλέα, ἑλλήνων οἱ πρὶν μὲν ἄρχοντες καὶ τὰ πρῶτα παρὰ πάντων ἔθνῶν κομιζόμενοι... νῦν παρὰ τὴν ἡμετέραν ἀξίαν βαρβάρων ἐνίων ἤττους

ὄφθόντες καθήμεθα... περὶ τῆς μᾶς ταύτης πόλεως δεδιότες, τῆς κοινῆς τοῦ γένους ἐστίας ἢ μόνῃ λείλειται σωτηρία τοῖς Ἕλλησι». Ἐκθέτων δ' ἐν συνεχείᾳ τοὺς λόγους ἕνεκα τῶν ὁποίων ἀμφιβάλλει «περὶ τῆς τῶν Ἐσπερίων δυνάμεως» καταλήγει, λέγων εἰς τὸν βασιλέα, ὅτι μίαν μόνην ἐλπίδα τρέφουν πάντες, «σοῦ τῶν ἑλλήνων οὐκ ἄνευ θείας μοίρας νυνὶ βεβασιλευκότος, ὄψε γοῦν τοὺς ἡμετέρους φῶς ἐλεύθερον ὄψεσθαι»⁽⁵⁾.

Ἡ φρασιολογία αὕτη τοῦ Ἀργυροπούλου συμπίπτει κατὰ περιεχόμενον πρὸς τὴν φρασιολογίαν τοῦ Θεοδ. Νέγρη.

Ὅμοιοι συνήθηκαί τοῦ γένους εἰς δύο ἐξέχοντας Ἕλληνας τὸν Ἰωάννην Ἀργυροπούλου καὶ τὸν Θεόδωρον Νέγρη, ἐπροκάλεσαν τὰς αὐτὰς σκέψεις, μὲ μόνην διαφορὰν, ὅτι ὁ μὲν Ἰωάννης Ἀργυροπούλου, τονίζων τὸν αἰώνιον ἀγῶνα τῶν ἑλλήνων κατὰ τῶν βαρβάρων, τὰς σκέψεις του ἀπηύθυνε πρὸς τὸν βασιλέα ὑπαινωσόμενος τὴν ἀδυναμίαν τῶν Ἐσπερίων ἕναντι τοῦ Ἀσιάτου, ὁ δὲ Θεόδωρος Νέγρης ἐπικαλούμενος τὸ αὐτὸ ἱστορικὸν γεγονός, τὸν αἰώνιον ἀγῶνα τῶν ἑλλήνων κατὰ τῶν βαρβάρων, ἀπευθύνει τὰς σκέψεις του πρὸς τὴν Δύσιν, οὐχὶ ἀπλῶς καὶ μόνον διότι αὕτη εἶναι ἤδη ἰσχυροτέρα τοῦ «Βαρβάρου», ἀλλὰ καὶ ὡς ὑπόχρεων ἕναντι ἀνθρώπων οἵτινες, χάριν αὐτῆς, τελοῦν εἰς αἰώνιον πόλεμον κατὰ «τοῦ Βαρβάρου».

Τὸ ἔτος 1453 εἶναι μοιραῖον ὄχι μόνον διὰ τοὺς Ἕλληνας, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς εὐρωπαϊκοὺς λαοὺς.

Κατὰ τὸ ἔτος αὐτὸ οἱ Ἕλληνες μαζί με τὸν βασιλέα των, πίπτουν μαχόμενοι ὑπὲρ τῆς Εὐρώπης. Ἡ φράσις αὕτη δὲν ἀνήκει εἰς ἐμέ. Τὴν ἔγραψαν τὸ 1919 καθηγηταὶ τοῦ δικαίου εἰς γερμανικὸν πανεπιστήμιον, βιογραφοῦντες Ἕλληνα ἐκ Κερκύρας εὐγενῆ, μεταναστεύσαντα κατὰ τὸν 15ον αἰῶνα εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ ἐξελιχθέντα εἰς διάσημον νομομαθῆ. Πρόγονος τοῦ ἀνδρὸς τούτου, γράφουν οἱ γερμανοὶ καθηγηταὶ τοῦ δικαίου, ἔπεσεν εἰς τὰ τεῖχη τῆς Κων-

(5) Λάμπρου, Ἀργυροπούλεια, (1910) 45, 47.

σταντινουπόλεως μαχόμενος μετὰ τὸν βασιλέα του ὑπὲρ τῆς Εὐρώπης⁽⁶⁾.

Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος 1453, κατὰ τὸ ὁποῖον ἔπεσαν οἱ Ἕλληνες μαχόμενοι ὑπὲρ τῆς Εὐρώπης, ἀνακαλύπτεται ἡ τυπογραφία. Πεντήκοντα ἔτη ἐνωρίτερον, τὸ 1403, ἡ τυπογραφικὴ τέχνη ἀνεκαλύπτετο εἰς τὴν Κορέαν. Ἐὰν καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην ἡ τυπογραφικὴ τέχνη ἀνεκαλύπτετο κατὰ τὸ ἔτος αὐτὸ 1403, ποία θὰ ἦτο ἡ τύχη τῆς Εὐρώπης; Τὸ ἐρώτημα τοῦτο θέτει ὁ Κοραΐς, καὶ φυσικά, αὐτὸς δίδει τὴν ἀπάντησιν. Ἐχον ὑπ' ὄψιν του τὴν πνευματικὴν ἀνθησιν, ἣτις ἐσημειώθη εἰς τὸ Βυζάντιον κατὰ τὸν 13ον καὶ 14ον αἰῶνα, πρόδρομον καὶ προάγγελον τῆς Εὐρωπαϊκῆς ἀναγεννήσεως, γράφει:

«Εἰς τὸν δέκατον πέμπτον αἰῶνα (ὅτε εὐρέθη καὶ ἡ τυπογραφία καὶ ἤρχισε νὰ κινῆται πρὸς βελτίωσιν καὶ ἡ Ἰταλία) φαίνεται, ἀληθῶς, ὅτι ἐγένεν ὄχι εὐκαταφρόνητος ἀναλαμπὴ τοῦ χωσμένου πυρός, ἡ ὁποία ἤθελεν ἀνάψει ἐξ ἅπαντος τὴν αὐτὴν φλόγα, τὴν ὁποίαν ἀναψε καὶ εἰς τὴν λοιπὴν Εὐρώπην, ἀν' ἡ Ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως δὲν ἔφθανε νὰ τὴν καταζῶσθαι πάλιν... ὡς τόσον εἶναι τῶν πιθανῶν πιθανώτατον, ὅτι ἡ ἀναλαμπὴ αὕτη ἦτο τόσον σφοδρά, ὥστε ἀν ἐγένετο μίαν ἑκατονταετηρίδα ἀρχήτερα, ἢ ἀν οἱ Τούρκοι ἤρχοντο μίαν ἑκατονταετηρίδα βραδύτερον, τὸ γένος ἤθελε καὶ τὴν βασιλείαν φυλάξειν, καὶ ἀκολουθήσει τὴν αὐτὴν ὁδὸν εἰς τὸ βέλτιον τῶν λοιπῶν ἔθνων τῆς Εὐρώπης. Ἡ τυπογραφία λοιπόν, πληθύνουσα τὰ βιβλία, ἤθελεν ἀνάψει τὸ πῦρ εἰς πυρκαϊάν»⁽⁷⁾.

Ταῦτα εἶναι ὑποθέσεις. Τὸ γεγονός εἶναι ὅτι οἱ Ἕλληνες μαζί μετὰ τὸν βασιλέα των ἔπεσαν. Συσπειρωθὲν ἔκτοτε τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος περὶ τὸν Πατριάρχην, τατίσαν ἔτι μᾶλλον ἀδιαχωρίστως ὀρθόδοξον πίστιν καὶ ἔθνικὴν συνείδησιν, δι' αὐτῆς δὲ καὶ τῆς Ἐξαβίβλου τοῦ Ἀρμενοπούλου, διατηροῦν ἀρραγῆ τὴν ἐνότητα αὐτοῦ, ὑπέμενε

καὶ ἐπὶ αἰῶνας ἐπερίμενε τὴν κατάλληλον στιγμήν, διὰ νὰ ὀρθωθῆ καὶ πάλιν, πιστὸν εἰς τὴν «πάτριον» φωνήν, «τὸν Βάρβαρον νὰ καταπολεμῆ καὶ τὴν Πατρίδα ν' ἀπελευθερώσῃ».

Οἱ αἰῶνες οὗτοι τοῦ ἑλληνικοῦ μαρτυρίου εἶναι ἀκριβῶς οἱ αἰῶνες καθ' οὓς μετὰ τὸν ἐκχριστιανισμόν καὶ τὸν ἐκρωμαϊσμόν ἐπέρχεται ὁ ἐξελληνισμὸς τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν καὶ συμπληροῦται ἡ ἐξέλιξις ἡ καταλήξασα εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῆς σημερινῆς Εὐρώπης. Αὐτὸ δὲ εἶναι καὶ τὸ δραματικὸν στοιχεῖον. Ὁ μὲν ἑλληνικὸς λαὸς μαρτυρεῖ ὑπὸ τὸν Ἀσιάτην, τὸ δὲ ἑλληνικὸν πνεῦμα κατακτᾷ τὴν Εὐρώπην καὶ προσδίδει εἰς αὐτὴν τὴν ὀριστικὴν σημερινὴν της μορφήν.

Καὶ πράγματι.

Τὰ βάρβαρα γερμανικὰ φύλα συσσωρευθέντα εἰς τὴν δεξιᾶν ὄχθην τοῦ Ρήνου, κατὰ τὴν ψυχροτάτην νύκτα τῆς 31 Δεκεμβρίου τοῦ 406, ἐκβιάζον τὸν διάπλον καὶ ἐπερχόμενα εἰς ἀνεξάντηλα κύματα πλημμυρίζον τὰς γαλατικὰς πεδιάδας, καταλύοντα μετ' ὀλίγα ἔτη τὸ Δυτικὸν Ρωμαϊκὸν Κράτος. Ἐχρειάσθησαν ἐξ αἰῶνες διὰ νὰ συντελεσθῆ ὁ ἐκχριστιανισμὸς τῶν βαρβάρων. Κατὰ τοὺς αἰῶνας τούτους τὸ χειρόγραφον τῆς ἰουστινιανείου κωδικοποιήσεως, ὅπερ γραφὲν ὑπὸ ἑλλήνων ἐστάλη ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ εἰς τὴν ἀνακτηθεῖσαν Ἰταλίαν, ἦτο θαμμένον καὶ ἄγνωστον. Ἄνευρίσκειται κατὰ τὸν ἐνδέκατον αἰῶνα καὶ ἀμέσως θεμελιούται ἰδία ἐπιστήμη ἐξελιχθεῖσα εἰς τὴν σύγχρονον ἐπιστήμην τοῦ δικαίου. Διὰ τῆς ἐπιστήμης ταύτης τὸ ἑλληνορωμαϊκὸν δίκαιον κατέκτησε τὴν Εὐρώπην καὶ τοιουτοτρόπως τὸν ἐκχριστιανισμόν ἠκολούθησεν ὁ ἐκρωμαϊσμός τῶν βαρβάρων. Κατὰ τοὺς αἰῶνας τούτους καθ' οὓς συντελεῖτο ὁ ἐκχριστιανισμὸς καὶ ὁ ἐκρωμαϊσμός τῶν βαρβάρων, μόνον ἐξ ἀκοῆς ἐγνώριζον οὗτοι τοὺς ἑλληνικοὺς θησαυρούς. Graeca sunt non leguntur. Ἐπρεπε νὰ πέσῃ τὸ Βυζάντιον, νὰ μεταναστεύσουν οἱ Ἕλληνες εἰς τὴν Δύσιν, νὰ προκαλέσουν τὴν γνωστὴν κίνησιν ὑπὸ τὸν ὄρον Renaissance ἢ Humanismus, ἣτις ἤγαγεν εἰς τὸν ἐξελληνισμόν τῶν βαρβά-

(6) Kantorowicz-Schulz, Thomas *Diplomatatus* (1919) 1.

(7) Ἰακ. Ρῶτα, Ἀπάνθισμα ἐπιστολῶν Ἀδ. Κοραΐ (1839) 125.

ρων. Καθ' οὗς χρόνους, λοιπόν, τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος διήρχετο τὴν σκληροτέραν του δοκιμασίαν, τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα διέπνεε, ἐδρόσιζε, ἀνεγένα καὶ ἐξηνθρόωπιζε τὴν Εὐρώπην. Λέγει ὁ Mommsen, ὅτι, ἐὰν ἡ Ρώμη δὲν κατέσκαπτε τὴν Καρχηδόνα, δὲν θὰ ὑπῆρχεν ἡ σημερινὴ Εὐρώπη. Ἄλλ' ἐὰν οἱ Ἕλληνες δὲν παρελάμβανον εἰς τὰς χεῖράς των τὴν Ρώμην καὶ κωδικοποιούντες τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον, θεμελιούντες δογματικῶς τὸν χριστιανισμόν, διαφυλάττοντες τοὺς ἑλληνικοὺς θησαυρούς, καί, τὸ σπουδαιότερον, συγκρατοῦντες τὸν Ἀσιά-την μακρὰν τῆς Εὐρώπης, μέχρις ὅτου ἐκχριστιανιζόμενοι, ἐκρωμαϊζόμενοι καὶ ἐξελληνιζόμενοι ἀποβαρβαρωθοῦν καὶ ἐξανθρωπισθοῦν οἱ ἐγκατασταθέντες εἰς αὐτὴν λαοί, δὲν θὰ ὑπῆρχεν ἡ σημερινὴ Εὐρώπη.

Καὶ ἐν τούτοις, κατὰ τὸ τέλος τοῦ 17ου αἰῶνος οἱ εὐρωπαϊκοὶ λαοὶ δὲν εἶχον ἀκόμη συνείδησιν, ὅτι πιστεύοντες εἰς Χριστόν, συμβιοῦντες κατὰ τοὺς κανόνας τοῦ ἑλληνορωμαϊκοῦ δικαίου, σκεπτόμενοι ἑλληνιστί, ἀποτελοῦν πνευματικὴν ἐνότητα. Καὶ ἰδοὺ ἡ ἀπόδειξις. Τὸ 1663 οἱ Τούρκοι κατέκλυσαν τὰς οὐγγρικὰς πεδιάδας βαδίζοντες πρὸς τὴν Βιέννην. Συγκίνησις μεγάλη κατέλαβε τοὺς εὐρωπαϊκοὺς λαούς. Le roi très-chrétien σπεύδει νὰ ἐξαγγείλῃ, ὅτι ἐπὶ κεφαλῆς στρατιᾶς, διαβαίνων τὴν Νότιον Γερμανίαν, βαδίζει ἐν ὀνόματι τῆς Χριστιανωσύνης, διὰ ν' ἀντιμετωπίσῃ τοὺς ἀπίστους. Ὁ Μέγας Ἐλέκτωρ ἀπαντᾷ ἀμέσως ἐπὶ λέξει: «Προτιμότερον νὰ ζήσωμεν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν Τούρκων παρά νὰ πέσωμεν εἰς τὴν δουλείαν τῶν Γάλλων» (Plutôt vivre protégés des Turcs que dans la servitude de la France) (8). Ἡ κατάστασις τῆς Εὐρώπης δὲν ἦτο διάφορος τῆς πρὸ δύο αἰώνων, ὅτε Λουκάς ὁ Νοταρᾶς ἀνεφώνει: «κραιπτότερον ἐστὶν ἰδεῖν ἐν μέσῃ τῇ πόλει φακίλιον βασιλεῦον τούρκων ἢ καλύπτραν λατινικὴν». Ἐπέπρωτο νὰ σώσῃ τὴν Εὐρώπην ὁ Πολωνὸς Sobieski ἐκδιώκων τοὺς Τούρκους ἐκ τῆς Βιέννης. Καὶ ναὶ μὲν ὑπὸ τὴν ἐπιτύπωσιν τῆς νίκης ταύτης οἱ Εὐρωπαϊκοὶ

λαοὶ ἠνώθησαν εἰς «ἱερὸν Σύνδεσμον» ἀπὸ τῆς Σουηδίας μέχρι τῆς Μεσογείου, διὰ νὰ ἐκδιώξουν «τοὺς ἀπίστους» ἐκ τῆς Εὐρώπης. Ἀλλά, τοῦ ἀγῶνος τεθέντος ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τῆς Βενετίας, μόνον ἀποτέλεσμα ἐπῆλθεν ἡ καταστροφή τοῦ Παρθενῶνος.

Ἡ διὰ τοῦ ἐκχριστιανισμοῦ, ἐκρωμαϊσμοῦ καὶ ἐξελληνισμοῦ βαθμιαίως συντελουμένη ἐκπολίτισις τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν, βαίνει συγχρόνως καὶ παραλλήλως πρὸς ἐθνολογικὸν αὐτῶν διαφορισμόν. Μετὰ τὰς ἐν ἔτει 841 συνομολογηθείσας γνωστὰς συνθήκας τοῦ Verdun, ἀρχίζει ὁ διαχωρισμὸς τῶν βαρβάρων εἰς ἐθνότητες, οὕτως ὥστε ἐνῶ ὅλοι οἱ λαοὶ ἔχουν τὴν αὐτὴν πίστιν, συμβιοῦν ὑπὸ τὸ αὐτὸ δίκαιον, σκέπτονται κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, ἐν τούτοις βαθμιαίως ἐπέρχεται κατάτμησις αὐτῶν εἰς ὁμάδας, ἐκάστη τῶν ὁποίων διαμορφώνει ἰδίαν γλῶσσαν, ἰδίαν ἱστορικὴν παράδοσιν, ἰδίαν ἐθνικὴν συνείδησιν, ἴδια ἥθη, καὶ δυνάμει τῶν στοιχείων τούτων, συνασθάνεται ἑαυτὴν, ὡς συνιστῶσαν χωριστὴν αὐτοτελῆ προσωπικότητα. Αἱ ἐθνότητες αὗται, ἐφ' ὅσον ὁ μονάρχης συνεκέντρον ἀπάσας τὰς ἐξουσίας ἐξ ἰδίου δικαίου, ἐφ' ὅσον ὁ μονάρχης «εἶχεν ἐν ἑαυτῷ καὶ ἐξ ἑαυτοῦ τὴν ἀρχήν», κατὰ τὴν διατύπωσιν τοῦ Hegel (9), δὲν ἐνεφανίζοντο ἀνταγωνιζόμεναι ἀλλήλας. Ἀπ' ἐναντίας, ὑφιστάμεναι συγκίνησιν ἐκ καθολικῶν ἰδεῶν, κυρίως ἐκ τῆς χριστιανικῆς ἰδέας, κατέβαλλον κοινὰς προσπάθειάς διὰ νὰ ἐπιτύχουν τὴν πραγματοποίησιν αὐτῶν (10). Ἀπλῶς διὰ νὰ κατανοηθῇ τὸ πρᾶγμα κρίνω σκόπιμον νὰ σημειώσω δύο γεγονότα. Τὸ ἐν εἶναι ἡ περιεργὸς προσωπικότης τοῦ γάλλου νομικοῦ Du Moulin (Molinaeus), ὅστις, κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα, ἐδικηγόρησεν εἰς τὸ Parlement τοῦ Châtelet, ἐδίδαξεν εἰς τὸ Στρασβοῦργον, εἰς τὸ Tübingen εἰς τὸ Monbeliard, διὰ νὰ ἐπανεέλθῃ εἰς τὸ Châtelet, αὐτοτιτλοφορούμενος «Jurisconsult»

(9) Hegel's, Grundlinien der Philosophie des Rechts (2α ἔκδ. ὑπὸ Gans, 1840) § 279 σελ. 359.

(10) Koschaker, Europa und das römische Recht (1947) 47.

(8) André, Louis XIV et l' Europe (1950) 78.

tus Franciae et Germaniae». Τὸ ἕτερον εἶναι ἡ περίπτωσις τῆς Σχολῆς τοῦ φυσικοῦ δικαίου, ἣτις προσέδωκεν ὁμοιομορφίαν εἰς τὸ δημόσιον δίκαιον τῶν Εὐρωπαϊκῶν λαῶν, καὶ ἐδημιούργησεν εἰς τοὺς ἄνδρας τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως τὴν παραίσθησιν, ὅτι νομοθετοῦν διὰ τὴν Ἀνθρωπότητα.

Περὶ τὸ τέλος ὁμοῦ τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος, ἡ Ἀμερικανικὴ καὶ ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάστασις ἀντιμέτωπον τοῦ μονάρχου τάσσουν τὸν «λαόν». Ἀλλὰ τί ἐστὶ «λαός»; «Λαός» εἶναι τὸ ἔθνος. Ὁ μονάρχης δὲν ἔχει ἐξουσίας ἐξ ἑαυτοῦ. Ἄπασαι αἱ ἐξουσίαι πηγάζουν ἐκ τοῦ ἔθνους. Διὰ τὴν πηγάζουν ὁμοῦ αἱ ἐξουσίαι ἐκ τοῦ ἔθνους, κατ' ἀνάγκην ἐκάστη ἐθνότης πρέπει νὰ συγκροτηθῆ εἰς αὐθύπαρκτον καὶ κυρίαρχον Πολιτείαν.

Καὶ ἰδοὺ ἡ ἀρχὴ τῶν ἐθνικοτήτων.

Ἐν πλήρει συνειδήσει τῆς νέας ταύτης ἀρχῆς ὁ Κοραῆς ἐμφανίζεται τὸ 1803, ἐνώπιον τῆς ἐν Παρισίοις τότε συσταθείσης Societé des Observateurs de l' Homme καὶ εἰς Συνέλευσιν αὐτῆς ἐν ὀλομελείᾳ ἀναγινώσκει Mémoire sur l' état actuel de la civilisation de la Grèce, ὑποστηρίζων ὅτι τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ἀπὸ αἰῶνων εὐρίσκεται εἰς ἐμπόλεμον κατάστασιν μὲ τοὺς Τούρκους, ὡς ἐκ τοῦ ὁποίου εἶναι prisonnier de guerre et non esclave.

Τὴν κροῦσιν ταύτην τοῦ Κοραῆ ἠκολούθησεν ἡ ἔκρηξις τοῦ 1821.

Παρ' ὅλην τὴν ἐκ τῶν ναπολεοντείων πολέμων κόπωσιν, ἡ ἐπανεμφάνισις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ μὲ ὑπεράνθρωπον ὄρημν καταπολεμοῦντος τὸν «Βάρβαρον», καθ' ἃ ἔχει «πάτριον», ἐξέπληξε καὶ συνεκίνησε τόσον, ὥστε νὰ ξεσπάσῃ τὸ ρεῦμα ἐκεῖνο τοῦ φιλελληνισμοῦ, ὅστις ἐξεχύθη εἰς δλόκληρον τὴν Εὐρώπην καὶ εἰς τὴν Πέραν τοῦ Ὠκεανοῦ νεαράν Συμπολιτείαν.

Ἐπιτραπήτω μοι νὰ φρονῶ, ὅτι, ὁ «φιλελληνισμός» οὗτος, δὲν ἦτο ἀπλῆ ἐκδήλωσις συμπαθείας πρὸς ἕνα ἱστορικὸν λαόν, ἔχουσα τὰς ρίζας τῆς, καθ' ἃ λέγεται, εἰς τὸν Humanismus. Ὁ «φιλελληνισμός» ἔχει οὐσιαστικώτερον περιεχόμενον.

Ἡ ἐξόρμησις τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν

«Ἀσιατῶν» ἔδωκε τὴν ἀφορμὴν νὰ καταστῆ συνειδητὸν εἰς τοὺς εὐρωπαϊκοὺς λαοὺς, ὅτι παρὰ τὸν διαχωρισμὸν αὐτῶν εἰς ἐθνότητα, ἐν τούτοις συνιστοῦν πνευματικὴν ἐνότητα συμπαγῆ θεμελιουμένην εἰς τὴν Ἠθικὴν ἣτις ἐκρῦχθη ἀπὸ τοῦ Ὄρους τῶν Ἑλαιῶν, εἰς τὸν τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι καὶ τοῦ ἐπιστημονικῶς θεωρεῖν, οἷος ἀνεπτύχθη ὑπὸ τὴν Ἀκρόπολιν καὶ εἰς τὴν τεχνικὴν τοῦ δικαίου οἷα διεμορφώθη παρὰ τὸ Καπιτώλιον, ὡς καὶ ὅτι ἡ πνευματικὴ αὐτῆ ἐνότης πολέμιον ἔχει τὴν ἀσιατικὴν νοοτροπίαν, τῆς ὁποίας συνεπῶς, οἱ τότε φορεῖς οὐδεμίαν θέσιν ἔχουν εἰς τὴν Εὐρώπην. Ὁ γεωγραφικὸς καὶ ἐννοιολογικὸς οὗτος διαχωρισμὸς τῆς Εὐρώπης ἀπὸ τῆς Ἀσίας, εἰάν, εἰς τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας κατέστη συνειδητὸς μόνον ὅταν εἶδον τὸν Ἀσιάτην εἰς τὴν Ἑλλάδα· εἰάν εἰς τὸ Βυζάντιον, τὸ ὑπὸ τὴν χριστιανικὴν ἰδέαν λανθάνον ἑλληνικὸν ἐθνικὸν συναίσθημα, ἦλθεν εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν, μόνον ὅταν ὁ Ἀσιάτης διαβάς καὶ πάλιν τὸν Ἑλλησποντιον ἐνεφανίσθη εἰς τὴν Εὐρώπην, εἰς τοὺς ἐκπολιτισθέντας εὐρωπαϊκοὺς λαοὺς, ὁ ἐννοιολογικὸς διαχωρισμὸς μεταξὺ Εὐρώπης καὶ Ἀσίας κατέστη συνειδητὸς τότε τὸ πρῶτον, ὅταν ἤκουσαν ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐξηγέσθησαν, λέγοντες εἰς τὸν μετὰ τὴν ἦταν τῆς Βιέννης καὶ τὴν συνθήκην τοῦ Passarowitz (1718) παλίσυρτον πρὸς τὰ Βαλκάνια Ἀσιάτην, ὅτι πρέπει καὶ ταῦτα νὰ ἐγκαταλείψῃ καὶ ν' ἀποσυρθῆ εἰς τὴν Ἀσίαν. Μόνον οὕτω εὐρίσκει ἐξήγησιν καὶ δικαιολογίαν τὸ γεγονός, ὅτι ἅπαντες οἱ εὐρωπαϊκοὶ λαοί, παρὰ τὰς ἐθνολογικὰς τῶν διαφορὰς, ἀλλὰ καὶ παρὰ τὴν ἐπιθυμίαν τῶν κυβερνώντων αὐτούς, ἔσπευσαν αὐθορμήτως συμπαραστάται ὑπὸ ἐνιαῖον πνεῦμα καὶ συναγωνισταὶ τοῦ λαοῦ, ὅστις ὅπως τὸ 1453, οὕτω καὶ κατὰ τὸ 1821, ἐμάχετο ὑπὲρ τῆς Εὐρώπης. Ὁ «Φιλελληνισμός» εἶχεν οὐσιαστικὸν περιεχόμενον, καὶ δὲν ἦτο φαινόμενον αἰωροῦμενον εἰς τὸν κόσμον τοῦ ρομαντισμοῦ καὶ τοῦ συναισθήματος. Ὁ ὁμόθυμος καὶ αὐθόρμητος οὗτος συναγεμὸς ὄλων τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων καὶ κατὰ τοῦ Ἀσιάτου, ἐπιτραπήτω μοι νὰ φρονῶ, ὅτι ἀποτελεῖ τὴν πρώτην ἔμπρα-

κτον ἐκδήλωσιν τῆς εὐρωπαϊκῆς ιδέας.

'Η ιδέα τῆς Εὐρωπαϊκῆς ἐνότητος δὲν εἶναι τὸ μόνον εἰς τὸ ὁποῖον ἔδωκεν ἀφορμὴν ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις.

'Η ἐξέγερσις τῶν Ἑλλήνων συνέπεσε εἰς χρόνον, καθ' ὃν αἱ μὲν Εὐρωπαϊκαὶ ναυτικαὶ δυνάμεις εἶχον συμπληρώσει τὴν κατάληψιν τῶν ἐκείθεν τοῦ Ἀτλαντικοῦ ἀμερικανικῶν ἑδαφῶν καὶ διεμέρφωσαν αὐτὸν εἰς «ἔσωτερικὴν τῶν θάλασσαν», οἱ δὲ Ρῶσοι, κατὰ τὴν βαθμιαίαν ἐπέκτασιν τῶν πρὸς ἀνατολάς, δὲν ἠρκέσθησαν εἰς τὴν κατάληψιν τῆς Βορείου Ἀσίας, ἀλλὰ διεκπεραιωθέντες εἰς τὴν Ἀμερικανικὴν Ἠπειρον, κατέλαβον καὶ τὴν Ἀλάσκαν. Ἡ κυριαρχία τῆς Εὐρώπης ἐπὶ τῶν Ὠκεανῶν καὶ ἡ κυριαρχία τῶν Ρῶσων ἐπὶ τοῦ Ἀσιατικοῦ χερσαίου ὄγκου, ὡς ἀντίθετοι ροπαί, σημεῖον ἐπαφῆς ἔχουν τὸ μαρμαῖρον Αἰγαῖον, «ἄλα μαρμαρένην», ὅπως ὀνομάζει τὸ Αἰγαῖον ὁ Ὅμηρος.

Ἐμφανιζόμενοι συνεπῶς, οἱ Ἕλληνες ἐκδιώκοντες ἀπὸ τῆς Εὐρώπης τὸν «Βάρβαρον» καὶ δημιουργοῦντες Κράτος ἔχον τὸ Αἰγαῖον ὡς «ἔσωτερικὴν θάλασσαν», ἐπεχειροῦν πράξιν παγκοσμίου σημασίας. Κατὰ τοὺς αὐτοὺς ἀκριβῶς χρόνους καὶ Σύσπονδοι Πολιτεῖαι τῆς Ἀρκτικής Ἀμερικῆς, ὅπως ἀπεκάλουν τὰς Η.Π.Α. οἱ ἄνδρες τοῦ 1821, ἐπιχειροῦν πράξιν παγκοσμίου ὡσαύτως σημασίας, ἣτις ἀπετέλεσε καὶ τὸ εἰσιτήριο, δυνάμει τοῦ ὁποῖου εἰσηλθον εἰς τὴν χορείαν τῶν Μεγάλων Δυνάμεων.

Ὁ Πρωθυπουργὸς τῆς Ἀγγλίας Γεωργίος Canning διὰ τοῦ ἐν Λονδίῳ Πρεσβευτοῦ τῶν Η.Π.Α. Ριχάρδου Rusch, ὑπέβαλεν εἰς τὸν Πρόεδρον Μονροὲ τὴν πρότασιν, ὅπως αἱ Η.Π. καὶ ἡ Μ. Βρετανία προβοῦν εἰς κοινὴν Δήλωσιν στηρίζουσαν τὴν Ἀνεξαρτησίαν τῶν Νοτιο-Ἀμερικανικῶν Πολιτειῶν, ὅχι μόνον ἔναντι τῶν Μητροπόλεων Ἰσπανίας καὶ Πορτογαλλίας, ἀλλὰ καὶ ἔναντι τῶν εὐρωπαϊκῶν Πολιτειῶν. Ὁ Πρόεδρος Μονροὲ τὸ ἀπὸ 20 Αὐγούστου 1823 σημεῖωμα τοῦ Γεωργίου Canning διεβίβασεν εἰς τὸν ἑλληνομαθῆ Thomas Jefferson, ζητῶν τὴν γνώμην του. Ὁ Jefferson ἀπήντησεν διὰ τῆς ἀπὸ 24 Ὀκτωβρίου 1823 ἐπιστολῆς

συμβουλευῶν τὸν Μονροὲ ν' ἀποδεχθῆ τὴν πρότασιν γράφων, μεταξὺ ἄλλων καὶ τὰ ἑξῆς: «Ἡ Μεγάλῃ Βρετανία εἶναι τὸ μόνον ἔθνος, τὸ ὁποῖον δύναται νὰ μᾶς κάμη κακόν. Ἐὰν ὅμως τὸ ἔχωμεν εἰς τὸ πλευρόν μας, οὐδὲν ἔχομεν νὰ φοβηθῶμεν εἰς τὸν κόσμον. Συνεπῶς πρέπει νὰ συνδεθῶμεν μετὴν Ἀγγλίαν διὰ φιλίας σταθερᾶς καὶ ὀσον τὸ δυνατόν ἐγκαρδίῳ»⁽¹¹⁾.

Μετὰ μακρὰς ἐν Ὑπουργικῷ Συμβουλίῳ συζητήσεις καὶ ἰδίᾳ μετὰ τὴν κατὰ τὴν 9ην Ὀκτωβρίου 1823 ὑπὸ μορφήν τελεσιγράφου δήλωσιν τοῦ Canning πρὸς τὸν γάλλον ἐν Λονδίῳ πρεσβευτὴν Polignac, ὅτι οὐδεμία διάσκεψις τῶν Εὐρωπαϊκῶν Πολιτειῶν δύναται νὰ συνέλθῃ πρὸς ῥύθμισιν τῶν νοτιο-ἀμερικανικῶν πραγμάτων, ἐὰν δὲν συμμετάσχουν καὶ αἱ Η.Π.Α., ἀπεφασίσθη, ὅπως ἡ ἀπάντησις εἰς τὸ σημεῖωμα τοῦ Canning ἐξαγγελθῆ ἐπισήμως διὰ τοῦ ἐτησίου Διαγγέλματος τοῦ Προέδρου πρὸς τὸ Κογκρέσσον⁽¹²⁾. Ὁ Πρόεδρος Μονροὲ ἐξήγγειλε τότε διὰ τοῦ ἀπὸ 2 Δεκεμβρίου 1823 Διαγγέλματος πρὸς τὸ Κογκρέσσον τὸ περιφημον φερώνυμον Δόγμα.

Τοιοτοτρόπως, καθ' οὓς χρόνους ἐπιανεμφανίζεται τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος εἰς τὸ προσκηνίον τῆς παγκοσμίου πολιτικῆς σκηνῆς, ἀναλαμβάνον τὰς πατροπαράδοτους εὐθύναις τοῦ φρουροῦ τῆς Εὐρώπης, κατὰ τοὺς αὐτοὺς ἀκριβῶς χρόνους ἐμφανίζονται καὶ αἱ Η.Π.Α. ὡς Μεγάλῃ Δύναμις, ἐξαγγέλουσα τὸ Δόγμα, ὅπερ, ἔναντι μὲν τῆς Ρωσίας εἶχεν ὡς ἐπακόλουθον νὰ ἐκτοπισθῆ αὐτὴ τῆς ἀμερικανικῆς Ἠπείρου ἐκκενοῦσα τὴν Ἀλάσκαν, ἔναντι δὲ τῆς Ἀγγλίας, ἐφηρμόσθη ὑπὸ πνεῦμα, ὥστε αἱ μεταξὺ τῶν διαφοραὶ νὰ συζητοῦνται καὶ νὰ λύωνται, καθ' ἃ παρατηρήθη, ὡς ἀπλαῖ disputes de famille, νὰ ἐπέλθῃ δε καὶ προσέγγισις τῶν Ὠκεανίων τούτων Δυνάμεων τοιαύτη, ὥστε ὁ μὲν Ἀτλαντικὸς νὰ ἀποτελέσῃ τὴν «ἔσωτερικὴν τῶν θάλασ-

(11) Foner, Basic Writings of Thomas Jefferson (1944) 785 ἐνθα ὀλόκληρον τὸ κεῖμενον τῆς ἐπιστολῆς.

(12) Ὁρα S. F. Bemis, A Diplomatic History of the United States (1950) 204/205.

σαν» καὶ τὴν προέκτασιν τῆς Μεσογείου, τὰ δὲ σύνορά τῶν νὰ μετατοπισθοῦν εἰς τὰ ἐδάφη ἔνωθαι ὑποῦται τὸ οὕτω κληθὲν «σιδηροῦν παραπέτασμα» καὶ τὰ ὅποια σύνορα, κατὰ περίεργον σύμπτωσιν, καθωρίσθησαν διὰ τῶν συμφωνιῶν τῆς Γιάλτας, εἰς τὰ αὐτὰ σημεῖα, εἰς τὰ ὅποια ἐσημειοῦντο καὶ τὰ σύνορα τῆς Αὐτοκρατορίας εἰς τὴν ὁποίαν ἤνωσε τοὺς ἡμιβαρβάρους ἀκόμη προγόνους τῶν σημερινῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν, Κάρολος ὁ Μέγας, Ἡδὴ πρὸ πενήτηκοντα ἐτῶν, ἀρχομένου τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος, ὁ ναύαρχος Mahan, ὁ ἐγκυριστερὸς θεωρητικὸς τοῦ ἀμερικανικοῦ ἱμπεριαλισμοῦ ἔγραφεν, ὅτι ἡ ἐλαστικότης καὶ ἡ εὐκαμψία μὲ τὰς ὁποίας ἐφηρμόσθη τὸ Δόγμα Monroe, κατέστησαν αὐτὸ ζῶσαν δύναμιν, ἣτις ἤνωσεν τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Ἀμερικὴν εἰς ἐνότητα ἀποτελοῦσαν «ἴσασιν πολιτισμοῦ εἰς τὸ μέσον μῆς βαρβάρου ἐρήμου». Ἡ ἐνότης αὕτη «Εὐρώπη-Ἀμερικὴ» εἶναι ἀνάγκη ὅπως συνεχίσῃ τὴν ρωμαϊκὴν παράδοσιν. Ἡ Ρώμη—ἐξακολουθεῖ ὁ ναύαρχος Mahan—μουῦσα εἰς τὸν πολιτισμὸν τοὺς βαρβάρους λαοὺς, οἵτινες ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Εὐρώπην, ὅχι μόνον μᾶς ἐξοικονόμησεν ὅλον τὸν χρόνον, ὅστις ἀπαιτεῖτο διὰ τὰ κρατηθῆ μακρὰν τῆς Εὐρώπης ἢ Ἀνατολῆς, ἀλλὰ συγχρόνως μᾶς ὑπέδειξεν, ὅτι αἱ δύο Ἠπειροὶ τοῦ αὐτοῦ πολιτισμοῦ ἡ Εὐρώπη καὶ ἡ Ἀμερικὴ καθῆκον ἔχουν νὰ συνδεθοῦν στενῶτα καὶ νὰ προτρέξουν εἰς ὅλας τὰς μορφὰς τῆς ἰσχύος, διὰ νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν σωτηρίαν τῆς λευκῆς φυλῆς (13).

Συμφωνίαν πρὸς ταῦτα, δὲν εἶναι παράτολμον ἐὰν λεχθῆ, ὅτι ἡ ἀπὸ 18 Ἀπριλίου 1823 Διακήρυξις τῆς ἐν Ἀστρεὶ Συνελεύσεως ἀπευθυνομένη πρὸς τὴν «ὑφήμιον» καὶ χαρακτηρίζουσα τὸν Ἀγῶνα τῶν Ἑλλήνων ὡς τὴν συνέχειαν τοῦ προαιωνίου πολέμου τὸν ὁποῖον οὗτοι ἐν ὀνόματι τῆς Εὐρώπης, διεξάγουσιν κατὰ τοῦ Ἀσιάτου, ἐκ παραλλήλου δὲ καὶ τὸ ἀπὸ 2 Δεκεμβρίου 1823 Διάγγελμα τοῦ Προέδρου Monroe πρὸς τὸ Κογκρέσσον, δυνάμει τοῦ ὁποίου

ὁ Ἀτλαντικὸς κατέληξεν εἰς προέκτασιν τῆς Μεσογείου καὶ εἰς «ἐσωτερικὴν θάλασσαν» τῶν Ὠκεανίων Δυνάμεων, ἀποτελοῦν τὰς ἀπαρχὰς τῆς κρίσεως τὴν ὁποίαν διέρχεται σήμερον ἡ προαιωνία μεταξὺ Εὐρώπης καὶ Ἀσίας ἀντίθεσις. Τὴν ἀντίληψιν ταύτην ἐνισχύει σπουδαῖον καὶ χαρακτηριστικὸν γεγονός. Τὸ Σχέδιον τοῦ πρὸς τὸ Κογκρέσσον Διαγγέλματος συντάξεν αὐτὸς οὗτος ὁ Πρόεδρος Monroe. Εἰς τὸ Σχέδιον τοῦτο παρενέβαλεν οὗτος ρήτραν, καθ' ἣν αἱ Η.Π.Α., ὄχι μόνον ἀνεγνώριζαν ρητῶς τοὺς ἐν ἐπαναστάσει Ἑλληνας ὡς ἀποτελοῦντας αὐτοτελῆ κυρίαρχον Πολιτείαν, ἀλλ' ἀπηρθύνετο καὶ σύστασις πρὸς τὸ Κογκρέσσον, ὅπως ἀποσταλῆ ἀμέσως πρεσβευτὴς πρὸς τοὺς Ἑλληνας. Ἡ ρήτρα αὕτη, ἐπιμονῇ τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν Adams, ἀπηλείφθη (14). Ἀλλὰ δὲν χάνει, ἔνεκα τούτου, τὴν σημασίαν τῆς. Γενικῶς μὲν φανερόναι τὴν προοπτικὴν μὲ τὴν ὁποίαν ἐμφανίζονται αἱ Η.Π.Α. ὡς Μεγάλῃ Δύναμις, εἰδικῶς δὲ ἔναντι ἡμῶν τῶν Ἑλλήνων, ἀποτελεῖ ἡ φράσις αὕτη τὸ προφητικὸν μῆνυμα τῶν ἀγῶνων τοὺς ὁποίους Ἑλληνας καὶ Ἀμερικανοὶ διεξάγουσιν σήμερον ἀπὸ κοινου ὑπὲρ τῆς Εὐρώπης καὶ κατὰ τοῦ Ἀσιάτου.

Οὐδὲ διέφυγε τοὺς ἄνδρας τῆς Β' Ἐθνικῆς ἐν Ἀστρεὶ Συνελεύσεως ἡ προαιωνία αὕτη μεταξὺ Εὐρώπης καὶ Ἀσίας ἀντίθεσις. Λέγοντες οὗτοι, ὅτι οἱ Ἑλληνας πάτριον ἔχουν νὰ καταπολεμοῦν τὸν «Βάρβαρον», ὡς «Βάρβαρον» δὲν ἐννοοῦν τὸν Τούρκον. Ἐννοοῦν τὸν Κόσμον τῆς Ἀσίας ἀδιαφόρως τίς εἶναι ὁ ἐκάστοτε φορεὺς τῆς νοοτροπίας αὐτοῦ.

Οἱ Ἑλληνας τοῦ Βυζαντίου ὅταν εἶδον συμπυκνούμενα ὑπεράνω τῆς Βαγδάτης, τὰ πρῶτα σύννεφα, προμηνύματα τῆς ἐπερχομένης ἀσιατικῆς θυέλλης, ἔσπευσαν εἰς Aix-la-Chapelle, καὶ ἀνεγνώρισαν Κάρολον τὸν Μέγαν, ὡς Αὐτοκράτορα τῆς ὑπὸ

(14) Perkins, A History of the Monroe Doctrine (1943) 43. Cresson, James Monroe (1946) 446. S. F. Bemis, A Diplomatic History of the United States (1950) 208. Ὅρα καὶ Τριανταφυλλόπουλον, Πρακτικὰ Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν 23 (1948) 117.

(13) Mahan Le salut de la race blanche et l' empire des mers (γαλλ. μετ. 1905).

τὸ σκῆπτρον αὐτοῦ ἐνωθείσης Εὐρώπης. Εἰς ἀνάλογον ἐνέργειαν προέβησαν καὶ οἱ Ἕλληνες τοῦ 1821. Πολεμοῦν μὲν τὸν Τοῦρκον, ἀλλ' ἔχοντες σαφῆ τὴν ἔννοιαν τῆς Εὐρώπης, μὲ δξυδέρκειαν μεγάλην βλέπον, ὅτι ὁ κατὰ τῆς Εὐρώπης Ἀσιατικὸς κίνδυνος ἐγκυμονεῖται ἤδη βορειότερον εἰς τὴν μυστηριώδη σιωπὴν καὶ τὴν καταθλίβουσαν μονοτονίαν τῆς στέππας. Σπεύδουσι ἀμέσως καὶ δηλώνουσι ἀρμοδίως ὅτι ὀργανοῦμενοι εἰς Κράτος ἀναλαμβάνουσι καὶ πάλιν ἀκεραίας τὰς ἐκ παραδόσεως εὐθύνas.

«Ἡ Ὑμετέρα Ἐξοχότης θὰ εἶναι βεβαίως σύμφωνος πρὸς τὴν γνώμην μου καθ' ἣν ἡ Ὑψηλὴ Πύλη, ἀποσυρομένη εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ μὴ ἐξασθενοῦσα ἐκ τῶν συνεχῶν ἐξεγέρσεων τῶν Ἑλλήνων... ἡ καθυπόταξις τῶν ὁποίων οὐδέποτε ὑπῆρξε τὸ ἀποτέλεσμα συνθήκης ἢ ἄλλης πράξεως νομιμοποιούσης τὴν τουρκικὴν ἐπ' αὐτῶν δεσποτείαν, θ' ἀποκτίσῃ ἰσχὺν μεγαλύτεραν ἐκείνης τὴν ὁποίαν ἔχει ὑπὸ τὴν παρούσαν κατάστασιν τῶν πραγμάτων. Θὰ εἶναι ἐπίσης ἡ Ὑμετέρα Ἐξοχότης σύμφωνος εἰς τὴν ἀντίληψιν, ὅτι ἡ Ἑλλάς, θάττον βραδίον θὰ καταλήξῃ νὰ εἶναι ἡ φυσικὴ σύμμαχος τῆς Τουρκίας, ὅταν ἡ Τουρκία θὰ γνωρίσῃ καλύτερα τὰ συμφέροντά της, ὁπότε τὰ ἀποτελέσματα θὰ εἶναι ἡ Ἀγγλία ἢ Τουρκία καὶ ἡ Ἑλλάς νὰ μὴ ἀποτελῇ ἔκτοτε παρὰ μίαν μόνον Δύναμιν ἀντιμέτωπον τῆς Ρωσσίας. Μὲ μίαν λέξιν εἶμαι πεπεισμένος, ὅτι ἡ σωτηρία τῆς Εὐρώπης καὶ τὸ συμφέρον τῆς Ἀγγλίας ἀπαιτοῦν τὴν δημιουργίαν ἑλληνικοῦ Κράτους ἀνεξαρτήτου καὶ ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ἰσχυρᾶς»⁽¹⁵⁾.

Τὰ προφητικὰ ταῦτα λόγια ἐπέστελλεν εἰς τὸν Canning τὴν 8 Αὐγούστου 1825, ἥτοι ἔν καὶ ἡμισυ ἔτος μετὰ τὴν ἐξαγγελίαν τοῦ δόγματος Μοηγοε, μία τῶν εὐγενεστέρων καὶ συμπαιθεστέρων φυσιογνωμιῶν τοῦ Ἀγῶνος, ὁ Ἄλ. Μαυροκορδάτος.

(15) Τὸ γαλλικὸν κείμενον τῆς ἐπιστολῆς δημοσιεύει ὁ Ν. Δραγοῦμης, Ἱστορικαὶ Ἀναμνήσεις I (2α ἔκδοσις 1874) 373. Πρὸς. Θέμις 1941, 8.

Ἡ σωτηρία τῆς Εὐρώπης ἔναντι τοῦ ρωσικοῦ κινδύνου ἐπιβάλλει τὴν δημιουργίαν ἰσχυροῦ ἑλληνικοῦ Κράτους. Ἡ φρασιολογία αὕτη τοῦ Μαυροκορδάτου συμπληρώνει τὴν φρασιολογίαν τοῦ Νέγη, καθ' ἣν «ἡ ἐλευθερία ἀνήκει εἰς ἀνθρώπους πατέριον ἔχοντας νὰ καταπολεμῶσι τὸν Βάρβαρον» καὶ εἰς ἀμφοτέρας ἀναξῆ τὸ πνεῦμα τοῦ Ἡροδότου καὶ τοῦ Πλάτωνος, τὸ πνεῦμα τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ τοῦ Ἡρακλείου, Λέοντος τοῦ Γ', καὶ τῶν Μακεδόνων Αὐτοκρατόρων, ἀναξῆ τὸ πνεῦμα Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου, οἵτινες πάντες ἐπὶ αἰῶνας ἠγωνίσθησαν διὰ νὰ κρατηθῇ ὁ Ἀσιάτης μακρὰν «τῶν ἄλλοδαπῶν χωρῶν ὧν ῥήγες καὶ πρίγκηπες ἄρχουσιν», ὅπως χαρακτηρίζει τὴν δημιουργουμένην Εὐρώπην, θέλων νὰ σημάνη τὴν ἀντίθεσιν αὐτῆς πρὸς τὰ ἐν Ἀσίᾳ βάρβαρα ἔθνη, ὁ Αὐτοκράτωρ Μανουὴλ Κομνηνός, εἰς Νεαράν τοῦ ἔτους 1166⁽¹⁶⁾.

Τὸ Δυτικὸν τοῦτο Πνεῦμα δὲν ἦτο ἐγκλειστον εἰς τοὺς διπλωματικούς φακέλους. Ἦτο διάχυτον ἀκόμη καὶ εἰς τὴν ἀτιμόσφαιραν τοῦ καφενεῖου.

«Ἡ Ρωσσία δὲν χρειάζεται κατὰ τὴν παρούσαν περίστασιν εἰμὴ ἐν στρατιωτικῶν κίνημα διὰ νὰ κυριεύσῃ τὸ Βυζάντιον... καὶ νὰ ὑψώσῃ εἰς τὸν Βόσπορον ἡτὴν σημαίαν, ἥτις θέλει κάμει ὑστερώτερα τὰ παράλια τῆς Μεσογείου θαλάσσης νὰ τρέμωσιν».

Ἡ ἀρθρογραφία αὕτη ὑπάρχει εἰς τὸ ὑπ' ἀριθμ. 100 τῆς 13 Ὀκτωβρίου 1826 φύλλον τῆς Γενικῆς Ἐφημερίδος τῆς Ἑλλάδος καὶ φυσικὸν εἶναι, ὅπως σήμερον οὕτω καὶ τότε, ν' ἀπετέλεσε τὸ θέμα περὶ τὸ ὁποῖον θὰ ἐστράφησαν αἱ συζητήσεις εἰς τὰ καφενεῖα καὶ τὰς στενωποὺς τοῦ Ναυπλίου.

Τὸ Δυτικὸν τοῦτο Πνεῦμα κατεῖχε καὶ τοῦ σπουδαστηρίου τὴν ἡρεμίαν.

Ὅταν οἱ Ἕλληνες ἐμάχοντο εἰς τοὺς Μύλους καὶ ἐξηνάγκαζον τὸν Ἰμπραὴμ νὰ ὑποχωρήσῃ πρὸς τὴν Τριπολιτσάν⁽¹⁷⁾,

(16) Zachariae, Jus Graeco-romanum 111, 484.

(17) Ε. Γ. Πρεβελάκη, Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Ἰμπραὴμ πασᾶ εἰς τὴν Ἀργολίδα (1950).

εἰς τὸ ἀντικυρὸν Ναύπλιον ὁ Ἐδουάρδος Μάσσων παρέδιδε καθ' ἑκάστην «εἰς πολυπληθὲς ἀκροατήριον» μαθήματα Πολιτικῆς Οἰκονομίας καὶ Ἠθικῆς Φιλοσοφίας⁽¹⁸⁾.

Ἄναστ. Πολυζωΐδης, τοῦ ὁποίου τὸ βλέμμα ἐποπτεῦει τὸ ἀκροατήριον τοῦ Ἀρσίου Πάγου, κλεισμένος εἰς τὸ πολιορκούμενον Μεσολόγγι, ὑποδέχεται τὰς βόμβας τοῦ Κιουταχῆ, μεταφράζων ἐν ἡρεμίᾳ καὶ δημοσιεύων ἔργα περὶ τοῦ ἀμερικανικοῦ καὶ ἀγγλικοῦ πολιτεύματος.

Τὴν ἀδυναμίαν τῆς ὕλικῆς δυνάμεως ἦν μόνην διέθετε καὶ τὴν δύναμιν τοῦ Δυτικοῦ Πνεύματος τὴν ὁποίαν τοῦ ἀντέτασεν ὁ Πολυζωΐδης, διέγνωσεν ὁ Κιουταχῆς ὅταν, μετὰ τὸ Μεσολόγγι ἦλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἠγωνίζετο νὰ ἐκπολιορκήσῃ τὴν Ἀκρόπολιν. Μετὰ τὴν γνωστὴν συνάντησιν εἰς τὴν φρεγάδαν τοῦ De Rigny, ὁ Κιουταχῆς ἔστειλεν εἰς τὸν Καραϊσκάκη «ταβάκον, καφὲ καὶ σάκχαριν», ὁ δὲ Καραϊσκάκης ἀντέπεμψεν ἐν φορτίῳ οἴνου», ἀλλ' ἡ πολιορκία παρετίνατο καὶ φαίνεται, ὅτι ἐξητήθησαν εὐθύναι ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ Κιουταχῆς ἀποστέλλει τὴν ἀπὸ 23 Αὐγούστου 1826 ἔκθεσιν, ἀπευθυνομένην πρὸς τὸν «βεζύρην τῆς βούλας», ἣτις δὲν ἔφθασεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, διότι περιῆλθεν εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων. Εἰς τὴν ἔκθεσιν ταύτην ὁ Κιουταχῆς μεταξὺ ἄλλων γράφει:

«Ζωοτρόφε μου αὐθέντα

«Τὸ φρούριον τῶν Ἀθηνῶν, καθὼς σὰς εἶναι γνωστὸν εἶναι παλαιόθεν ὠκοδομημένον εἰς πέτραν ὑψηλὴν καὶ δύσβατον· οὔτε ὑπόνομον ἐπιδέχεται οὔτε εἰς ἔφοδον ἔρχεται· ἀπέχει 6 ὥρας ἀπὸ τῶν Δερβενίων τῆς Πελοποννήσου καὶ πλησιάζει εἰς τὰς νήσους· εὐρίσκειται εἰς τὴν ἄκραν τῶν λοιπῶν βιλαετιῶν· καὶ πρὸ πάντων τὸ φρούριον τοῦτο, ἐπειδὴ εἶναι τόπος παλαιότατος καὶ παλαιόθεν ἐχθρῶν ἐξ αὐτοῦ τοῦ τόπου πολλοὶ περιβόητοι φιλόσοφοι καὶ (ἐπειδὴ) τὰ ὁποῖα ἔχει τεχνικὰ τῆς ἀρχαιότητος ἔργα προξενοῦσι θαυμασμόν εἰς τοὺς πεπαιδευμένους Εὐρωπαίους, διὰ τοῦτο ὅλοι οἱ

Εὐρωπαῖοι καὶ τὰ λοιπὰ ἔθνη τῶν ἀπίστων θεωροῦσι τὸ φρούριον τοῦτο, ὡς ἰδίαν αὐτῶν οἰκίαν· καὶ ἐπειδὴ τὸ νομίζουν ὡς *προσκυνητήριον* τόσον οἱ Εὐρωπαῖοι, καθὼς καὶ ὅλα τὰ ἔθνη τῶν ἀπίστων (τῶν ὀνομαζομένων), τὸ ὑπερασπίζουσι καὶ προσπαθοῦσι νὰ μὴ ἐκβῆ ἐκ τῶν χειρῶν τῶν ἀπίστων ἀποστατῶν καὶ ἐσυμφώνησαν καὶ ὑπεσχέθησαν γενικῶς τὴν βοήθειαν των καὶ διὰ Ξηρᾶς καὶ διὰ θαλάσσης»⁽¹⁹⁾.

«Προσκυνητήριον τῶν Εὐρωπαϊῶν» καὶ ἰδία αὐτῶν οἰκία ἡ Ἀκρόπολις τῶν Ἀθηνῶν καὶ ὡς «προσκυνητήριον ὄλων τῶν ἐθνῶν τῶν ἀπίστων» τὴν «ὑπερασπίζουσιν οἱ Ἕλληνες καὶ προσπαθοῦσι νὰ μὴ ἐκβῆ τῶν χειρῶν των».

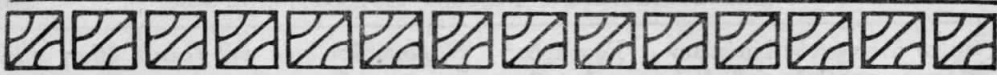
Ἐπέφρωτο τὰ λόγια τοῦ Κιουταχῆ ἀκριβῶς τὰ αὐτὰ, κατὰ τε τὸ γράμμα καὶ τὸ πνεῦμά των, νὰ ἐπαναλάβῃ μετὰ 125 ἔτη, τὸ 1950, ἐπιφανὲς μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας. Ἡ Δύσις διὰ νὰ ὑπερνικήσῃ τὴν παρούσαν πίεσιν τῆς Ἀσίας, λέγει ὁ ἐπιφανὴς Γάλλος Ἀκαδημαϊκός, πρέπει ν' ἀναβαπτισθῆ εἰς τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα, τὸ ἀναβάπτισμα δὲ τοῦτο θὰ ἦτο ἀτελές, ἐὰν δὲν συνεπληροῦτο μ' ἕνα *pelérinage*, μ' ἕνα προσκύνημα à ces lieux significatifs pour l'âme où s'est formée notre civilisation. Οἱ Δυτικοὶ πρέπει νὰ μεταβῶμεν εἰς τὸν Καύκασον, ἀναζητοῦντες τὸν βράχον ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐμαρτύρησεν ὁ Προμηθεύς, πρέπει νὰ κατέλθωμεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπισκεπτόμενοι τοὺς τόπους ἐνθα ἤθλησεν ὁ Ἡρακλῆς. L'Acropole serait le centre du voyage, et chacun, dans cette patrie intellectuelle, ἡ ἰδία αὐτῶν οἰκία, ὅπως λέγει ὁ Κιουταχῆς, referait la prière de Renan⁽²⁰⁾.

Ὁ γάλλος Ἀκαδημαϊκός, δὲν λέγει παρὰ ὅτι, κατ' ἀντίθετον φορᾶν, εἶπεν ὁ Κιουταχῆς. Ἡ Εὐρώπη διὰ νὰ σωθῆ, πρέπει νὰ ἐξοπλισθῆ μὲ τὸ ἑλληνικὸν καὶ τὸ πανευρωπαϊκὸν ἐκεῖνο πνεῦμα μὲ τὸ ὁποῖον,

(19) Γενικὴ Ἐφημερίς τῆς Ἑλλάδος, ἀριθ. 91 τῆς 11 Σεπτεμβρίου 1826, σελ. 362/363.

(20) André Siegfried, L'âme des peuples (1950) 207.

(18) Γενικὴ Ἐφημερίς τῆς Ἑλλάδος, ἀριθ. 71 τῆς 3 Ἰουλίου 1826, σελ. 284.

ΜΠΡΟΣΤΑ ΣΤΑ ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

Τὰ σημερινὰ φλέγοντα προβλήματα μᾶς βοηθοῦν νὰ τοποθετήσωμε καλύτερα τὸ μεγάλο θέμα, πὸν λέγεται πορεία γιὰ τὴν πραγμάτωσι τοῦ χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ. Τὸ πρόβλημα αὐτό, τὸ βλέπομε συνήθως μόνο ἀπὸ τὴ μιά του πλευρά. Δηλαδή, σὰν πρόβλημα, πῶς νὰ πραγματοποιηθῆ ἡ στροφή τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν Χριστιανισμό. Ἔτσι ὁμως, λησμονοῦμε τὴν ἄλλη του ὄψι. Τὸ πῶς δηλαδή θὰ ἀνταποκριθῆ ὁ Χριστιανισμὸς στὴν στροφή αὐτὴ τῆς ἐποχῆς μας καὶ θὰ γίνῃ καθοδηγητικὸς Χριστιανισμὸς⁽¹⁾.

Ἐπάρχουν βέβαια καὶ σήμερα καθοδηγητικὲς προσπάθειες, ἀντάξεις τῆς λαμπρῆς ἱστορίας πὸν ὀνομάζεται εὐεργετικὴ ἐπίδρασις τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐπάνω στὴν πορεία τῆς ἀνθρωπότητος. Ὅμως, παρ' ὅλο αὐτό, πρέπει νὰ ἀναγνωρισθῆ πῶς ὁ σημερινὸς Χριστιανισμὸς, ἡ σημερινὴ χριστιανικὴ γενεὰ, προκειμένου νὰ πάρῃ γιὰ τὰ σημερινὰ προβλήματα καὶ τὴ σημερινὴ ἀνθρωπότητα κατεῦθυνσι καθοδηγητικῆ, παρουσιάζει δύο ἀδύνατες πλευρὰς πὸν πρέπει νὰ τὶς προσέξωμε. Καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ καὶ νὰ τὶς τονίσωμε μὲ τὴν ἠθελημένη ἐκείνη, δυσμενῆ γιὰ τὸν Χριστιανισμό,

πὸν χαρακτηρίζει ὅλη τὴ σειρά τῶν ἄρθρων χριστιανικῆς αὐτοκριτικῆς, στὴν ὁποία ἀνήκει καὶ τὸ ἄρθρο αὐτό. Κι' αὐτὴ ἡ μονομέρεια ἀποτελεῖ τὴν καλύτερη ἀπόδειξι γιὰ τὸ αἶσθημα τῆς ἀσφαλείας πὸν κάνει νὰ μὴ φοβᾶται καθόλου ἡ χριστιανικὴ σκέψις, τὴν εὐλικρινῆ καὶ γνήσια, μὰ καὶ ἀμείλικτη αὐτοκριτικῆ.

Ἡ πρώτη λοιπὸν ἀδύνατη πλευρά, τὸ πρῶτο βασικὸ λάθος, εἶναι ἡ ἄγνοια τῶν προβλημάτων. Ἡ μοναδικὴ ἀπασχόλησις μὲ τὴν αἰωνιότητα καὶ τὴν μεταφυσικῆ, ἡ ἀδιαφορία γιὰ τὸ πρόσκαιρο, τὶς γήινες συνθήκες, τὸ γήϊνο δρᾶμα, τὰ προβλήματα καὶ τὶς ἔννοιες τοῦ ἀνθρώπου σὲ τούτῃ τῇ ζωῇ. Κατεῦθυνσις ἐσφαλμένη, πὸν γιὰ ὅλα τὰ ἐρωτηματικὰ καὶ ὄλες τὶς ἀγωνίες τοῦ ἀνθρώπου, μὰ καὶ μόνῃ λύσι ἔχει νὰ προσφέρῃ. Τὴν φυγῆ. Τὴν ἐπιβίβασι στὸ ὄχημα ψεύτικος-Χριστιανισμὸς πὸν παίρνει τοὺς κουρασμένους τῆς ζωῆς γιὰ νὰ τοὺς μεταφέρει ἔξω ἀπὸ τὰ ἐγκόσμια καὶ τὶς μέριμνές των.

Ἡ δευτέρῃ πλάνῃ ἀφορᾷ ἓνα τρόπο σκέψεως πὸν ἐξωτερικὰ φαίνεται περισσότερο προσνειωμένος. Γιατί ἀναγνωρίζει πῶς δὲν πρέπει νὰ παραγνωρίσωμε τὸν ρόλο πὸν παίζουν καὶ τὴν ἐπίδρασι πὸν ἀσκοῦν ἐπάνω στὴν προσωπικότητα τοῦ ἀνθρώπου τὰ προβλήματα πὸν ἔχουν σχέσηι μὲ τὴν ἐπίγειο ζωῆ του. Ἀναγνωρίζει ὅτι ὑπάρχουν τέτοια προβλήματα. Ἀλλὰ... δὲν ἀνή-

(1) Π. Μελίτη: «Καθοδηγητικὸς Χριστιανισμὸς», «Ἀκτίνες» 1948, σελ. 401, 449 κ.έ.

ὅπως ὀρθῶς διέγνωσεν ὁ Κιουταχῆς, ἐπολέμησαν τὸν Ἀσιάτην οἱ Ἕλληνες τοῦ 1821.

Αὐτὸ ἀκριβῶς μαρτυρεῖ καὶ ἀποδεικνύει τὴν Θεϊαν Μοίραν τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ μὲν Ἑλλάς, «πάτριον» ἔχει νὰ καταπολεμῆ «τὸν Βάρβαρον» χάριν τοῦ Ἀνθρώπου, ὁ δὲ Ἀνθρώπος, ὅταν κινδυνεύῃ ἐκ τοῦ «Βαρβάρου», νὰ στρέφεται πρὸς τὴν

Ἑλλάδα ταπεινὸς προσκυνητῆς, ὅπως εἶπεν ἓνας Ἀσιάτης, pèlerin passioné, ὅπως λέγει ἓνας Εὐρωπαῖος.

Δὲν θέλει τίποτε ἄλλο ἢ Ἑλλάς.

Τῆς ἀρκεῖ ἡ Θεία πράγματι καὶ Ἱψηλὴ αὐτὴ Μοίρα.

ΓΕΩΡΓ. Σ. ΜΑΡΙΔΑΚΗΣ

Πρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.

σχεῖ καθόλου γιὰ τὴν λύσι τους. Ἐπάρχει καὶ ἐδῶ ἡ πανάκεια. Ἡ ἀγάπη. Ἁγαπᾶτε ἀλλήλους... καὶ ὅλα τὰ προβλήματα σας θὰ λυθοῦν ὡς διὰ μαγείας. Ἔτσι καταφέραμε νὰ κάνουμε τὴν ἐντολὴ τῆς ἀγάπης πού σὰν ὑπατο νόμο ζωῆς καὶ τελευταία ὑποθήκη ὁ ἴδιος ὁ Κύριος μᾶς παρέδωσε στὸ τελευταῖο του Δεῖπνο, πρόφασι γιὰ τὴν ἀδράνεια, τὴν ἀποθάρρυνσι καὶ θε ἀγῶνος.

Ἀπὸ τὰ δυὸ λάθη, τὸ δεύτερο εἶναι τὸ πιὸ ἐπικίνδυνο. Τὸ πρῶτο κάνει τὸν Χριστιανὸ ἀνίκανο νὰ ἀσκήσῃ μιὰ ὀποιαδήποτε ἐπιρροή στὴν διαμόρφωσι τῆς ἱστορικῆς πραγματικότητος. Τὸ δεύτερο, τὸν κάνει νὰ ἐπιδρᾷ ξεκάθωρα καὶ διαλυτικά, καὶ αὐτὸ στὸ ὄνομα τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Καὶ εἶναι δυσάρεστη ἡ ἔκτασις, πού—παρ' ὅλη τὴν ὑπαρξί σὲ ὅλες τὶς ἐποχὰς ὕγιους χριστιανικῆς μερίδος μὲ ἐπικεφαλῆς μεγάλες μορφὰς τῆς Χριστιανωσύνης—ἐπῆρε αὐτὴ ἡ ἑκατὸ τὰ ἑκατὸ λανθασμένη ἀποψις. Πόσες ἀλήθεια φορὲς δὲν ἔκαμαν τὸ σφάλμα αὐτὸ πολλοὶ ἐκπρόσωποι τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἰδίως τοὺς τελευταίους αἰῶνες!

Τὸ ἀποτέλεσμα ἦταν ἓνα σπίτι ὅμοιο μὲ ἐκεῖνα πού χιτίζονται στὴν τύχη, χωρὶς προμελετημένο σχέδιο, ἀπὸ ἐμπειροτέχνες στοὺς λαϊκοὺς συνοικισμοὺς. Σπίτι ὅπου γιὰ νὰ πᾶς στὸν χῶρο ὑποδοχῆς πρέπει νὰ περάσῃ ἀπὸ τὴν κουζίνα, μὲ καλὸ προσανατολισμό, χωρὶς ἀρεκτὰ πράθυρα, μὲ τὶς ὑγρασίεις πού τρέχουν ἀπ' τὴ στέγη. Κατάρθωσε βέβαια νὰ στεγασθῇ κουτσάστραβὰ ἐκεῖ μέσα ἡ ἀνθρωπότης. Ὅμως κάποτε βαρέθηκε νὰ κατοικῇ σὲ οἰκοδόμημα πού δὲν ἱκανοποιοῦσε τὶς ἀνάγκες τῆς. Τότε ἤρθαν μερικοὶ καὶ εἶπαν, πὼς τὸ οἰκοδόμημα ἤθελε γκρέμισμα καὶ χτίσιμο ἀπ' τὴν ἀρχή. Καὶ δὲν εἶπαν μόνο ἀλλὰ καὶ ἔδρασαν. Γκρέμισαν καὶ προσπάθησαν νὰ χτίσουν. Ὅμως, ἔκαναν ἓνα λάθος. Νόμισαν πὼς ἔπρεπε νὰ ἀλλάξουν καὶ θεμέλιο. Νὰ ἀφήσουν τὸν βράχο, τὴν χριστιανικὴν πίστι, καὶ νὰ χτίσουν στὴν ἄμμο θεωριῶν ἀρνητικῶν. Κι' ἔτσι, ὅταν ἤρθε ἡ θύελλα τὸ οἰκοδόμημά τους σωριάστηκε σὲ ἑρείπια. Ἀπὸ ἐκεῖ μέσα φθάνει καὶ πάλι στ' αὐτὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἡ ἀγωνιώδης ἐπίκλησις τῆς ἀνθρωπότητος.

Πὼς θὰ ἀπαντήσῃ σ' αὐτὴ τὴ φωνὴ ἡ σημερινὴ χριστιανικὴ γενεά; Θὰ τρέξῃ πάλι νὰ βοηθήσῃ, νὰ κάμῃ ὅ,τι μπορεῖ, χωρὶς νὰ εἶναι ἔτοιμη, χωρὶς ἐπαρκῆ ἐξοπλισμό, μ' ἐφόδιο μοναδικὸ πάλι τὴν καλὴ προαίρεσι; Ὅχι βέβαια! Γιατί τώρα ἡ ἱστορία μᾶς ἐδίδαξε. Μᾶς ἐχάρισε μιὰ πείρα ἀνεκτίμητη. Τὴν γνῶσι μᾶς ἀλήθειας, τόσο ἀπλῆς, ὅσο ἀπλῆ εἶναι κάθε ἀλήθεια. Ὅτι, δηλαδή, γιὰ νὰ χριστῇ τὸ χριστιανικὸ οἰκοδόμημα, δὲν φθάνει μόνον τὸ θεμέλιο ἢ ἔστω καὶ οἱ γενικὲς ἀρχὲς τῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Ἄλλὰ ὅτι χρειάζεται νὰ μελετηθῇ πρῶτα—πρῶτα θεωρητικῶς, στὸ ἀρχιτεκτονικὸ ἔργαστήρι, τὸ σχέδιο τῆς συγκεκριμένης οἰκοδομῆς, πού θὰ γίνῃ ἐπάνω στὸ θεμέλιο. Ὅτι εἶναι ἀνάγκη νὰ μελετηθοῦν θεωρητικὰ, πρὶν ἀρχίσῃ τὸ χτίσιμο ἢ τοῦλάχιστον παράλληλα μὲ αὐτό, τὰ εἰδικώτερα προβλήματα πού θὰ προκύψουν στὰ διάφορα στάδια τῆς ἀνεγέρσεως καὶ τῆς ὀλοκληρώσεως τῆς οἰκοδομῆς μᾶς.

Ἡ συνειδητοποίησις αὐτῆς τῆς ἀληθείας πρέπει νὰ μᾶς κινή ἐφευρετικῶς, διστακτικῶς ἀπέναντι στὰ μεγάλα προβλήματα τῆς ἐποχῆς μᾶς. Πρέπει νὰ σταματήσουν οἱ ἀνεραμάτιστες, ἀμελέτητες, προχειρὲς ἀναμίξεις τῶν Χριστιανῶν ἐν ὀνόματι τοῦ Χριστιανισμοῦ στὰ οἰκονομικά, κοινωνικά καὶ διεθνή ζητήματα. Εἶναι ἀνάγκη νὰ ὁμολογηθῇ πὼς δὲν ἔχει γίνῃ ἀκόμη ἡ θεωρητικὴ προεργασία πού εἶναι ἀναγκαία γιὰ νὰ δοθοῦν λύσεις καὶ κατευθύνσεις στὸν σύγχρονο ἄνθρωπο μὲ τὴν ἀντιμετώπισί τους. Μόνον τὸ γενικὸ σχέδιο τοῦ χριστιανικοῦ οἰκοδομήματος μποροῦμε νὰ εἰποῦμε πὼς ὑπάρχει. Δὲν ἔχομε ὅμως τὰ σχέδια τῶν ἐπὶ μέρους, τῶν συγκεκριμένων. Γιὰ τὴν ἀντιμετώπισι τῶν μεγάλων προβλημάτων μόνον γενικὲς ἀρχὲς μποροῦν νὰ δοθοῦν σήμερα ἀπὸ τὴν χριστιανικὴν πλευρά. Χρειάζονται ὅμως συγκεκριμέναι, χειροπιαστὲς πού νὰ ὑποδειχθοῦν, ὄχι ἀνεύθυνα, ἀλλὰ μὲ τρόπο πού νὰ ἀναλάβῃ ὁ Χριστιανισμὸς τὴν εὐθύνην γιὰ τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐφαρμογῆς των. Καὶ τέτοιαις ὑπεύθυναις λύσεις χρειάζονται ἀκόμα πολλὴ προσπάθεια γιὰ νὰ ἐτοιμασθοῦν.

Αὐτὸ ἰσχύει ὄχι μόνον γιὰ προβλήματα

μεγάλα, πολύπλοκα, πού από τη φύση τους φαίνονται να βρίσκονται στην έξωτερική περιφέρεια του κύκλου της χριστιανικής αμοιодιότητος (όπως π.χ. τὸ ζήτημα ποῦ εἶναι τὸ δικαιότερο σύστημα φορολογίας). Ἄλλὰ καὶ γιὰ προβλήματα ὅπου ὁ Χριστιανισμὸς πρέπει νὰ εἶναι σὲ θέσι περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλον νὰ καθοδηγήσῃ τὸν ἄνθρωπο. Ἀναφέρομε γιὰ συγκεκριμένο παράδειγμα τὸ πρόβλημα τῆς ἀγωγῆς τῶν νέων. Καὶ ἐδῶ ἀκόμη οἱ Χριστιανοὶ δὲν εἶναι ἔτοιμοι νὰ δώσουν λύσεις ὑπεύθυνες, ἐκτὸς ἀπὸ μερικὲς παραπομπὲς στὶς γενικὲς ἀρχὲς τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας.

Ἴσως πολλοὶ ἀπογοητευθοῦν ἀπὸ μιὰ τέτοια διαπίστωση. Καὶ εἶναι ἀλήθεια τραγικὸ νὰ μὴν εἶναι σήμερα ἔτοιμη ἡ γενεά μας, σὰν χριστιανικὴ γενεά, νὰ ἀνταποκριθῇ ἀμέσως στὴν ἐπίκλησι τῆς ἀνθρωπότητος καὶ νὰ τῆς προσφέρῃ ἔτοιμο φάρμακο πού θὰ τὴν σώσῃ. Ὅμως, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸ ποῖος φταίει γι' αὐτὸ—καὶ ὅλοι, χωρὶς ἐξαιρέσει, φταίμε, ἄλλος μὲ τὴν ἄρνησι, καὶ ἄλλος μὲ τὶς λανθασμένους δῆθεν χριστιανικὲς κατευθύνσεις του—ἓνα εἶναι βέβαιο. Πὼς ἡ γνώσις τῆς πραγματικότητος εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς σοφίας. Καὶ ἡ πραγματικότης αὐτὴ μᾶς φωνάζει πὼς πρέπει νὰ ἀρχίσῃ τώρα σύντονη ἡ μελέτη τῶν συγχρόνων προβλημάτων μὲ τὴν ἴδρυσιν ἰνστιτούτων καὶ κύκλων ἐρεῦνης. Μελέτη πλήρης, ἀντικειμενικὴ καὶ πρὸ πάντων ρεαλιστικὴ.

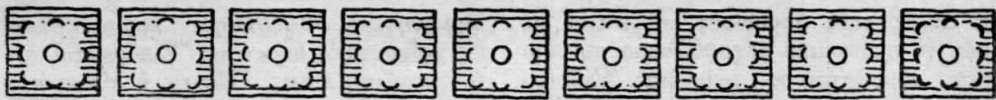
Μελέτη πού βάσι καὶ θεμέλιό της ἀσάλευτο θὰ ἔχη τὴν αἰωνία χριστιανικὴ διδασκαλία. Ἄλλὰ πού δὲν θὰ σταματήσῃ ἐκεῖ. Γιατί—ἄς θυμηθοῦμε ὅσα ἔχουν λεχθῆ τὸσες φορὲς στὸ περιοδικὸ τοῦτο—Χριστιανισμὸς εἶναι ἡ σύνθεσις τοῦ προσκαίρου καὶ τοῦ αἰωνίου. Χωρὶς τὸ αἰῶνιο δὲν ἔχομε Χριστιανισμὸ. Ἄλλὰ καὶ χωρὶς τὸ πρόσκαιρο, πάλι δὲν ἔχομε Χριστιανισμὸ. Χρειάζεται καὶ ἡ μελέτη τοῦ προσκαίρου, πού συνεχῶς μεταβάλλεται. Πού γιὰ νὰ τὸ γνωρίσωμε, ἔχομε ἀνάγκη τὴν βοήθεια τῆς ἐπιστήμης καὶ τὴν βαθειὰ πείρα καὶ ἐπαφὴ μὲ τὴν σύγχρονον ζωὴ. Αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν πείρα πού ἐστέρησε ἀπὸ

τὸν Χριστιανισμὸ ἡ πολιτικὴ τῆς ἀπογειώσεως. Πρόκειται νὰ μελετηθοῦν τὰ σύγχρονα προβλήματα. Δηλαδή τὰ προβλήματα ὅπως μᾶς παρουσιάζονται σήμερα, μὲ μιὰ εἰδικὴ μορφή, πού τὰ ξεχωρίζει ἀπὸ τὰ ἴδια προβλήματα ἄλλων ἐποχῶν. Γι' αὐτὸ τὴ μελέτη μας θὰ πρέπει νὰ χαρακτηρίζῃ ἡ εἰδίκευσις. Ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος δὲν εἶναι ὁ ἄνθρωπος τῆς βυζαντινῆς ἐποχῆς, οὔτε ὁ ἄνθρωπος τοῦ 1900. Εἶναι ὁ κουρασμένος καὶ βασανισμένος ἄνθρωπος τῆς ἐποχῆς μας, ὁ νευρικός καὶ εὐαίσθητος, πού ἀπ' ἐπάνω του ἐπέρασαν δύο φοβεροὶ πόλεμοι. Εἶναι ὁ ἄνθρωπος τοῦ αἰῶνος τῆς ἐπιστήμης καὶ τῶν τεχνικῶν μέσων. Τὸ ἴδιο καὶ τὸ σημερινὸ παιδί, ἡ σημερινὴ οἰκογένεια, ἡ κοινωνία.

Ἡ μελέτη τῶν συγχρόνων προβλημάτων θὰ εἶναι ἀληθινὴ μόνον ὅταν μᾶς βγάλῃ ἀπὸ κάθε εἶδους χρυσῆ μακαριότητα, μᾶς ὀδηγήσῃ σὲ δημιουργικὴ ἀνησυχία, ἀκόμη καί, μερικὲς, στιγμὲς, σὲ ἀποθάρρυνσι. Ἀντιθέτως θὰ εἶναι ψευτικὴ ἂν ἀποτελέσῃ κάτι τὸ συμβατικὸ, μιὰ ἔρευνα στενὴ καὶ προκατειλημμένη πού δὲν θὰ εἰσδύσῃ ὡς τὸ βάθος τῶν πραγμάτων.

Συνοψίζομε. Ἐξω ἀπὸ τὸν Χριστιανισμὸ ὑπάρχουν γιὰ τὴν λύσι τῶν συγχρόνων προβλημάτων ἄφθονα σχέδια. Δὲν ὑπάρχει ὅμως θεμέλιο. Ὁ Χριστιανισμὸς, σὰν σύγχρονη κοινωνικὴ πραγματικότητα, ἔχει θεμέλιο, ἀλλὰ δὲν ἔχει ἀκόμα τὰ σχέδια πού χρειάζονται γιὰ νὰ ἐφαρμοσθοῦν οἱ ἀρχὲς τῆς αἰωνιότητος στὰ προβλήματα τῆς ἡμέρας μας. Γίνεται βέβαια σ' ὅλον τὸν κόσμον καὶ σ' ὅλες τὶς χριστιανικὲς ὁμολογίας, σύντονη κι' ἐπαινετὴ ἐργασία πρὸς τὴν κατεύθυνσι αὐτῆ. Ὅμως ὁ δρόμος αὐτῆς τῆς ἐρεῦνης θὰ εἶναι μακρὸς καὶ ἐπίπονος. Ἄλλὰ μπορούμε νὰ τὸν βαδίσωμε, μὲ τὴν ἀήττητὴ δύναμι τῆς πίστεως μας. Ἄλλωστε εἶναι ὁ μόνος πού μᾶς μένει. Γιατί δὲν ἐπιτρέπεται αὐτὴ τὴ φορὰ ὁ Χριστιανισμὸς νὰ ἀπογοητεύσῃ τὴν ἀνθρωπότητα πού ἐναγωνίως ἀτενίζει πρὸς αὐτόν. Αὐτὸ θὰ ἦταν ἡ μεγαλύτερη ἀποτυχία πού μπορεῖ νὰ φαντασθῆ κανεὶς.

ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ

Άπειλητικό και πάλι προβάλλει στις μέρες μας τὸ πρόβλημα τῆς ανεργίας. Ἐκτὸς ἀπὸ τὶς χιλιάδες τῶν ἀνέργων ποὺ δὲν μποροῦν νὰ βροῦν μιὰ δουλειὰ νὰ ζήσουν, πολλοὶ ἐργάται με πολυτετὴ ὑπηρεσία ἀπολύονται ἀπὸ τὶς ἐργασίες τους καὶ ἀντιμετωπίζουν με φόβο τὸ μέλλον. Τὰ διάφορα ἀσφαλιστικὰ ταμεῖα καὶ οἱ μικρὲς οἰκονομίες (ὄταν ὑπάρχουν, καὶ αὐτές) μέχρι πότε θὰ εἶναι δυνατόν νὰ τὸς στηρίξουν κάπως; Ἀλλὰ ἔπειτα, τί θὰ γίνουν, αὐτοὶ καὶ οἱ οἰκογενεῖές τους;

Ἀνέτοιμους καὶ ἀπροετοίμαστους βρῆκε τὸ τεράστιο αὐτὸ πρόβλημα τοὺς ἀρμοδίους στὴ χώρα μας, ποὺ σπασμοδικὰ κινοῦνται τώρα γιὰ τὴν περιστολὴ του. Ἀλλὰ τὸ σπουδαιότατο αὐτὸ θέμα δὲν εἶναι δυνατόν ν' ἀντιμετωπισθῇ με πρόχειρες λύσεις.

Στὴ θεωρητικὴ του πλευρά, πολλοὶ ἀσχολήθηκαν με τὸ φαινόμενο τῆς ανεργίας καὶ πολλὲς ἀξιολογες μελέτες ἔχουμε ὑπ' ὄψει μας. Κοινὸ μυστικὸ εἶναι ὅμως ὅτι οἱ πολλοὶ τὸ εἶδαν ἀπὸ «εἰδικές» πλευρές, ἀπομονώνοντάς το ἀπὸ τὶς ἄλλες ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς καὶ τοῦ πολιτισμοῦ ποὺ τὸ διαμορφώνουν. Πολλὲς φορές, μάλιστα, ὑπὸ τὸ πρόσημα τῆς «μελέτης» τοῦ προβλήματος, χρησιμοποιήθηκε ἡ ανεργία γιὰ εὐτελεῖς δημοκοπικούς, μικροπολιτικούς σκοποὺς, ποὺ χαντάκωσαν ἀκόμη περισσότερο καὶ μπερδεψαν τὴν εἰκόνα τῆς.

Στὸ σημειώμά μας αὐτὸ θέλομε νὰ δοῦμε ἀπὸ τὴ σκοπιὰ τοῦ ἀνθρώπου ποὺ μοχθεῖ, τὸ τελευταῖο κύμα ανεργίας ποὺ ξέσπασε στὴ χώρα μας, νὰ δοῦμε κατὰ πόσον ἦταν δικαιολογημένο, καί, κατανοώντας τοὺς εἰδικούς λόγους ποὺ τὸ δημιουργήσαν, νὰ προσπαθῶμε νὰ καθορίσωμε ἀκόμη τί μπορεῖ νὰ γίνῃ, πρακτικά, γιὰ νὰ θεραπευθῇ.

Η ΕΚΤΑΣΙΣ

Πρῶτα-πρῶτα ἄς δοῦμε τὴν ἔκτασί της.

Οἱ ἀριθμοὶ εἶναι ἀλληλοσυγκρούμενοι καὶ ἀναλόγως τῶν πηγῶν τους, εἴτε ἐξογκωμένοι, εἴτε χαμηλότεροι ἀπὸ τὴν πραγματικότητα. Τὸ γεγονός εἶναι ὅτι ἔπαυσε κάθε πρόσληψις κι' ἔγιναν περὶ τὶς 10.000 με 20.000 ἀπολύσεις. Σ' αὐτοὺς τοὺς ἀριθμοὺς πρέπει νὰ προσθέσωμε καὶ ἕνα πάγιο ἀριθμὸ ἀνέργων (90.000 περίπου) ποὺ δὲν μπόρεσαν ν' ἀπορροφηθοῦν ἀπὸ τὴν ἐπιτόπια ἀπασχόλησι οὔτε στὶς περιόδους ἐντάσεως παραγωγικῆς ἐργασίας καὶ δημοσίων ἔργων, καὶ ἕνα ἀριθμὸ ἐπίσης σεβαστὸ ποὺ προέκυψε ἀπὸ τὴν ὄλο καὶ πὺ ἀθροῖα ἀπασχόλησι γυναικῶν κατ' ἀνάγκην σὲ ἐργασίες ποὺ πρῶτα κατενέμοντο μετὰ τοῦ ἄρρενος πληθυσμοῦ. Τὸ ποσοστὸ τῆς γυναικείας ἀπασχολήσεως, ποὺ τὸ 1907 ἦταν μόνον 4,37%, ὑπολογίζεται σήμερα στὰ 40% περίπου. Ἔτσι ὁ συνολικὸς ἀριθμὸς πρέπει νὰ κυμαίνεται γύρω ἀπὸ τὶς 150.000 ἀνέργων.

Ἄν ὅμως ἡ κρίσις συνεχισθῇ, τότε θὰ εὐρεθοῦμε μοιραίως ἐμπρὸς σ' ἕνα κύμα ἀπὸ ἀπολύσεις, ὅποτε τὸ πρόβλημα θὰ ὀξυνθῇ. Καὶ κυρίως ἄς μὴ ξεχνᾶμε ὅτι λόγω τῆς διεθνούς ἐντάσεως ὁ Στρατὸς ἀπασχολεῖ σήμερα, πέραν ἀπ' τὴν τακτικὴ του δύναμι, τουλάχιστον 100.000 νέους, ποὺ ὅταν ἀπολυθοῦν, θὰ ἔλθουν κι' αὐτοὶ νὰ προστεθοῦν στὴν ἀγορὰ ἐργασίας, ὅπου σήμερα ἡ ζήτησις εἶναι μηδέν.

ΤΑ ΑΙΤΙΑ

Γιατὶ ὅμως εἶναι τόσο ἐκτεταμένη ἡ ανεργία στὸν τόπο μας τώρα; Εἶναι ἀλήθεια πὼς «Φταίει ἡ Κορέα»; Καὶ ναὶ καὶ ὄχι. Διότι, ὅπως σέ κάθε ζήτημα, ἔτσι κι' ἐδῶ ὑπάρχουν οἱ βαθύτερες αἰτίες καὶ οἱ ἀφορμὲς ποὺ ἐπετάχυναν τὴν ἐκδήλωσι, ποὺ οὕτως ἢ ἄλλως θὰ ἐρχόταν σὲ φῶς. Πραγματικά ὑπάρχουν βασικοὶ παράγοντες ποὺ καιρὸ τώρα προμηνοῦσαν τὴν σημερινὴ οἰκονομικὴ κρίσι. Ἡ Κορέα ξύπνη-

σε ἀπλῶς τοὺς ἀρμοδίους καὶ ἔδειξε μὲ μιᾶς τὸ οἰκονομικὸ ξεχαρβάλωμα πού ἐρχόταν ἀδυσώπητο στὴ χώρα μας. Ἐνῶ ἄλλες χώρες, τραβοῦσαν τὸν δρόμο τῆς εὐημερίας, ἤδη ἐμεῖς ζοῦμε κάτω ἀπ' τὸ φάσμα τῆς οἰκονομικῆς χρεωκοπίας. Γιατί ὁμως αὐτό; Ἄς προσπαθήσωμε νὰ δοῦμε τὰ αἷτια.

1. Ἡ ἔλλειψις ἡγεσίας στὴν κοινωνία σταθερᾶς καὶ ἱκανῆς νὰ ἀξιοποιήσῃ τὴ νίκη τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Τῆ νίκη του τὴν πλήρωσε ὁ ἑλληνικὸς λαὸς μὲ τὸ αἷμα του —γι' αὐτὸ εἶναι ὑπερήφανος· ἀλλὰ καὶ μὲ δραχμές, πού θὰ χρῆσιμευαν γιὰ νὰ ξαναφτιάξῃ τὰ ἐρείπια—καὶ γι' αὐτὸ εἶναι πικραμένος. Ἄν ὑπῆρχε ἡγεσία εἴμεθα βέβαιοι ὅτι ἡ βοήθεια τῶν συμμάχων μας θὰ ἦταν πολὺ οὐσιαστικώτερη.

Ἄλλὰ ἔλειψε ἡ ἡγεσία καὶ ἐκεῖ πού θὰ ἔπρεπε νὰ ἐκμεταλλευσθῇ καὶ νὰ ἀξιοποιήσῃ τὴ χαρὰ καὶ τὸν ἐνθουσιασμό τοῦ λαοῦ μας τὴν ἐπαύριο τῆς νίκης.

2. Μὰ δὲν ἄφισε ἀνεκμετάλλευτο μόνον τὸ τεράστιο κεφάλαιο τῆς Νίκης, ἡ ἡγεσία. Σχεδὸν ἀνεκμετάλλευτο ἔμεινε ἐπίσης καὶ τὸ κονδύλι τῆς ἀνασυγκροτήσεως. Ἐδημιούργησε τεράστιες ὑπηρεσίες μελέτης, προγράμματα, ἐπιτροπές, σχέδια, μετεκάλεισε ξένους «ειδικούς» καὶ «ἐμπειροτέχνους» καὶ ἄλλους «ειδικούς» γιὰ νὰ ἐλέγξουν τὰ πορίσματα τῶν πρώτων, καί, ἀντὶ νὰ ψηλῶνουν τὰ γιαιτιά, ψηλῶναν οἱ δέσμες τὰ χαρτιά καὶ τὰ σχέδια. Τεράστια προγράμματα ἐξηλεκτρισμοῦ ἔβλεπαν τὸ φῶς, καὶ ἐν τῷ μεταξὺ τὰ φῶτα ἔσβυναν διότι δὲν ὑπῆρχε ρεῦμα. Ὑψικάμινοι φτάναν στὸν Πειραιᾶ καὶ ἀπεδεικνύοντο παληροσίδερα. Μὰ γιατί νὰ πηγαίνῃ κανεὶς μακριὰ; Νερὸ νὰ πιῇ δὲν ἔχει ἡ πρωτεύουσα καὶ χρόνια τώρα, ἀπὸ τὴν Κατοχή, συζητοῦν καὶ συζητοῦν ἀπὸ ποῦ θὰ τὸ φέρουν.

3. Τὸ χειρότερο ὅμως εἶναι ὅτι, ἐνῶ ἀπέτυχε στὰ θέματα τῆς δικῆς τῆς ἀρμοδιότητος τόσο οἰκτρά, ἡ ἡγεσία αὐτὴ παρενέβη καὶ ἐξήτησε νὰ «βοηθήσῃ» καὶ νὰ «τακτοποιήσῃ» καὶ τὸ θέμα τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας. Ἔτσι συνεχίσθηκε ἡ δημιουργία τῶν αἰτίων πού ἔφεραν στὴ σημερινὴ κρίσι.

Ἄς δοῦμε νὰ ἐμφανισθῇ κεφάλαιο

δημιουργικὸ, θεωρήθηκε κυριολεκτικῶς ὡς χρῆμα πρὸς δήμευσιν. Ἐλειψε ἔτσι καὶ ἡ τραπεζικὴ πίστις. Ἐλειψε ἡ πίστις στὸ κράτος καὶ στὸ νόμισμά του, καὶ τὰ μικρά, ἀλλὰ ἄπειρα ποσὰ τῆς ἰδιωτικῆς ἀποταμιεύσεως, τὰ μικρὰ αὐτὰ ρυάκια πού μαζεμένα σχηματίζαν ἄλλοτε στὶς Τράπεζες τὸ ποτάμι πού βοηθοῦσε καὶ δημιουργοῦσε ἐπιχειρήσεις, τὰ ρυάκια αὐτὰ στείρεψαν. Γίναν κομποδέματα ἀπὸ 5 καὶ 10 λίρες, καὶ κρύφτηκαν καὶ αὐτὰ.

4. Μὰ ἕνας λαὸς σὰν τὸν δικό μας, πού μὲ τὸ χαμόγελο στὰ χεῖλη δίνει καὶ τὴν ἴδια του τὴ ζωὴ γιὰ τὸ καλὸ τοῦ τόπου, ὅταν βλέπῃ καὶ τὸν λοχαγὸ του καὶ τὸν στρατηγὸ του νὰ κάνουν τὸ ἴδιο, ἕνας τέτοιος λαὸς θ' ἄδινε καὶ τὴν τελευταία του οἰκονομικὴ ἱκμάδα, ἂν ἔβλεπε καὶ τὴν ἡγεσία του νὰ φέρεται ἀντίστοιχα.

Ἄλλο ἑλληνικὸς προὑπολογισμὸς κατέληξε ν' ἀποτελεσθῇ ἀπὸ δύο καὶ μόνον σκέλη: «ἔσοδα ἐκ φόρων» καὶ «ἔξοδα διὰ μισθοῦς». Καὶ γιὰ νὰ δικαιολογηθοῦν ὅλες αὐτὲς οἱ θέσεις καὶ οἱ ὑπηρεσίες καὶ οἱ μισθοὶ δημιουργοῦνται κλάδοι καὶ διατυπώσεις, χαρτιά καὶ διαταγὲς καὶ χάνεται πιά κάθε ἐνέργεια στὴ γραφειοκρατία.

Ἔτσι, ἀντὶ νὰ ἔχωμε λίγους καὶ καλὰ πληρωμένους ὑπαλλήλους, πού μὲ ἥσυχον νοῦ θὰ διεκπεραιώσουν τὴ δουλειά τους, ἔχομε πολλοὺς ἀμειβομένους μὲ τὸ «κῆρο λιμοκτονίας» ὑπαλλήλους, πού πότε θὰ ζητήσουν νὰ συμπληρώσουν μὲ ἄλλες ἀπασχολήσεις τὸν προὑπολογισμό τους, πότε θὰ γεμίσουν φθόνο γιὰ κάθε προοδευτικὸ ἐπιχειρηματία καὶ θὰ γίνουν ἐμπόδιο, ἢ τέλος τὸ καὶ συγχρόνως, θὰ περιορισθοῦν σὲ μιὰ ξηρή, τυπικὴ καὶ κατὰ γράμμα ἐκτέλεσι τῆς ὑπηρεσίας τους, χωρὶς καμμιὰ ἀνάληψι εὐθύνης ἢ εὐρὸ πνεύμα συνεργασίας. Ἔτσι, ὁ κόσμος αὐτὸς πού δίνει μὲ χαρὰ τὸ αἷμα του, βλέπει μὲ πόνο καὶ πίκρα τὴν ἔλλειψι νοικοκυρεμένης διαχειρίσεως, καὶ τὸν ἰδρῶτα του νὰ χάνεται.

5. Ἡ ἐγκατάλειψις τῆς ἐπαρχίας. Ἡ ἐπαρχιακὴ βιομηχανία, τὸ ἐπαρχιακὸ ἐμπόριο ἔχουν ἐγκαταλειφθῇ. Ἐνῶ σὲ ὅλα τὰ κράτη ἡ βιομηχανία ἀνεθῆκε μακριὰ ἀπὸ τὴν πρωτεύουσα, ἐδῶ μόνον καταναγκαστικῶς ἐπιχειρεῖται ἡ ἴδρσις βιομηχανι-

ων στην έπαρξια. Μά πώς λοιπόν να δουλέψη το έργοστάσιο χωρίς ρεύμα, χωρίς δρόμους, χωρίς συγκοινωνίες, χωρίς λιμάνι, χωρίς τηλέφωνο, ή έστω ταχυδρομείο, και όταν για τὰ πάντα εξαρτᾶται ἀπὸ τὴν συγκεντρωμένη γραφειοκρατία τῶν Ἀθηνῶν;

6. Καὶ τί νὰ πῆ κανεὶς γιὰ τὴν ἀλλοπρόσκληση πολιτικῆ τῶν εἰσαγωγῶν-ἐξαγωγῶν, πὸν ἐφθασε νὰ εἰσαγάωμε ἔτοιμα προϊόντα ἀντὶ γιὰ πρῶτες ὕλες καὶ νὰ ἐξάγωμε πρῶτες ὕλες ἀντὶ γιὰ ἔτοιμα προϊόντα; Τί νὰ πῆ κανεὶς γιὰ τὴν τελεία ἐγκατάλειψη ἀπὸ τοὺς ἀρμοδίους τοῦ τουρισμοῦ, καὶ τῶν ἐπαγγελμάτων πὸν θὰ ἀνθοῦσαν κοντὰ του;

7. Ἀπρογραμμάτιστη καὶ ἀκαθοδήγητη ἔμεινε καὶ ἡ γεωργικὴ πολιτικὴ. Παθητικὰ προϊόντα ἐξακολουθοῦν νὰ παράγονται καὶ νὰ «στοκῶνται», ἐνῶ ἔχουμε τὰ δύο φωτεινὰ παραδείγματα τοῦ βαμβακιῦ καὶ τοῦ ριζιοῦ πὸν μᾶς ἔκαμαν αὐτάρχεις —εἰδικῶς τὸ βαμβάκι. Ἡ ἐγκατάλειψη αὐτῆ τοῦ ἀγρότου ἀκαθοδήγητου καὶ ἀβοήθητου, τὸν ἔδιωξε ἀπὸ τὸ χωριὸ καὶ τὸν ἔφερε στὸ κέντρο ὅπου ἦρθε ν' αὐξήσῃ τὴν προσφορά ἀπὸ τὴν ἀγορὰ ἐργασίας.

8. Κι' ὁ ἔμπορικὸς μας στόλος, πὸν εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους τοῦ κόσμου, μὲ πίκρα ὑψώσε σημαῖες πολύχρωμες, γιὰ τὴν ἔβλεπε πὸς ἡ σημαία του τὸν ὠδηγοῦσε σὲ ἄδοξο τέλος. Μόνον αὐτὸς ὁ στόλος θὰ εἶχε λύσει τὸ ζήτημα τοῦ συναλλάγματος, ἂν οἱ ἀρμοδίοι τὸν εἶχαν προσέξει. Ἔτσι, μαζὺ μὲ τὸ «ἐφοπλιστικὸ» συνάλλαγμα, καὶ ὁ ἰδρώτας τοῦ ξηνητεμένου παιδιοῦ καταδιώχθηκε ἀμείλικτα, καὶ στέρησε.

9. Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ, τὸ ρουσφέτι καὶ ἡ ἀδαημοσύνη τῶν ἀρμοδίων δημούργησαν μονοπωλιακῆς, δασμόβιες δουλειές, πὸν δὲν βασίζονται σὲ ἐγγῶριες πρῶτες ὕλες, ἐκεῖ πὸν χρειάζονταν νὰ δημιουργηθῇ ὁ ἐνθουσιασμός γιὰ τὸ ἐλληνικὸ προϊόν.

10. Ὁ περισπασμός τοῦ ἐπιχειρηματίου ἀπὸ τὸν προορισμὸ του μὲ τὶς ἄστοχες φορολογίες, θέμα πὸν πρέπει νὰ ἐξετασθῇ εἰδικώτερα, μὲ τὴν ἄνεσι πὸν τοῦ χρειάζεταιται.

Ἄφου εἶδαμε μερικὰ ἀπὸ τὰ αἴτια, τὰ

πὸ χτυπητὰ, ἄς δοῦμε καὶ τὶς ἀφορμές, πὸν ἐπετάχυναν τὰ ἀποτελέσματα καὶ ἔχουν δξύνει τὴν κρίσι.

ΑΦΟΡΜΕΣ

1. Ἡ ραγδαία καὶ ἄμεση διεθνῆς ὑψωσις τῶν τιμῶν τῶν πρῶτων ὑλῶν εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα τὴν μείωσι τοῦ «τζίρου» καὶ τῆς παραγωγῆς.

2. Ἡ σημειωθεῖσα ἔντονη ὑποκατανάλωσις. Ὁ κάθε ἄνθρωπος, δηλαδὴ, πὸν φοβήθηκε δύσκολες στιγμές, περιορίσε τὶς ἀνάγκες του στὸ ἐλάχιστο δυνατόν καὶ τὸ περίσσευμα... τὸ περίσσευμα δὲν τὸ ἔβαλε, φυσικὰ, στὴν Τράπεζα. (Τὸ δις ἐξαμαρτεῖν...). Δὲν τὸ κράτησε ἴσως σὲ δραχμῆς, γιὰ τὸ νόμισμα ἔχει ἀντίκρουσμα τὸν χρυσὸ καὶ τὴν ἀξία τῶν διοικούντων, εἶδη σπάνια στὸν τόπο μας. Σταμάτησε ἔτσι ἡ κίνησις. Τὸ ἐμπόριο τὸ ἔννοιωσε ἀμέσως. Ἡ βιομηχανία χρηματοδοτήθηκε ἐπὶ ἕνα διάστημα μόνη της. Μὰ τὰ περιθώρια ἦσαν μικρὰ.

3. Καὶ ἀκριβῶς ἐκείνη τὴ στιγμὴ ἦρθε τὸ Κράτος νὰ σταματήσῃ κάθε πιστοδότησι. Σταμάτησε καὶ τὴν προεξόφλησι τῶν γραμματίων, καὶ ὡς κορωνὶς ἦλθε καὶ ἡ

4. Περικοπὴ τῶν κονδυλίων τῆς βοηθείας τοῦ σχεδίου Μάρσαλ.

Μοιραῖος ἦταν ὁ περιορισμὸς τῆς ἐκτάσεως τῶν ἐργασιῶν μετὰ ἀπ' ὅλα αὐτὰ. Σταμάτησε κάθε πρόσληψις καὶ ἐμφανίσθηκε ἀπειλητικὴ ἡ Ἀνεργία.

ΠΡΟΣ ΤΗ ΘΕΡΑΠΕΙΑ

Παρὰ τὴν κρίσιμη ἐλληνικὴ καὶ διεθνῆ οικονομικὴ κατάστασι, ὑπάρχει δυνατότης νὰ βγοῦμε ἀπὸ τὸ χάος. Ὁ λαὸς μας εἶναι πάλι ἔτοιμος νὰ συσπειρωθῇ γύρω ἀπὸ μιὰ ἡγεσία πὸν θὰ ἔχη ἀναβλέψει. Νὰ τί θὰ μπορούσε ἴσως νὰ γίνῃ:

1. Χρόνος καὶ χρήμα, καὶ τὰ δύο πολύτιμα, δαπανήθηκαν συχνὰ ἄσκοπα. Μὰ κάτι ἀκόμη μένει. Ἄς σταματήσουν πὰ τὰ σχέδια. Ἄς προκριθοῦν λύσεις. Καὶ μὲ καρδιά, ἄς ἀναλάβουν τὶς εὐθύνες τῆς ἐφαρμογῆς τοὺς οἱ ἀρμοδίοι. Ποτὲ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ συμφωνήσουν ὄλοι. Πάντα θὰ ὑπάρξουν οἱ δυσηρεστημένοι. Ἄς προτιμηθῇ τὸ κοινὸ καλὸ, τὸ πραγματικὸ κοι-

νὸ καλό, κι' ἄς δυσαρεστηθοῦν μερικοὶ ψηφοφόροι, κι' ἄς χαθοῦν μερικές ψήφοι. Θὰ κερδηθοῦν διπλάσιοι, σὰν φανοῦν τ' ἀποτελέσματα.

2. Καὶ δίνοντας τὸ Κράτος τὸ παράδειγμα, ἀπ' τὸ δικό του νοικοκυριὸ θ' ἀρχίσῃ τὸ συμμαζέμα καὶ τὴν οἰκονομία. Ἄς μαζευτοῦν πᾶ ἀυτὰ τὰ Ἔργα, μὰ ἀληθινὰ, πραγματικά. Κι' ἄς στραφοῦν σὲ ἀποδοτικώτερα ἔργα οἱ συνεχῶς διοριζόμενοι ὑπάλληλοι καὶ ὅσοι μένουν ἄς πληρωθοῦν καλά. Καὶ νὰ πάηῃ ἡ γραφειοκρατία, τὰ χαρτιά, οἱ αἰτήσεις, τὰ παράβολα καὶ οἱ ἐπιτροπὲς καὶ τὰ συμβούλια καὶ οἱ συσκέψεις. Οἰκονομία σὲ κάθε ἔξοδο, σὲ κάθε περιττό. Τὸ Ἑλληνικὸ Κράτος, Κράτος λαοῦ πτωχοῦ, πτωχὰ πρέπει καὶ αὐτὸ νὰ διάγῃ. Δὲν ταιριάζουν τ' ἀναρίθμητα αὐτοκίνητα ὅταν τὰ καροτσάκια τῶν ἀναπήρων γίνονται μὲ δωρεὰς ἰδιωτῶν.

3. Χρειαίεται μὰ ριζικὴ στροφὴ τῆς λαϊκῆς παιδείας πρὸς τὴν δύσκολη σύγχρονη ἑλληνικὴ πραγματικότητα καὶ τὴς ἀνάγκες καὶ ἀπαιτήσεις τοῦ σημερινοῦ τρόπου ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου, χωρὶς φυσικά—κάθε ἄλλο!—νὰ παραμερισθῇ ἡ κλασικὴ μόρφωσις, ὅπου ὅμως ἡ μόρφωσις αὐτὴ νὰ εἶναι ἀλήθεια καὶ ὄχι... ἐκεῖνο πὸν βλέπομε σήμερα! Τὸ τεχνικὸ σχολεῖο θὰ βοηθήσῃ τὸν ἐργάτη ν' ἀνεβῇ καὶ ν' ἀνεβάσῃ καὶ τὴ δουλειά του γιὰ τὸ γενικὸ καλό. Ἡ γεωργικὴ σχολὴ θὰ μάθῃ στὸν ἀγρότη τί συμφέρει νὰ σπείρῃ καὶ πῶς. Δὲν εἶναι ὁ καπνὸς καὶ ἡ σταφίδα μόνον πὸν θὰ σώσουν τὴν Ἑλλάδα. Ἐκτὸς ἀπ' αὐτὰ εἶναι καὶ τὸ βαμβάκι, καὶ τὸ ρύζι, καὶ τὰ περιποιημένα ἀμύγδαλα καὶ τὸ ἄγνωστο κίκι, καὶ τόσα ἄλλα. Ὅλα αὐτὰ δὲν εἶναι στατικά. Ἐξελίσσονται, καὶ τὴν ἐξέλιξί τους, πὸν εἶναι στὸ τέλος καὶ τῆς Ἑθνικῆς μας Οἰκονομίας ἐξέλιξις, πρέπει νὰ τὴν παρακολουθῇ ὁ ἀγρότης.

4. Σήμερα, ὅμως, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ σχέδια μακρῶς πνοῆς, προέχει ἡ ἰσορροπία τῆς Οἰκονομίας. Χρειαίονται μέτρα ἐπειγούσης φύσεως γιὰ νὰ μπορέσουν νὰ γίνουν καὶ τὰ σχέδια πραγματικότης. Τέτοια μέτρα εἶναι ἡ πιστοδότησις, ἡ προεξόφλησις γραμμα-

τίων, ὁ δανεισμὸς καὶ ἡ δικαιότερα φορολογικὴ πολιτικὴ, ἡ κατάπαυσις τῆς ἀντιδικίας καὶ τοῦ πολέμου πὸν ὑφίσταται ἀνάμεσα στὸ κράτος καὶ τὰς ἐπιχειρήσεις. Εἶναι, βέβαια, γεγονὸς ὅτι ἡ πιστοδότησις, ὅταν δὲν ἀσκήται μὲ περισκεψί, φέρνει στὸν πληθωρισμό. Τοῦτο ὅμως δὲν σημαίνει πῶς δὲν πρέπει καθόλου νὰ ἀσκήται.

Ὅλες ὅμως οἱ θεραπείες πᾶνε χαμένες, ὅσο καλὲς καὶ ἂν εἶναι, ἂν δὲν ἀντιδράσῃ καὶ ὁ ἴδιος ὁ ἀσθενὴς κατὰ τῆς νόσου. Αὐτὴν λοιπὸν τὴν ἐσωτερικὴν ἀντίδρασις συνιστοῦμε ἐδῶ, τελικῶς, σὰν τὸν μόνον τρόπο σωτηρίας. Στὴν ἠθικὴ κρίσι πὸν μᾶς μαστίζει πρέπει ν' ἀπαντήσωμε μὲ τὴν ἐπάνοδο τοῦ ἀνθρώπου σὲ ὅ,τι καλύτερο διαθέτει, σὲ ὅ,τι δυνατώτερο καὶ διαρκέστερο ὑπάρχει: Στὴς αἰώνιες ἀξίες τῆς ἀγάπης, τῆς Πίστεως καὶ τῆς ἀλήθειας, στοῦ Χριστιανισμοῦ τὴς λησμονημένες ἀξίες.

Ψυχικὴ ἀνάτασις χρειαίεται. Τὸ «ἄνω σχῶμεν τὰς καρδίας» εἶναι εἴπερ ποτε ἀνάγκη νὰ γίνῃ σύνθημα ὄλων, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὴν ἡγεσία. Διότι ὁ Χριστιανισμὸς δὲν εἶναι ἓνας ξερὸς τύπος λατρείας. Εἶναι τρόπος ζωῆς, ὁ μόνος ὀρθὸς τρόπος ζωῆς. Αὐτὸς λυτρώνει ἀπὸ τὴν ἠθικὴ κρίσι, τὴν ἠθικὴ αὐτὴ κρίσι ἀνθρώπων καὶ συνειδητήσεων πὸν ἀποτελεῖ τὴν βαθύτερη αἰτία τῆς σημερινῆς ἀρρώστειας.

Δὲν δίνει οἰκονομικοὺς νόμους καὶ μέτρα καὶ φάρμακα καὶ θεωρίες. Δίνει κάτι πολὺ μεγαλύτερο καὶ σπουδαιότερο ἀπ' ὅλα αὐτὰ. Δίνει τὸ πνεῦμα πὸν πρέπει νὰ τὰ διέπῃ. Δίνει τοὺς ἄρτιους ἀνθρώπους γιὰ νὰ τὰ χειρίζονται. Δίνει τὴ δύναμι γιὰ νὰ χρησιμοποιοῦνται. Ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὸ μικροσυμφέρον, τὸν κομματισμὸ, τὸν ἐγωισμὸ, τὴν ἀσυνειδησία, τὸν παρασιτισμὸ.

Δὲν ἀρκεῖται στὴν ἀρνητικὴ συμβολή, στὸ «Τί κακὸ δὲν ἔκαμα», ἀλλὰ ζητᾷ τὴν θετικὴν πλευρὰ «Τί καλὸ μπορῶ νὰ κάμω καὶ δὲν τὸ κάμνω».

Ἐπάνω σ' αὐτὴν τὴν Χριστιανικὴ Κοσμοθεωρία πρέπει νὰ θεμελιώσῃ ἡ ἡγεσία μας τὴ δρᾶσι της, γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ σταθῇ.

Ο LAVOISIER ΚΑΙ Ο ΥΛΙΣΜΟΣ

Τὸ ἄρθρον τοῦ κ. Δ. Πυργιώτη: «Τί εἶναι ὁ ὑλισμὸς», πού ἐδημοσιεύθη εἰς τὰς «Ἀκτίνας» τοῦ περασμένου μηνός, δίδει μίαν ἀκριβή, παραστατικὴν καὶ πλήρη εἰκόνα τῆς ὑλιστικῆς κοσμοθεωρίας. Ἄλλ' ἀκόμη δίδει ἀφορμὴν νὰ γραφοῦν μερικὰ γύρω ἀπὸ ἓνα σχετικὸν θέμα, πού παρουσιάζει ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον. Οἱ ὑλισταὶ καὶ οἱ μηχανοκράται θέλουν νὰ στηρίξωνται καὶ εἰς τὸ ἀξίωμα τῆς ὑποθετικῆς ἀφθαρσίας τῆς ὕλης, ἀξίωμα τὸ ὁποῖον διετύπωσε, δύνοντας τοῦ 18ου αἰῶνος ὁ Lavoisier. Καὶ ἀφίνεται ἀσφαλῶς νὰ ὑπονοηθῆ ὅτι ὁ διακεκομμένος αὐτὸς Γάλλος χημικός, ὁ Antoine L. Lavoisier (1743-1794), θὰ ἦτο ἀσφαλῶς ἓνας ἐκ τῶν κυριωτέρων ἐκπροσώπων τοῦ ὑλισμοῦ καὶ τῆς ἀρνήσεως. Καὶ ὅμως τὰ πράγματα εἶναι ἐντελῶς διαφορετικά, ὅπως ἀποδεικνύει μία σύντομος ἀναδρομὴ εἰς τὴν ἱστορίαν.

Ἡ ὑλιστικὴ κίνησις εἰς τὴν Γαλλίαν ἤρχισε τὸ 1748, μὲ τὴν δημοσίευσιν τοῦ βιβλίου L' homme-Machine ὑπὸ τοῦ ἱατροῦ J. O. de Lamettrie καὶ ἐνετάθη βραδύτερον, τὸ 1770, διὰ τῆς κυκλοφορίας τοῦ ἔργου «Le Systeme de la Nature», τὸ ὁποῖον ἔγραψεν ὁ P. H. T. de Holbach. Τὸ βιβλίον τοῦ πρώτου ἐκίνησε τὴν ἀγανάκτησιν καὶ ἀνθρώπων, πολεμίων τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὅπως ἦτο ὁ Βολταῖρος, διότι εἰς αὐτό, οὔτε ὀλίγον, οὔτε πολὺ, μὲ ἓνα πρωτοφανῆ κυνισμόν καὶ μὲ ἔλλειψιν κάθε σεβασμοῦ πρὸς τὴν προσωπικότητα—ὅπως γράφει χαρακτηριστικῶς ὁ φιλόσοφος E. Bergmann—ἀπέροιστε κάθε πνευματικὸν καὶ ψυχικὸν στοιχεῖον εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ ὅλας τὰς σχετικὰς ἐκδηλώσεις αὐτοῦ, ἐθεώρησεν ὅτι ὀφείλονται εἰς αἷτια καθαρῶς σωματικά. Ἐξ ἄλλου ὁ δεύτερος, ὁ Holbach, δὲν ἠρέσθη μόνον εἰς τὴν δημοσίευσιν τοῦ μνημονευθέντος ἔργου. Τὸ 1767 ἐκυκλοφοροῦσε τὸ βιβλίον Christianisme dévoilé, εἰς τὸ ὁποῖον ἐπιτίθεται μὲ ὀμότητα ἐναντίον τοῦ Χριστιανισμοῦ

καὶ τῆς θρησκείας. Καὶ εἶναι περιττὸν νὰ τονισθῆ ὅτι τόσον ὁ Lamettrie, ὅσον καὶ ὁ Holbach, δὲν διεκρίθησαν ὡς ἐρευνηταὶ ἐπιστήμονες, ἤρχισαν δὲ τὴν προπαγάνδαν τῶν ὑπὲρ τοῦ ὑλισμοῦ, ἐν ὀνόματι τὰ χατῆς ἐπιστήμης, χωρὶς φυσικὰ οὔτε αὐτοὶ οἱ δύο, οὔτε οἱ ἄλλοι συνάδελφοί των, νὰ περιμένουν τὰ πειράματα καὶ τὰς ἐργαστηριακὰς παρατηρήσεις τοῦ Lavoisier, διὰ νὰ στηρίξουν τὰς θεωρίας των.

Ἐν τῷ μεταξῷ, οἱ διανοούμενοι καὶ ὁ πολὺς λαὸς ἐτρέφοντο μὲ τὰς ὑλιστικὰς θεωρίας καὶ μὲ τὴν ὅλην ἀρνητικὴν διδασκαλίαν, ἣ ὅποια ἐπηρέασε, δυστυχῶς, καὶ αὐτὴν ἀκόμη τὴν γαλλικὴν ἐπανάστασιν.

Καὶ ὁ Lavoisier τί ἔκαμε κατὰ τὴν περιόδον ἐκείνην; Ἐπλούτιζε τὴν ἐπιστήμην μὲ ποικίλας ἀνακαλύψεις καὶ γενικώτερον εἰργάζετο διὰ τὴν ὠφέλειαν τοῦ γαλλικοῦ λαοῦ. Ἐκαίμεν τὰ κλασικὰ πειράματα ἐπὶ τῆς καύσεως καὶ διεπίστωνα π.χ. ὅτι, ὅταν καίωμεν θεῖον καὶ φωσφόρον τὸ βάρος αὐξάνει καθ' ὠρισμένον ποσόν, λόγῳ τοῦ ὅτι γίνεται ἔνωσις αὐτῶν μὲ τὸ ὀξυγόνον τῆς ἀτμοσφαιρας, πρᾶγμα πού δὲν ἐγνώριζον μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἀπέροιστεν ἀκόμη τὴν ψευδῆ θεωρίαν τῶν φλογιστοῦ καὶ εἰσήγε τὰς μαθηματικὰς παραστάσεις εἰς τὴν ἐρευναν τῶν χημικῶν φαινομένων. Ἐχρησιμοποίησε τὸν ζυγὸν καὶ ἐπέμενε εἰς τὸ ζήτημα τῆς ἀκριβείας καὶ προσοχῆς τοῦ ἐρευνητοῦ κατὰ τοὺς διαφόρους πειραματισμούς. Καὶ διετύπωνε τὴν ἀρχὴν τῆς ἀφθαρσίας τῆς ὕλης—ἐπὶ τῇ βάσει τῶν τότε γνώσεων—χωρὶς φυσικὰ νὰ δώσῃ τὴν εὐρύτητα, τὴν ἔκτασιν καὶ τὸ φιλοσοφικὸν περιεχόμενον, ὑπερβασίας δηλαδή καὶ σφάλματα, τὰ ὁποῖα ἔκαμαν οἱ μεταγενέστεροί αὐτοῦ, κατὰ κανόνα μὴ εἰδικοί ἐπιστήμονες-ἐρευνηταί.

Ἐπροχώρησεν ὅμως καὶ εἰς κάτι ἄλλο, ἀκόμη σπουδαιότερον ἀπὸ ἐπιστημονικῆς, ὑγιεινῆς καὶ κοινωνικῆς ἀπόψεως. Ἐμελέ-

τησε τὸ φαινόμενον τῆς ἀναπνοῆς τῶν φυτῶν καὶ τῶν ζώων καὶ συνέβαλεν εἰς τὴν πρόοδον τῆς μόλις τότε ἀναγενναμένης φυσιολογίας. Διότι ἀπέδειξε, σὺν τοῖς ἄλλοις, ὅτι τὸ ὀξυγόνον τὸ ὁποῖον εἰσέρχεται διὰ τῆς εἰσπνοῆς εἰς τοὺς πνεύμονας, ἐνοῦται μετὰ τῶν στοιχείων τοῦ αἵματος καὶ διὰ σειρᾶς ἐργασιῶν παράγεται ἡ ζωϊκὴ θερμότης. 'Αλλ' αὐτὸ τὸν ὠδήγησεν εἰς τὴν σκέψιν ὅτι ὁ ἐργαζόμενος περισσότερον καὶ ἐντονώτερον ἄνθρωπος, δημιουργεῖ εἰς τὸν ὄργανισμόν του μεγαλύτεραν καυσίν. Ἐπομένως, λέγει ὁ Lavoisier, ὁ πτωχὸς ἐργάτης, ἔχων μεγαλύτεραν ἀνάγκην τροφῆς τὴν ὁποίαν δὲν δύναται πάντοτε νὰ προμηθευθῆ, εὐρίσκεται εἰς μειονεκτικὴν θέσιν. Δι' αὐτὸ, ὅπως γράφει ὁ καθηγητῆς καὶ ἀκαδημαϊκὸς κ. Κ. Ζέγγελης, ὁ Lavoisier «ἐπικαλεῖται τὴν ἀντίληψιν τῆς κοινωνίας ἐπὶ τούτου, καταλήγων ὅτι καὶ ὁ φυσιολογικὸς ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ του δύναται καὶ ὀφείλει διὰ τῶν ἐργασιῶν του νὰ ζητῆ νὰ ἐλλατώσῃ τὰ δεινὰ καὶ τὰς ἀσθενείας τῶν ἀνθρώπων».

Δὲν ἐπεκτεινόμεθα περισσότερον, διότι ὁ σκοπὸς τοῦ συντόμου αὐτοῦ ἄρθρου δὲν εἶναι νὰ παρουσιάσῃ τὸ ἐπιστημονικὸν ἔργον τοῦ Lavoisier, ὁ ὁποῖος ἔχει ἤδη τὸν τίτλον τοῦ πατρὸς τῆς νεωτέρας Χημείας. Ὁ βιογράφος του, ὁ πολὺς J. Lalande, γράφει τὰ ἑξῆς: «Πανταχοῦ εὐρίσκομεν τὸν Lavoisier. Ἐπήρκει εἰς ὅλα διὰ τῆς εὐστροφίας τοῦ πνευμάτος του καὶ τοῦ ζήλου του. Ἀνὴρ τόσον ἔξοχος ἔπρεπε νὰ τιμᾶται καὶ ἀπὸ τοὺς μᾶλλον ἀπαιδεύτους καὶ ἀπὸ τοὺς μᾶλλον μοχθηρούς». Καὶ θὰ νομίξῃ ὁ ἀναγνώστης ὅτι ὁ Lavoisier ἀπῆλause πολλῶν τιμῶν καὶ ἔζησε βίον εὐτυχῆ. Καὶ ὅμως! Ὁ Lavoisier ὄχι μόνον δὲν ἐτιμήθη, ἀλλ' ὑπέστη δοκιμασίας τὰς ὁποίας κανεὶς δὲν τὰς ἐπερίμενε. Ἐδιώχθη ἀπὸ τὴν γαλλικὴν ἐπανάστασιν ὡς ἀντίθετος τάχα πρὸς αὐτήν. Εἰς τὴν πραγματικότητά, φυσικὰ, ἡ κατηγορία ἦτο ψευδής. Ὁ μέγας οὗτος χημικὸς ἠσχολεῖτο συνεχῶς μὲ τὴν ἔρευναν καὶ εἰργάζετο διὰ τὸ καλὸν τῆς πατρίδος του καὶ τῆς ἀνθρωπότητος. Καὶ καθ' ὃν χρόνον οὗτος κατεγίνετο εἰς μίαν πολὺτιμον ἐπιστημονικὴν ἔρευναν—εἰς μελέτην τῆς ἀναπνοῆς τῶν

ζώων, ἡ ὁποία θὰ ἔφερε γενικωτέραν ὀφέλειαν—ἐπληρορορήθη τὴν ἐναντίον του καταγγελίαν ἢ ὁποία τὸν ἔσυρεν εἰς τὸ ἐπαναστατικὸν δικαστήριον. Ὁ γνωστὸς φανατικὸς Γάλλος ἐπαναστάτης J. P. Marat, εἶχε δημοσιεύσει ἰδικὴν του θεωρίαν περὶ τοῦ πυρὸς, τὴν ὁποίαν ὁ Lavoisier ἐπέκρινε δριμύως, ἐπειδὴ ἦτο ἀντιεπιστημονικὴ. Κατηγορήθη λοιπὸν ὁ Lavoisier, ὡς συνωμότης κατὰ τοῦ καθεστώτος! Οἱ μάρτυρες εἰς τὰς περιπτώσεις αὐτάς, εὐρίσκουν κατὰ παραγγελίαν κατηγορίας. Καὶ ὁ Lavoisier ἤκουσε τὸ κατηγορητήριον νὰ λέγῃ ὅτι «εἰς τὸν πατριωτικὸν ταμβάκον ἀναιεργύνει ὕδωρ καὶ ἄλλας οὐσίας ἐπιβλαβεῖς εἰς τὴν ὑγίαν τῶν ἀνθρώπων!» Ἦχθη λοιπὸν ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου, τὴν 8ην Μαΐου 1794 καὶ κατεδικάσθη εἰς θάνατον ὡς ἐχθρὸς τῆς Γαλλίας!

'Αλλὰ τὸ πρᾶγμα εἶχε καὶ συνέχειαν. Ἐπειδὴ ἡ γενομένη ἀδικία ἦτο καταφανής, δι' αὐτὸ ἐγένετο ἔκκλησις εἰς τὴν δικαιοσύνην, ἐν ὀνόματι «τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἰσότητος καὶ ἀδελφότητος» διὰ νὰ τοῦ δοθῆ χάρις, λόγῳ τῶν πολλῶν του ὑπηρεσιῶν πρὸς τὴν Γαλλίαν. Εἰς μάτην ὅμως! Ὁ ἴδιος ὁ Lavoisier, ἐζήτησε ἀπὸ τοὺς δημίους του νὰ ἀναβληθῆ ἡ ἐκτέλεσις τῆς ποινῆς δι' ὀλίγας ἡμέρας, διὰ νὰ τελειώσῃ τὴν ἀναφερθεῖσαν μελέτην του, ἀλλὰ τὸ δικαστήριον ἠρνήθη καὶ ἔδωσε τὴν ἀπάντησιν: «Ἡ δημοκρατία δὲν χρειάζεται πλέον τοὺς ἐπιστήμονας!» Καὶ τὴν 8ην Μαΐου 1794, ὁ Antoine Lavoisier, ὁ ἰδρυτῆς τῆς νεωτέρας Χημείας καὶ μία ἀπὸ τὰς δόξας τῆς Γαλλίας, ὑφίστατο τὸν διὰ τῆς λαμητόμου θάνατον εἰς τὴν Πλατείαν Ὀμονοίας τῶν Παρισίων! Εἰς ἡλικίαν 51 ἐτῶν, εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς ἐπιστημονικῆς του δράσεως, ἔφευγεν ἀπὸ τὸν κόσμον αὐτὸν κατὰ τόσον τραγικὸν τρόπον μία μεγάλῃ προσωπικότης!

Ὅ,τι καὶ ἂν λεχθῆ, δὲν ἠμπορεῖ νὰ δικαιολογήσῃ τὸ ἀπαίσιον αὐτὸ ἔγκλημα. Μόνον ὅταν συμπράξουν ὅλα μαζῆ αἱ δυνάμεις τοῦ σκότους καὶ τῆς ἀποθηριώσεως τοῦ ἀνθρώπου εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ αὐτὸ ποῦ ἔγινε. Ἄλλὰ τὸ πλέον δυσάρεστον εἶναι ὅτι τὸ γεγονός αὐτὸ παρεσιωπήθη ἀπὸ

την ἄρνησιν καὶ τὸν ὕλισμόν καὶ ἄφησε, σκοπίμως, νὰ τὸ καλύψῃ ἢ λήθῃ τοῦ χρόνου. Ὁχι δὲ μόνον αὐτό. Διεδόθη τεχνηέντως ὅτι ὁ ὕλισμὸς στηρίζεται εἰς τὰ πειράματα ἐκείνου τὸν ὁποῖον αὐτὸς ἐξηφάνισεν ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς. Διότι πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι ὁ Lavoisier, ὄχι μόνον ὕλιστὴς δὲν ἦτο, ἀλλ' εἶχε κοσμοθεωρίαν πνευματικὴν ὀλοκληρωμένην, ἦτο μὲ ὄλην τὴν πληρότητα τοῦ ὄρου, πιστὸς Χριστιανός.

Ἄλλ' ὅτι ὁ ὕλισμὸς στερεῖται γνωσιολογικῶν βάσεων καὶ ἐπιστημονικῶν ἐρεισμάτων, εἶναι γνωστὸν ἀπὸ μακροῦ καὶ αἱ «Ἀκτῖνες» ἔχουν ἀρκετὰ διαφωτίσει τοὺς ἀναγνώστας των. Ἐπρεπεν ὅμως νὰ γραφοῦν τὰ ἀνωτέρω, ὡς ἓνα δείγμα τοῦ τρόπου μὲ τὸν ὁποῖον ἀντιμετωπίζονται τὰ μεγάλα προβλήματα καὶ πῶς, ἢ ἄρνησις καὶ ἢ ποικίλη προπαγάνδα, προσπαθοῦν νὰ καλύψουν τοιαῦτα ἐγκλήματα. Ἀρκεῖ δὲ νὰ ἐνθυμηθῶμεν τὴν ἄλλην περίπτωσιν τοῦ Γαλιλαίου, τὸν ὁποῖον παρέστησαν ὡς καταδικασθέντα εἰς θάνατον ἀπὸ τὴν καθο-

λικὴν Ἐκκλησίαν καὶ καέντα ἐπὶ τῆς πυρᾶς—καθ' ὃν χρόνον ἔλεγε: «καὶ ὅμως κινεῖται»—ἐνῶ εἰς τὴν πραγματικότητα οὐτε εἰς θάνατον καταδικάσθη, οὐτε φυσικά, ἐπὶ τῆς πυρᾶς ἐτέθη, οὐτε καὶ τὴν φράσιν αὐτὴν εἶπε. Καὶ ὡς γνωστὸν ἀπέθανεν ἀπὸ φυσικὸν θάνατον εἰς τὴν ἡλικίαν τῶν 78 ἐτῶν(*)).

Καὶ ἐνῶ τόσα ἐλέχθησαν διὰ τὴν δῆθεν πυρᾶν, σιγῇ περιεκάλυψε τὴν λαϊμητόμον καὶ τὸ «δὲν μᾶς χρειάζονται πλέον οἱ ἐπιστήμονες». Μήπως ὅμως δὲν συμβαίνουν καὶ σήμερον ἀπὸ τὸν ὀργανωμένον ὕλισμόν τοιαῦτα γεγονότα; Ὁ τρόπος κατὰ τὸν ὁποῖον ἐξηφανίσθη εἰς τὴν Σιβηρίαν ὁ μεγάλος καὶ διεθνoῦς φήμης Ρῶσσος βιολόγος Nikolai Ivanovitch Vavilov, τὸν ὁποῖον θρηνεῖ ὄλη ἡ ἀνθρωπότης, λέγει πολλὰ ἐπὶ τοῦ προκειμένου!

ΣΕΡΓΙΟΣ ΠΑΥΛΟΣ

(*) Βλέπε «Ἀκτῖνας» 1943 σελ. 245 καὶ σελ. 317.

Ο ΧΑΜΕΝΟΣ ΚΑΙΡΟΣ

Πληρώσεις με εὐφροσύνης μετὰ τοῦ προσώπου σου, τερπνότητες ἐν τῇ δεξιᾷ Σου (Ψαλμ. ιε' (ιστ') 11).

Ἔρχεται μὲς τὸ βράδυ,
ἴσκιος βαρὺς θλιμμένος,
γεμᾶτος ἀπὸ μένος
ὁ πού ἔζησες καιρός.

Ἔρχεται στὸ σκοτάδι
ἀμείλικτος σθυσμένος
ὀριστικὰ χαμένος
μὰ πάντα τιμωρός!

Τὰ βήματά του ἤχοῦνε
πάνω στὰ σάπια φύλλα
καὶ μι' ἄσωστη μαυρίλα
σὲ ζώνει τραγικά.

Τὰ βήματά του ἤχοῦνε
βαρεῖα μιά-μιά τίς ὥρες
καὶ πέφτουν οἱ ὀπῶρες
στὸν κῆπο' τραγικά

κυτᾶς μακρὰ νὰ φύγεις
μὰ ἡ Μέρα ἔχει σθύσει
καὶ γέρνεις πρὸς τὴ Δύση
χωρὶς ἀναπαμό...

Τότε μὲ δέος ἀνοίγεις
τὴ σιδερένια θύρα
καὶ μπρὸς σου νὰ μιὰ Μοῖρα
σοῦ κρούει τὸ χαμό.

Μὰ ἓνα δάκρυ πνίγεις
σὰ δυὸ γαλάζια κρῖνα
καὶ μιὰ φωτὸς ἀχτίνα
σοῦ φέρνουν Εὐαγγελισμό....

ΝΕΣΤ. Π. ΜΑΤΣΑΣ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΚΑΙ ΝΕΣΤΩΡ

(Συνέχεια από το προηγούμενο και τέλος)

Ε΄.

—Φίλε! Ἡ σειρά σου! εἶπε μὲ φωνὴ ἀνήσυχη ὁ Ἀρίσταρχος.

Καὶ πλησιάζοντας πρὸς πολὺ τὸν Νέστορα, τοῦ εἶπε ταραγμένα:

—Πρόσεχε ὅσο μπορεῖς τὸν ἑαυτὸ σου... Ποιὸς ξέρει... Ἴσως... Ὅμως, ἂν δῆς τὸν κίνδυνο, πιάσε ἀπὸ κάτω χῶμα καὶ ρίξε του στὰ μάτια.

Ὁ Νέστωρ τὸν κοίταξε μὲ στοργὴ καὶ προχώρησε πρὸς τὸν Μαγγανάριο, πού τὸν κάλυψε ἀπὸ μακριὰ μὲ τὸ χέρι.

Ὁ Λυαῖος ἦταν κιόλας κάτω ἀπὸ τὸ θεωρεῖο καὶ χαιρετοῦσε. Τὸ πλῆθος καμάρων τὸν πελώριον ὄγκο του μὲ μιὰν ἀτέλειωτη χαρούμενη βουή.

Μόλις ὅμως φάνηκε ὁ Νέστωρ καὶ στάθηκε δίπλα στὸ γίγαντα, ἡ βουὴ ἔγινε μιᾶς ἓνα πλατύτατο γέλιο, πού κατρακυλοῦσε ἀπὸ τὶς κερκίδες γύρω καὶ ξεχνοῦνταν μὲ ὀρμὴ καὶ μὲ θόρυβο κάτω, στὴν κονίστρα.

Ὁ Διοκλητιανὸς ἔσκυψε καὶ κοίταξε μὲ περιέργεια. Καὶ ὅταν οἱ δυὸ νάνοι ἔτρεξαν κι' αὐτοὶ κοντά, καὶ παίρνοντας πόζα δίπλα στὸν Νέστορα, ἀπλώσαν τὰ χέρια ἀπειλητικὰ πρὸς τὸν Λυαῖο, ἔτοιμοι τάχα κι' αὐτοὶ νὰ παλέψουν μ' αὐτόν, ὁ Αὐτοκράτωρ δὲν μπόρεσε νὰ κρατήσῃ τὸ γέλιο του.

Ὁ Λυαῖος ὅμως ἔρριξε μιὰ ματιὰ στὸν Νέστορα καὶ σούφρωσε τὰ φρύδια μὲ δυσαρέσκεια. Ὁ Μαγγανάριος, πού κατάλαβε πὼς ὁ περίφημος παλαιστής τὸ εἶχε πάρεϊ γιὰ προσβολή, νὰ τοῦ φέρουν ἕναν τόσο ἀταίριαστον γι' αὐτόν ἀντίπαλο, πλησίασε τὸν Λυαῖο καὶ κάτι τοῦ εἶπε. Καὶ ὁ γίγας μαλάκωσε, ξεανακοίταξε τὸν Νέστορα καὶ χαμογέλασε. Ὑστερα ἀκούμπησε τὸ ἕνα του χέρι στὴ μέση καὶ προχώρησε πρὸς τὸν ἀντίπαλό του μὲ ἀπλωμένο μόνο τὸ ἄλλο. Ὁ κόσμος κατάλαβε πὼς ὁ μέγας παλαιστής δὲν καταδεχόταν νὰ χρησιμοποίησῃ καὶ τὰ δυὸ του χέρια, καὶ γέλασε.

Στὸ μεταξύ ὁ Νέστωρ, ἀντὶ νὰ πάρῃ τὴν κατάλληλῃ στάση, εἶχε σταυρώσει τὰ χέρια στὸ στήθος, εἶχε σηκώσει τὰ μάτια στὸν οὐρανό, καὶ κάτι μουρμούριζε.

Τὴν ἴδια στιγμὴ ὁ στρατιώτης, πού στεκόταν δίπλα στὸν Ἀρίσταρχο, ἀνατινάχτηκε.

—Αὐτὸς εἶναι! φώναξε. Τὸν ἀναγνώρισα! Εἶναι Χριστιανός! Εἶναι ὁ φίλος τοῦ Δημητρίου! Ἐρχόταν στὴ φυλακή, ὅταν ἤμουν ἐκεῖ φρουρός! Πρέπει νὰ τὸ πῶ στὸν Μαγγανάριο!

—Εἶναι ἀργὰ πιά, πού εἶπε ὁ διπλανὸς του, κρατώντας τον. Δὲ βλέπεis;

Ὁ Ἀρίσταρχος ἀνέπνευσε. Γύρισε ὅμως μὲ ἀγωνία νὰ κοιτάξῃ τὴν πάλι πού ἄρχιζε.

Ὁ Λυαῖος εἶχε κιόλας καρφώσει τὸ βαρὺ του χέρι στὸ πλευρὸ τοῦ Νέστωρος, κάτω ἀπὸ τὴ μασκάλῃ, καὶ ἦταν ἔτοιμος νὰ κάμῃ τὸ συνηθισμένο του «κόλπο». Ἀρπάζοντας τὸν ἀντίπαλό του πότε ἀπὸ τὰ πλευρά, πότε ἀπὸ τοὺς ὤμους, τὸν σήκωνε ψηλά, τὸν στριφογύριζε στὸν ἀέρα καὶ τὸν πετοῦσε καταγῆρῃ σὰν κουφάρι. Ἄν ἄντεχε τὴν πρώτη φορὰ, τοῦ ξανάκανε τὸ ἴδιο καὶ δεύτερη, κάποτε καὶ τρίτη, ὅσο πού νὰ τὸν τσακίσῃ στὸ χῶμα καὶ νὰ τὸν ἀφήσῃ ἀναίσθητο. Τότε, ἂν ζοῦσε ἀκόμα καὶ σήκωνε τὰ χέρια νὰ ζητήσῃ ἔλεος, ὁ Λυαῖος πατοῦσε τὸ σῶμα τοῦ νικημένου καὶ μὲ μιὰ μεγαλόπρεπη χειρονομία ἀφηνε τὴν ἀπόφαση στοὺς ἄρχοντας. Καὶ ὅταν αὐτοὶ ἀπλώσαν τὰ χέρια μὲ τὸν ἀντίχειρα ἀνάποδα⁽¹³⁾, τὸν ἀποτελείωνε σὲ μιὰ στιγμὴ μ' ἓνα λάκτισμα.

Ὅμως ὁ Νέστωρ, χωρὶς νὰ κλονισθῇ ἀπὸ τὸ δυνατό σφίξιμο τοῦ πελώριου χεριοῦ, σήκωσε γρήγορα τὸ δικό του, κράτησε σφιχτὰ τὸ μπράτσο τοῦ γίγαντα καὶ φώναξε:

—Ἰησοῦ Χριστέ, βοήθησέ με!

Ὅσοι στέκονταν γύρω καὶ ἄκουσαν τὰ λόγια τὸ ἀναταράχτηκαν καὶ κοίταξαν τὸν Μαγγανάριο, τοὺς ἀξιωματικούς, τοὺς ἄρχοντες, περιμένοντας διαταγές. Φαίνεται ὅμως πὼς μιὰ πού ὁ Λυαῖος θὰ τὸ κανόνιζε τὸ ζήτημα γρήγορα καὶ τελειωτικά, δὲν ἔκριναν πὼς ἀξίεζε τὸν κόπο ν' ἀσχοληθοῦν κι' αὐτοὶ μὲ τὴν τιμωρία τοῦ Χριστιανοῦ.

Ἄλλὰ τὸ χέρι τοῦ Λυαίου ἀργοῦσε νὰ σηκωθῇ. Ὁ πελώριος γίγας χούφτιαζε σφιχτὰ τὸ πλευρὸ τοῦ Νέστορος, τέντωνε μὲ δύναμη τὸ χέρι του, καὶ ρίχοντας τὸ βάρος του κορμιοῦ του στὸ πόδι πού εἶχε προβάλει μπροστά, ἔπαιρνε ἕναν δυνατὸ

(13) Μ' αὐτὴ τὴ χειρονομία ἔδειχναν οἱ ἄρχοντες ἢ καὶ οἱ θεατὲς τὴν ἀπόφασή τους νὰ θανατωθῇ ὁ ἡττημένος.

παλμό, για να μπορέσει να σηκώσει τον αντίπαλό του. Οί μύς του μπράτσου του φούσκωναν, τὸ πόδι του βούλιαζε στὸ χῶμα, οἱ φλέβες τοῦ λαιμοῦ του ξεπετάγονταν, μὰ τὸ σῶμα τοῦ Νέστορος ἔμενε ἀμετακίνητο καὶ σταθερό.

—Ὁ Λυαῖος παίζει! φώναξε κάποιος ἀπὸ τὸ πλήθος.

—Σάν τῆ γάτα μὲ τὸ ποντίκι! πρόσθεσε κάποιος ἄλλος.

—Τὸ κάνει για νὰ μᾶς διασκεδάσει! ἐξήγησε ἕνας τρίτος.

Μερικοὶ γέλασαν. Μὰ τὰ γέλια ἔσθθησαν γρήγορα μέσα σ' ἕνα μουρμουρητὸ ἀημονίας καὶ στενοχώριας.

Ὁ Λυαῖος ἀποτραβήξε τὸ χέρι του, τὸ τίναξε μὲ τρόπο πού νὰ δείχνῃ πὼς κατὶ εἶχε πάθει, κάποιο μούδιασμα, κάποιο πιάσιμο, καὶ χαμογέλασε στὸ πλήθος καθυσχαστικά.

—Ἐμπρός, Λυαῖε! φώναξε κάποιος. Πετάξέ τον!

Καὶ τὸ πλήθος βούιξε ἐπιταχτικά: «Ἐμπρός!»

Τότε ὁ Λυαῖος ἀποτραβήχθηκε ἕνα-δύο βήματα, δίπλωσε τὰ μπράτσα στὰ πλευρά του μὲ τὶς χουφτές μισάνοιχτες καὶ τὰ δάχτυλα λυγισμένα σὰν ἀρπάγια, ἀναπήδησε μπροστὰ μὲ ὀρμή, κι' ἄρπαξε τὸν Νέστορα—καὶ μὲ τὰ δύο του χέρια πιά—ἀπὸ τὴ μέση. Ἐκεῖνος, ἀπλώνοντας γρήγορα τὰ χέρια, κράτησε καὶ πάλι δυνατὰ τὰ χοντρά καὶ στιβαρά μπράτσα.

—Ἐμπρός, Λυαῖε! ξαναφώναξαν ἀπὸ τὸ πλήθος. Τίναξέ τον! Τσάκισέ τον!

Μὰ τὰ σιδερένια μπράτσα ἔμειναν καὶ πάλι ἄπραγα. Ὁ γίγας φαινόταν πὼς ἔβαζε ὄλες τὶς δυνάμεις του, ἔκανε μιά τεράστια προσπάθεια, ἄρχισε νὰ ἰδρώνῃ καὶ ν' ἀγκομαχᾷ· ὅμως τὸ κορμὶ τοῦ Νέστορος εἶχε ριζώσει στερεὰ στὴ γῆ κι' ἔμενε ἀσάλευτο.

Ὁ πελώριος παλαιστής ἄρχισε νὰ τὸν κοιτάζῃ μ' ἀνησυχία. Δὲν μπορούσε νὰ καταλάβῃ πὼς ἦταν δυνατό τὰ λεπτὰ ἐκεῖνα χέρια νὰ σφίγγουν καὶ νὰ σπρώχνουν μὲ τόση δύναμη τὰ μπράτσα του. Κι' οὔτε μπορούσε νὰ ἐξηγήσῃ γιατί τὰ μάτια αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἦταν τόσο ἥσυχα, ἤμερα, τόσο σίγουρα! Περίεργο!... Καὶ γιὰ πρώτη φορά στὴ θριαμβευτικὴ ζωὴ του ὁ ἀνίκητος παλαιστής ἔνιωσε τὴν αἴσθησή του κινδύνου.

Τὸ ἴδιο περίεργη κι' ἀνεξήγητη φαινόταν καὶ στὸ πλήθος ἢ ξαφνικὴ ἀδράνεια τοῦ Λυαίου. Καὶ οἱ παρορμητικὲς φωνὲς ἄρχισαν νὰ γίνονται ὀλοένα καὶ πιο ἐπιταχτικές, πιο αὐστηρές.

—Μεθυσμένος εἶναι! φώναξε μὲ θυμὸ κάποιος.

—Μεθυσμένος εἶναι! ξανᾶπε τὸ πλήθος μὲ χειρονομίες ὀργῆς καὶ διαμαρτυρίας.

—Μπορεῖ καὶ νὰ πληρώθηκε! κραυγάζει ἕνας ἄλλος.

—Πληρώθηκε! βούιξε τὸ πλήθος.

Μὰ ξαφνικὰ ἔγινε μεγάλη σιωπὴ. Ὁ Λυαῖος, χωρὶς ν' ἀποτραβήξῃ τὰ χέρια του ἀπὸ τὴ μέση τοῦ Νέστορος, χαμήλωσε λίγο τὸ κορμὶ του, γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ τοῦ δώσῃ μεγαλύτερη φόρα, καὶ μεμιάς, μουγκρίζοντας μὲ πείσμα, ἀναπήδησε ἀπτότομα, τέντωσε τοὺς ὤμους καὶ τὰ μπράτσα κι' ἔκαμε νὰ πετάξῃ ψηλὰ τὸν ἀντίπαλό του. Μὰ στάθηκε ἀκίνητος, σὰν πετρωμένος. Τὸ πρόσωπό του ζάρωσε ἀπὸ ἕναν ἔντονο σπασμὸ ἀγωνίας καὶ τὰ μάτια του γέμισαν ἀπὸ φόβο.

Καὶ τότε ἔγινε κατὶ ἀφάνταστο. Τ' ἀτσαλένια καὶ φοβερά μπράτσα, πού εἶχαν πετάξῃ καὶ τσακίσει χάμω τοὺς μεγαλύτερους παλαιστῆς τῆς αὐτοκρατορίας, ἄρχισαν νὰ τρέμουν, νὰ λυγίζουν, καὶ ξαφνικὰ, σπρωγμένα δυνατὰ ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ Νέστορος, ξεκόλλησαν ἀπὸ τὴ μέση του, τινάχτηκαν στὸ πλάι κι' ἔπεσαν καὶ ταλαντεύθηκαν στὰ πλευρά του ἄτονα καὶ παραλυμένα.

Τὴν ἴδια στιγμή ὁ Νέστωρ, πιάνοντάς τον ἀπὸ τοὺς ὤμους, τὸν ἔσφιξε καὶ τὸν πίεσε μὲ τόση δύναμη, πού ὁ πελώριος γίγας κλονίστηκε, κάμφθηκε, τὸ πρόσωπό του σπάραξε ἀπὸ ἀγωνία, τὸ κορμὶ του ἔτρεμε, βούλιαζε, ἔπεσε στὰ γόνατα. Καὶ ὅταν ὁ Νέστωρ τὸν ἔσπρωξε δυνατὰ στὸ στήθος, τὸ τεράστιο κορμὶ σωριάστηκε ἀνάσκελα στὸ χῶμα κι' ἔμεινε ἀκίνητο—ἕνας πελώριος ὄγκος ἀπὸ ἄτονη καὶ πλαδαρὴ σάρκα.

Τὸ ἀπέραντο πλήθος ἔμεινε βουβό. Ἦταν τόση ἡ κατάπληξή του, πού δὲν ἔβρισκε τρόπο νὰ τὴν ἐκφράσῃ. Καὶ μιά βαθιὰ σιωπὴ—πένθιμη κι' ἀνησυχητικὴ—σκέπασε τὸν ἱππόδρομο πέρα ὡς πέρα.

Τότε ὁ Νέστωρ, δείχνοντας στὸ πλήθος μὲ τὸ χέρι τὸ ἀπλωμένο χάμω γιγάντιο σῶμα, φώναξε ὅσο μπορούσε πιο δυνατὰ:

—Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐνίκησε! Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐνίκησε! Αὐτὸς μοῦ ἔδωσε τὴ δύναμη, γιὰ νὰ φωτιστήτε καὶ νὰ πιστέψετε!

Τότε, ξαφνικὰ κι' ἀπτότομα, μιά δυνατὴ κι' ἀγρία βουὴ ἀνατινάχτηκε ὀρμητικὰ ἀπὸ τὶς κερκίδες, ἀπὸ τὸ Κάθισμα, ἀπὸ τὴν κονίστρα, καὶ ἀνατάραξε βίαια τὴν ἀτμόσφαιρα καὶ τὸν ἱππόδρομο, σὰν μιά τρομερὴ σεισμικὴ ἔκρηξη. Τὰ πλήθη εἶχαν σηκωθῆ ὀρθια, χέρια ὑψώνονταν ἀπειλητικὰ, φρενιασμένες κραυγὲς ἀκούονταν, ραβδιά καὶ πέτρες ἐκτοξεύονταν, πολλοὶ ἄρχισαν νὰ κατεβαίνουν τρέχοντας ἀπὸ τὶς κερκίδες. Μιά γενικὴ ἀναστάτωση καὶ ταραχὴ γέμισε τὸν ἀπέραντο χῶρο. Οἱ φρουροί, οἱ ἀξιωματικοί, οἱ ραβδοῦχοι, μὲ τὰ δόρατα, τὰ ξίφη καὶ τὰ πελέκια ἔτοιμα, ἔτρεχαν

έδω κι' εκεί άσκοπα, χωρίς να ξέρουν τί διαταγές να δώσουν ή τί να κάμουν. Στο θεωρείο έπάνω ο Γαλέριος, όρθιος, χειρονομούσε άπειλητικά και φώναζε, μά ή φωνή του χανόταν κι' έσβυνε μέσα στον πολύθουο θόρυθο, που τράνταζε και σκέπαζε τά πάντα.

—Θάνατος στον Χριστιανό! κραυγάζαν πολλοί, μ' έξαλλη άγανάκτηση.

—Θάνατος στον άνάξιο παλαιστή! φώναζαν άλλοι⁽¹⁴⁾.

Όμως ήταν κάπου-κάπου και μερικοί, που είχαν σταθή άκίνητοι και σιωπηλοί, με τά μάτια γεμάτα από συγκίνηση και θαυμασμό, με την έκφραση φωτισμένη σαν από κάποια βαθειά έσωτερική λάμψη.

—Θάνατος στον συνωμότη! άκούονταν από παντού οί άγριες φωνές.

—Ό Λυαίος μάς πρόδωσε! Μάς έξευτέλισε! Θάνατος!

—Ό Χριστιανός του έκαμε μάγια! Είναι ένας άγύρτης, ένας άπατεώνας! Πρέπει να τον σκοτώσουν!

—Νά τους σκοτώσουν και τους δυό!

Ό στρατιώτης, που στεκόταν κοντά στον Άρίσταρχο, είχε πεταχτή στην κονίστρα, και χειρονομώντας νευρικά προς τό θεωρείο, προς τίς κερκίδες, παντού, στριφογύριζε όλοένα και φώναζε:

—Άκούστε με έμένα που τον ξέρω τον Χριστιανό! Είναι ένας συνωμότης! Ένας έπαναστάτης! Είναι φίλος του Δημητρίου! Έφερε έπαναστατικά χαρτιά στη φυλακή! Αυτόν πρέπει να πιάσετε! Αυτόν να σκοτώσετε!

Και ή όχλοβοή δυνάμωνε, άπλωνε κι' άγριευε όλοένα. Ξαφνικά ό Άρίσταρχος πετιέται ανάμεσα από τους φρουρούς, πλησιάζει τον Νέστορα, τον αδράχνει από τό μπράτσο και τον τραβά έξω από την κονίστρα.

—Γρήγορα! του λέει ταραγμένος. Δεν άκούς τίς φωνές τους; Πέτυχες εκείνο που ήθελες. Τί κάθσαι τώρα και περιμένεις;

Και τον σέρνει δυνατά προς τη μικρή πόλη.

—Γρήγορα! του ξαναλέει λαχανιασμένος. Τώρα που τά έχουν ακόμα χαμένα. Και πρέπει να είδοποιήσης και τους φίλους σου. Ποιός είναι αυτός ό Δημήτριος; Νά τους πής να τό άρνηθοούν πως σε ξέρουν, πως τους πήγες έσύ τ' άπαγορευμένα χαρτιά. Μιά και τό πλήθος τά βале με σένα τώρα, να γλιτώσουν τουλάχιστον

(14) Όπως τό πλήθος παρορμούσε κι' έξερέθιζε με πάθος και μαγία τους άγωνστές κατά τη διάρκεια του άγώνος, με την ίδια μαγία και λύσσα άποδοκίμαζε και ύβριζε τους δειλούς και τους άνικάνους και άπαιτούσε την τιμωρία τους, τον ραβδισμό τους ή και τον θάνατό τους.

αυτοί. Κι' έγώ ξέρω που θά σε κρύψω....

Ό Νέστωρ, που ζούσε ακόμα μέσα στην έξαρση και τη μεταρσίωση, τον άκουε σιωπηλός και συλλογισμένος, αλλά τον άφηνε κιάλας να τον οδηγή. Και σε λίγο έτρεχαν μαζί προς τη φυλακή....

ΣΤ΄.

Ό Νέστωρ μπήκε στη φυλακή βιαστικός, λαχανιασμένος, με τά μάτια και τό πρόσωπο να έκφράζουν τά πιό μπερδεμένα κι' αντίθετα αισθήματα: χαρά και θλίψη, ικανοποίηση κι' άπογοήτευση, έλπίδα κι' άνησυχία. Λάμψεις και σκιές φωτίζαν και συννέφιαζαν συγχρόνως την έκφρασή του.

—Δημήτριο! φώναξε με φωνή που έτρεμε από συγκίνηση. Ό Χριστός ένίκησε! Με τη βοήθειά Του και τη δύναμή Του έριξα και ταπεινώσα τον Λυαίο!

Και χαμηλώνοντας τό κεφάλι, πρόσθεσε με φωνή πιό χαμηλή:

—Και όμως....

Μά ή χαρούμενη κραυγή, που ξέφυγε από τά στήθια όλων, του έκοψε τά λόγια.

—Ευλόγημένο τ' όνομά Του! είπε ό Δημήτριος.

—Ευλόγημένο τ' όνομά Του! είπαν κι' οί άλλοι.

Και με γρήγορα χαρούμενα βήματα μαζεύτηκαν γύρω στον Νέστορα.

—Και όμως.... είπε πάλι εκείνος με φωνή θλιμμένη. Νικήθηκε ό άπιστος, αλλά δεν νικήθηκε ή άπιστία! Τά πλήθη είδαν τό θαύμα, μερικοί άρχισαν να πιστεύουν, μά όλοι οί άλλοι έμειναν τυφλοί.

Ό Δημήτριος άκούμπησε τά χέρια στον ώμο του και του είπε:

—Λάθος έχεις, άδελφέ μου. Και μονάχα ένας να πιστέψει, ή άπιστία νικήθηκε. Αυτός ό ένας θά είναι ή ζύμη, που θά ζυμώσει όλο τό φύραμα. Αυτό ήταν τό θέλημα Του.

—Ναι, Δημήτριο, Άλλά... αν έθελες πώς έξαγριώθηκε τό πλήθος! Με τί μέρος και με τί κακία φώναζε και άπειλούσε!... Ένας στρατιώτης, που ήταν κάποτε έδω φρουρός, μά άναγνώρισε, τους είπε για σένα, για όλους σας!

Και παίρνοντας τά χέρια του δασκάλου και φίλου, τά κρατούσε και τά έσφιγγε με άνησυχία άγάπη.

—Κινδυνεύεις, Δημήτριο! Κινδυνεύετε όλοι! Ένας νέος φίλος μου είπε πως μία και τά βάλαν με μένα, πρέπει να τό άρνηθήτε πως με ξέρετε. Κι' έγώ να τρέξω στον πατέρα σου να τον είδοποιήσω... Κινδυνεύεις, Δημήτριο!

Μά εκείνος χαμογελούσε κι' έλαμπε χαρούμενος.

—Ήσυχασε, άδελφέ μου! του είπε τρυ-

φερά. Δεν υπάρχει κίνδυνος, όταν Αυτός είναι κοντά μας. Και αν υπάρχει, θα είναι με το θέλημα Του και για τη δόξα Του. Και δεν είναι πια κίνδυνος. Είναι εύλογία.

Και σταυρώνοντας τὰ χέρια, σήκωσε τὰ μάτια ψηλά και άρχισε να προσεύχεται σιωπηλά. Μεμιάς, σταυρώνοντας κι' οί άλλοι τὰ χέρια, δόθηκαν κι' αυτοί στην ίδια βαθιά και μουσική προσευχή. Και μιά ιερή σιωπή έσκυψε από πάνω τους και τούς άγκάλιασε. Κι' έμεινε ν' άκούη με βουθή συγκίνηση τ' άνέκφραστα λόγια τών ψυχών τους.

“Όλοι οι θόρυβοι, όλοι οι ήχοι—άπό τούς πένθιμους τριγμούς τών άλυσίδων ώς τις δύσκολες άνάσες τών φυλακισμένων—έχαν άποτραβηχτή στις σκοτεινές γωνιές, για ν' αφήσουν χώρο στη θεία πνοή της προσευχής. Κι' αυτή γέμισε τó κελί σαν ένα μυρωμένο θυμιάμα...

Ξαφνικά, κάποιος μακρινός βόμβος άνατάραξε τη σεμνή σιωπή. Και τó κελί στάθηκε ν' άφουγκράζεται με άνήσυχη προσοχή.

“Εμοιάζε με τόν άπαλό άνασασμό της θάλασσας, όταν άρχίζει να ρυτιδώνεται άπό τις πρώτες έπαφές μιάς λεπτότατης αύρας. Και όπως, όσο φουσκώνει ó άέρας, τόσο δυναμώνει κι' ó άνασασμός, και ó ήμερος φλοισβός γίνεται ένας ύποπτος ρόχος, και σε λίγο ένα πλατύ και άπειλητικό πάφλασμα, πού ξεσπάει στο τέλος σ' έναν άγριο και φοβερό πάταγο, έτσι μεγάλωσε και δυναμώνε δλοένα κι' ó μακρινός θόρυβος. Και όπως τὰ θεόρατα κύματα σπάζουν μανιασμένα πάνω στους βράχους, έτσι κι' ó θόρυβος χτύπησε άπóτομα στους σκληρούς τοίχους της φυλακής κι' άνατινάχτηκε και σκόρπισε γύρω με άφρισμένη όργη...

—Δημήτριά! έπτε παραγμένα ó Νέστωρ.

—Ναί, άδελφέ μου. Αυτοί είναι. Γενηθήτω τó θέλημα του Θεού.

“Όλοι έμειναν στις θέσεις τους, δρθιοι και σιωπηλοί, γύρω στον Δημήτριο. Μονάχα ó Χαρούν, πού ήταν πάντα καθισμένος στη γωνία του, σηκώθηκε και πήγε στην πόρτα. Φαινόταν άνήσυχος και παραγμένος. Κοιτούσε πίσω από τις χαραμάδες και άνατάραζε όλοένα τó κεφάλι και τὰ χέρια. “Ό Μηνάς κρατούσε σφιχτά τόν χιτώνα του Δημητρίου.

“Έξω από τó κελί ή άγρια βουή κόχλαζε και ξεπετούσε τρομαχτικές κραυγές όργης και μίσους, πού τρυπούσαν την πόρτα της φυλακής και στροβιλιζόνταν άπαίσια μέσα στη σιωπηλή άτμόσφαιρα.

—Θάνατος στους συνωμότες!

—Θάνατος στους άγύρτες και στους μάγους!

—Στη φωτιά! Στη φωτιά!

—Στὰ θηρία!

“Ό Δημήτριος κοίταξε ένα γύρο τούς φυλακισμένους, άναζήτησε την έκφραση τών ματιών και τού προσώπου τους, και έπτε ήσυχα και άργα:

—Τό ξέρω, άδελφοί μου, ποιά είναι ή άπάντησή σας σ' αυτές τις φωνές. “Η άπάντησή πού έδωσε ó ίδιος ó Χριστός μας στους σταυρωτές Του: «Πάτερ, άφες αυτοίς, ου γάρ οίδασι τί ποιούσι». Νομίζουν πως θα μάς τιμωρήσουν, γιατί δεν ξέρουν πως θα μάς δώσουν τη μεγαλύτερη άμοιβή: Νά δώσουμε τις μικρές και ταπεινές μας ύπάρξεις για Κείνον, πού μαρτύρησε και θυσιάστηκε για μάς. “Ό Θεός είδε τη μεταμέλειά μας, άδελφοί μου, άκουσε τη φωνή της προσευχής μας και μάς σπλαχνίστηκε. Γι' αυτό και μάς καλεί τώρα κοντά Του. “Ας είναι δοξασμένο τó όνομά Του!

—Δοξασμένο τó όνομά του! Ξαναπαν οί άλλοι.

Τότε ó Δημήτριος έβαλε τ' άλυσοδεμένα του χέρια στους ώμους του Μανασσή και τού έπτε:

—Χαίρε, άδελφέ μου!

Και τόν φίλησε.

“Αγκάλιασε ύστερα με τόν ίδιο τρόπο όλους τούς άλλους, έλεγε στον καθένα «Χαίρε, άδελφέ μου» και τόν φιλούσε.

“Χαίρε, άδελφέ μου», άπαντούσαν κι' έκείνοι. Και τὰ μάτια τους άστραφταν από δάκρυα χαράς.

“Όταν, στο τέλος, άγκάλιασε τόν Νέστορα, αυτός πήρε τὰ χέρια του και τὰ φιλούσε πολλήν ώρα, σιωπηλός. Κι' εκείνος του φίλησε τó κεφάλι και τόν ευλόγησε.

“Υστερα πλησίασε τόν Χαρούν, πού έμεινε πάντα με τó κεφάλι κολλημένο στην πόρτα, και τού φώναξε φιλικά: «Χαρούν!» Μά εκείνος, χωρίς ν' άποκριθή, χωρίς να τόν κοιτάξει, άρχισε να σέρνει, βιαστικά και άταχτα, τὰ πόδια του πίσω από την πόρτα, πάνω-κάτω, όμοιος με άγριεμένο θηρίο, πού κάνει άπειλητικές βόλτες μέσα στο σιδερένιο κλουβί του.

“Χαίρε, άδελφέ μου», του έπτε τρυφερά ó Δημήτριος, χωρίς να μπορέση να τόν άγκαλιάσει και να τόν φιλήσει.

“Έξω, ξαφνικά, ή βουή του πλήθους άρχισε να χαμηλώνει, να σήνει. Κάποιος φώναζε δυνατά: «“Η διαταγή του Αύγουστου!... Θα διαβαστή ή διαταγή του Αύγουστου!... “Η θανατική καταδίκη τών συνωμοτών!» Και σε λίγο, μέσα σε βαθιά σιωπή, άκούστηκε κάποιος άλλος να διαβάζει τη διαταγή με τραγουδιστό και περιφανο στόμφο...

“Ό Δημήτριος ήρθε πάλι στον Νέστορα.

—Θά έχης βέβαια τη διαταγή για τόν Μηνά, του έπτε σιγά.

—Τὴν ἔχω δώσει σ' ἕναν νέον ἀδελφό μας, ἀπ' αὐτοὺς ποὺ πίστεψαν σήμερα. Εἶ-
μας βέβαια πῶς θὰ εἶναι τώρα ἐδῶ ἀπ'
ἔξω.

Ὁ Δημήτριος πλησίασε τὸν Μηνᾶ καὶ τὸν τῦλιξε, ὅσο τὸν ἄφηναν οἱ ἀλυσίδες, μέσα στὴν ἀγκαλιά του.

—Μηνᾶ, μικρὲ μου ἀδελφέ, σὲ σένα ἔχω νὰ δώσω μερικὲς ἐντολές...

—Θὰ ῥθῶ κι' ἐγὼ μαζί σας, Δημήτριε! εἶπε ὁ μικρὸς μὲ φωνὴ σπασμένη.

—Ὅχι, Μηνᾶ. Δὲν εἶναι ἡ ὥρα σου. Ἔχεις πρώτα πολλὰ νὰ κάμεις ἔξω. Γιὰ ὅλους μας. Γιὰ τὸν Χριστὸ μας.

Ἀπὸ τὰ μάτια τοῦ Μηνᾶ ἄρχισαν νὰ τρέχουν δάκρυα, μὰ κοίταζε τὸν Δημήτριο ἀποφασιστικά.

—Πρέπει νὰ γυρίσης στὴν Ἀλεξάνδρεια, Μηνᾶ. Ἐκεῖ θὰ σὲ χρειασθοῦν περισσότερο παρά ἐδῶ. Οἱ ἀδελφοί μας ἐκεῖ εἶναι ἀκόμα λιγοστοὶ καὶ ὑποφέρουν πολὺ. Θὰ τοὺς βοηθήσης νὰ στερεώσουν τὴν πίστη καὶ τὸ θάρρος τους, ν' ἀπλώσουν τὸν λόγο τοῦ Χριστοῦ μας σ' ὅλη τὴν Αἴγυπτο. Ὁ Τιμόθεος θὰ σοῦ δώσει ὁδηγίες. Κι' ὁ πατέρας μου θὰ φροντίσει γιὰ τὸ ταξίδι... Ὁ Θεὸς μαζί σου, Μηνᾶ.

Τὸν ἀγκάλιασε, τὸν φίλησε καὶ τὸν εὐλόγησε. Καὶ ὁ Μηνᾶς ἔκλειε σιωπηλά.

Τὴν ἴδια στιγμή ἀνοίξε ἡ πόρτα, καὶ σὸ ἦσυχον κελὶ χύμηξε μεμιάς ἡ ἄγρια βουὴ καὶ τὸ καυτὸ χνάτο τοῦ ξέαλλου πλήθους—στόματα ἀνοιχτά πὺρ κραύγαζαν ἀπαίσια, χέρια ὑψωμένα μὲ γροθιὲς ἀπειλητικές, μάτια γεμάτα μίσος.

—Νά! Αὐτὸς εἶναι! φώναξε δείχνοντας τὸν Νέστορα ἕνας στρατιώτης (ὁ ἴδιος ποὺ στεκόταν στὸν ἵππόδρομον κοντὰ στὸν Ἀρίσταρχο). Κι' αὐτὸς εἶναι ὁ Δημήτριος! Κι' ὅλοι αὐτοὶ εἶναι οἱ ὀπαδοὶ του, οἱ συνωμότες! Πιάστε τους!

Ἕνας ψηλὸς Ρωμαῖος ἀξιωματικός, ποὺ στεκόταν μπροστὰ καὶ κρατοῦσε στὸ χέρι του τὸν πάπυρο τῆς αὐτοκρατορικῆς διαταγῆς, γύρισε στὸν δέκαρχο καὶ κατὶ τὸν ρώτησε. Κι' ἐκεῖνος τοῦ ἔδειξε τὸν Χαρούν.

Ἔπειτα ὁ ἀξιωματικὸς στράφηκε στὸ πλῆθος καὶ ρώτησε:

—Ποῦ εἶναι αὐτὸς μὲ τὴν παλιά διαταγὴ γιὰ τὸν μικρὸ;

Ὁ Ἀρίσταρχος προχώρησε.

—Πάρτον καὶ φεύγα! εἶπε αὐστηρὰ ὁ Ρωμαῖος.

Ὁ Ἀρίσταρχος πλησίασε τὸν Μηνᾶ καὶ τὸν πῆρε ἀπὸ τὸ χέρι.

—Σ' εὐχαριστῶ, ἀδελφέ μου, τοῦ εἶπε σιγὰ ὁ Νέστωρ.

Ὁ Ἀρίσταρχος ἔριξε μιὰ ματιὰ στὸν Νέστορα, μιὰ στὸ Δημήτριο, καὶ τοὺς χαμογέλασε μ' εὐγνωμοσύνη καὶ μὲ πίστη. Κι' ἐκεῖνος τὸν κοίταξαν μὲ ἀγάπη, μὲ χα-

ρὰ κι' ἐμπιστοσύνη.

Ὁ Μηνᾶς τὸν ἀκολούθησε ἦσυχον καὶ ἀργά, μὲ τὸ κεφάλι γυρισμένο ὀλοένα πρὸς τὸν Δημήτριο, μὲ τὰ μάτια δακρυσμένα, μὲ τὰ χεῖλια νὰ τὸν ἀποχαιρετοῦν μ' ἕνα τρυφερὸ καὶ πονεμένο μαζί χαμόγελο.

—Ἐμπρός! φώναξε ὁ χιλιάρχος, δίνοντας μὲ τὸ χέρι διαταγὴ στοὺς στρατιῶτες.

Κι' ἐκεῖνοι ἔκαμαν νὰ προχωρήσουν πρὸς τοὺς φυλακισμένους.

Μὰ ξαφνικά, ὁ πελώριος ὄγκος τοῦ Χαρούν, ἀναπηδώντας ἀπτόμα, στάθηκε μπροστὰ τους, μὲ τὰ μπράτσα τεντωμένα ἀπειλητικά, μὲ τὰ μάτια ἀγρυμμένα.

—Ἔξω! μούγκρισε ὑπόκοφα. Κι' ἂν τολμήσει κανένας νὰ τοὺς ἀγγίξει, θὰ τὸν σκοτώσω!

Καὶ πρὶν προφθάσουν οἱ ἄλλοι νὰ συνέλθουν ἀπὸ τὴν ἐκπληξὴ γιὰ τὴν ἀναπάντεχὴ ἐπίθεση, ὁ Χαρούν ἔπεσε ἀπάνω τους, καὶ μὲ τὰ γέρα τὸ χέρι, μὲ τις ἀλυσίδες, μὲ τὸ ἴδιο τὸ κορμί του, μὲ τὸ κεφάλι του, τοὺς ἔσπρωξε δυνατὰ καὶ βίαια πρὸς τὴν πόρτα. Ἀλλὰ πρὶν νὰ τοὺς πετάξῃ ἔξω, ἄρπαξε καὶ τράβηξε τὸν δέκαρχο, ἔκλεισε τὴν πόρτα, καὶ κρατώντας πάντα σφιχτὰ ἀπὸ τὸ στήθος τὸν Ρωμαῖο, στερέωσε τὴν πόρτα μὲ τὸ πελώριον κορμί του.

—Ἐσὺ δὲν τοὺς μαστίγωσες; τοῦ εἶπε μὲ ἄγρια φωνή.

Καὶ κάνοντάς τον νὰ λυγίσῃ καὶ νὰ γονατίσῃ κάτω ἀπὸ τὴν τρομερὴ πίεση τῶν χεριῶν του, κάρφωσε μὲ τὴ γυμνὴ πατούσα του τὰ πόδια τοῦ Ρωμαίου καὶ σήκωσε τὰ χέρια μὲ ὀρμη, γιὰ νὰ τὸν χτυπήσῃ τελειωτικά στὸ κεφάλι.

—Ὅχι, Χαρούν! Ὅχι! φώναξε δυνατὰ κι' ἐπιταχτικά ὁ Δημήτριος.

Καὶ προχωρώντας βιαστικά, κράτησε τὰ ὑψωμένα χέρια.

—Ἄφησέ τον, Χαρούν! Ξανάπε αὐστηρὰ.

Ἐκεῖνος ἔμεινε νὰ τὸν κοιτάξῃ μερικὲς στιγμὲς ἀπορημένος, ἐκστατικός, σχεδὸν φοβισμένος. Ἔπειτα, φέρνοντας ξαφνικά τὰ χέρια του στὸ πρόσωπο, ἄρχισε νὰ θρηνηῖ μ' ἕναν ἀλλόκοτον, μακροῦρστο καὶ σπαραχτικὸ κλάμα, ποὺ ἔμοιαζε πρὸς πολὺ μὲ βογκητὸ πληγωμένου ζώου παρὰ μὲ μοιρολόδι ἀνθρώπου.

Οἱ φρουροὶ ἀπ' ἔξω, νιώθοντας τὴ χαλάρωση τῆς πόρτας, τὴν ἔσπρωξαν ἀπτόμα καὶ ὄρμησαν μέσα ἀλαλάζοντας. Μόλις ὅμως εἶδαν τὸν Χαρούν νὰ ἔχη καθῆσει χάμω καὶ νὰ σκούζῃ μὲ παράξενα βογκητά, στάθηκαν μὲ περιέργεια.

—Ἀδελφέ μου Χαρούν, σὲ καταλαβαίνω, τοῦ εἶπε τρυφερὰ ὁ Δημήτριος. Ὁ Θεὸς σὲ συχάρωσε. Καὶ θὰ εἶναι πιά κοντὰ σου.

—Πῶς νὰ εἶναι κοντὰ μου; ὀλόλυξε ὁ Χαρούν. Εἶμαι ἕνας κακοῦργος, ἕνας φο-

νιάς! Σκότωσα άνθρωπο! Μην κοιτάς πού δέν αποδείχτηκε στο δικαστήριο! Έγώ τόν είχα σκοτώσει τόν Έβραίο! Πώς νά είναι κοντά μου; Θαρρείς πώς δέν ήθελα νά γίνω κι' έγώ Χριστιανός; πώς δέν άκουα τά λόγια σου; Έμαθα κι' έγώ τις προσευχές σου. Έμφελνά κι' έγώ μαζί σας τούς ψαλμούς, άπό μέσα μου, κρυφά. Όμως, πώς νά γίνω κι' έγώ Χριστιανός, πού τά χέρια μου είναι ματωμένα;

Κι' έσκουζε και βογκούσε όλοένα.

Ό Δημήτριος άκούμπησε τά χέρια του στο σκυμμένο κεφάλι.

—Άληθινά σου λέω, αδελφέ μου, ότι είσαι κιόλας ένας καλός Χριστιανός. Έ μεταμέλειά σου ξεπλυνε κάθε κρίμα σου, και ή ψυχή σου καθαρίστηκε. Ό Ίησους είναι μαζί σου.

Και τόν ελόγησε.

—Πιάστε τους! φώναξε ό άξιωματικός.

Και οι φρουροί, πού στέκονταν σαστισμένοι, τινάχτηκαν στη φωνή του άξιωματικού τους και προχώρησαν άνόρεχτα και διασταχτικά νά έκτελέσουν τή διαταγή του.

Μεμιάς ό Χαρούν σηκώθηκε βιαστικά και ήρθε κοντά τόν Δημήτριο.

—Μπορώ νά 'ρθώ κι' έγώ μαζί σας; ρώτησε με φωνή σπασμένη, γεμάτη άπό παράκληση και άγωνία.

—Μπορείς, άδελφέ μου.

Και σέ λίγο, με τόν Δημήτριο μπροστά, ό Νέστωρ, ό Μανασσής, ό Χαρούν και οι άλλοι, ό ένας πίσω άπό τόν άλλο, προχωρούσαν άργά και σταθερά, ανάμεσα σέ δυό σειρές άπό στρατιώτες, ένώ δίπλα και πίσω τους ό όχλος άκολουθούσε με άλαλαγμούς χαρούμενου κι' ίκανοποιημένου μίσους. Όμως, εκείνοι, κοιτάζοντας πάντα μπροστά, με τά μάτια γεμάτα άπό γαλήνη και χαρά, βάδιζαν ίσοι, στητοί και ψηλοί, σάν νά είχαν πέσει άπό τά χέρια και τά πόδια τους οι άλυσίδες και νά είχαν λυώσει στο χώμα. Κι' ή θανάσιμη πορεία είχε γίνει πομπή θριάμβου, πού οδηγούσε πρós τόν χρυσόν ορίζοντα στο βάθος, πού άντανακλούσε τό καθαρό και λαμπερό φώς ένός άλλου κόσμου και μιās άλλης ζωής...

ΜΕΛΗΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

ΣΑΛΠΑΡΙΣΜΑ

Καράβι και ξεκίνησε μιá μέρα
άπό πολύβουα λιμάνια βρωμερά
άνοίγοντας δυό κάτασπρα φτερά
στο φώς και στόν άγέρα!

Καράβι ξεδιπλώνει τήν παντιέρα,
σπάει τούς κάβους πού τό δέναν στη ξηρά
σαλπάρει με δυό κάτασπρα φτερά
στο φώς και στόν άγέρα!

Νάτο, ξεκίνησε. Ό ήλιος τό χαϊδεύει,
του τραγουδιού τό κύμα στα πλευρά
κι' ό λοκαμένος ναύτης με χαρά
τά πέλαγ' άγναντεύει!

Καράβι, έαυτέ μου, ό,τι και νάσαι
άφου ξεκίνησες μιá, κάποτε φορά,
τίς μόρες, τίς όμίγλες, μην φοβάσαι,
άρκει πού άρχισες... θά φτάσης μιá χαρά.

Καράβι, έαυτέ μου, ό,τι και νάσαι
άφου ξεκίνησες μιá, κάποτε φορά,
τό βρώμικο λιμάνι μη θυμάσαι,
ποτέ σου μη λιμνάζης σέ στάσιμα νερά!

ΝΙΚΟΣ Β. ΚΑΜΒΥΣΗΣ

ΚΛΑΜΑ

Έκλαψα χτές τό βράδυ, Κύριε,
κι' ήταν παράξενο τό κλάμα, άλήθεια,
τό κάθε δάκρυ μου πού κύλαε,
λές, και με πλήγωνε βαθιά στα στήθια.

Άκόμα χτές, δέν ήξερα «γιατί»,
μά τώρα πού Σου μίλησα για λίγο,
τό ξέρω, Κύριε, τό παράξενο
και θά Σ' τό πώ κρυφά πριν φύγω.

Έκλαψα χτές τό βράδυ, Κύριε,
γιατί δέν μόρεσα ως άργά τό δειλί
νά φτιάξω ένα θαιμάσιο ποίημα,
πού θά τό ζήλευαν στ' άλήθεια οι φίλοι.

Δέ θά 'τανε για Σένα, Κύριε,
τόφτιαχνα, τόφτιαχνα για μένα μόνο...
Τό ξέρω πιά, είν' άλήθεια, τό «γιατί»
τό κλάμα μου 'φερνε καινούργιο πόνο...

Φ. ΚΡΙΤΕΛΗΣ

ΕΞΑΠΟΣΤΕΙΛΑΡΙΑ

Οι ὕμνοι, πού ἐξετάζονται στή μελέτη μας αὐτή, ἔχουν τή χαρακτηριστική ονομασία ἑξαποστειλάρια ἀπό κάποιους προεισαγωγικούς στίχους πού ψάλλονται πρὸς τὸ τέλος τοῦ ὄρθρου. Ὑπάρχουν κι' ἄλλες ἐτυμολογίες, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀντίληψή μας ἐπικρατέστερη εἶναι αὐτὴ πού σημειώνουμε.

Τὰ ἑξαποστειλάρια εἶναι ἀπλωμένα στὰ λειτουργικὰ βιβλία τῆς Ἐκκλησίας: στὰ Μηναῖα, στὸ Τριώδιο, στὸ Πεντηκοστάριο, στὴν Παρακλητικὴ.

Ψάλλονται πρὶν ἀπὸ τοὺς αἶνους καὶ ὕστερ' ἀπὸ τὸν κανόνα κάθε ἑορτῆς. Εἶναι πολὺ ἀξιοπρόσεχτη ἡ θέση τους. Προηγοῦνται ἀπὸ τὰ ἑξαποστειλάρια στὸν ὄρθρο τὰ καθίσματα, οἱ ἀναβαθμοί, τὸ προκείμενο, τὸ Εὐαγγέλιο τοῦ ὄρθρου καὶ ὁ κανὼν. Καὶ ἔπονται τὰ στιχηρὰ ἰδιόμελα καὶ προσόμοια τῶν αἰνῶν καὶ τὸ δοξαστικὸ καὶ τὸ θεοτοκίο, γιὰ νὰ κλείσει ὁ ὄρθρος καὶ νὰ ἐπακολουθήσει ἡ δοξολογία.

Στὸν ὄρθρο τῶν μεγάλων ἑορτῶν τὰ ἑξαποστειλάρια προσδίνουν ἰδιαίτερη λαμπρότητα. Εἶναι ἔντονη ἡ σημασία τῶν προεισαγωγικῶν λέξεων: «Ἐξαπόστειλον, Κύριε, τὸ φῶς σου». Ὑπογραμμίζονται καὶ τὰ τρία γνωρίσματα: ἡ προέλευση, ἡ ἀπόσταση καὶ ὁ σκοπός.

Τὸ ἑξαποστειλάριο εἶναι ἕνας ἐπιγραμματικὸς χαιρετισμὸς μουσικώτατος, πρὶν ἀπὸ τοὺς αἶνους, τοὺς ὁποίους προσημαίνει. Εἶναι κατὰ ἕνα τρόπο εἰσαγωγή στοὺς εὐχαριστήριους αὐτοὺς ὕμνους, πού λέγονται αἶνοι, καὶ ἀποτελοῦν τὸ ἐπιστέγασμα τοῦ ὄρθρου μαζὶ μετ' ὁ δοξαστικὸ. Ἐπίσης σημαίνει τὴ λήξη τῶν ψαλλομένων εἰρῶν τῶν κανόνων, πού συνδέονται μεταξύ τους ἐσωτερικὰ. Ἡ ψαλμωδία ἔξ' ἄλλου, μετ' ὅποια συνοδεύεται τὸ ἑξαποστειλάριο, εἶναι ἐνδεικτικὴ τῆς σημασίας του.

Ὅπως εἰσάγεται στὸν ὄρθρο, τὸ ἑξαποστειλάριο δίνει ἀνάγλυφη τὴν ἀνοιῦσα τοῦ ποιητικοῦ τόνου τοῦ ὄρθρου, πού ἐνῶ

παίει πρὸς τὸ τέλος μετ' αἶνους, δὲν τελευτᾷ, θαρρεῖς, αἰσθητικὰ. Μετ' τὴ συντομία του τὸ ἑξαποστειλάριο στρέφει τὴν ψυχὴ πρὸς τὸ θρησκευτικὸ πεδίο κι' ἀποτελεῖ ἀπόκριση ποιητικὴ, χωρὶς τίποτα τὸ σχηματογραφικὸ ἢ τὸ τυποποιημένο. Μετ' τὶς λίγες προτάσεις πού ἔχει, ρίχνει φῶς σὲ ἱερὰ πρόσωπα καὶ ιδέες, χωρὶς καμμιά λέξη ἀντιφατικὴ ἢ ἀπλᾶ συζητήσιμη. Μετ' τὴ συνοπτικὴ ἀνασκόπηση πού φτάνει σὲ αἰσθητικὸ ἀποτέλεσμα, μετ' τὴν πιὸ λεπτὴ ἀνάλυση, ἀκόμα μετ' τὴν ψυχολογικὴ κάθαρση πού ἐπιτυγχάνει ἡ γνήσια ποίηση, πλησιάζουμε στὴν ὑψηλὴ κατάρκτηση, ἐκείνη πού εἶναι στὴν παρόρμηση, ἡ ὁποία φέρνει τὴν ἀτολμὴ ψυχὴ στὴν ἤρεμὴ λάμψη τῆς θρησκευτικῆς γαλήνης.

Δέκτες ἀνδρόρμητοι ἀποβαίνουν οἱ ἀκροατὲς τῶν ὕμνων, τὴν ὥρα πού ἡ πνευματικὴ δεκτικότητά τους συναναπτύσσεται μετ' συμβαδίζοντα αἰσθητικὰ καὶ ἠθικὰ κριτήρια.

Ἀποτυπωμένες εἶναι στὰ ἑξαποστειλάρια, μέσα σ' ἕνα συμβολικὸ καὶ ἀλληγορικὸ χαρακτῆρα, οἱ χριστιανικὲς ιδέες, ἀκόμα καὶ τὰ κῦτταρα τῆς χριστιανικῆς ζωῆς. Στὴν εὐαισθησία τῶν ἑξαποστειλαρίων συναναπτύσσονται καὶ οἱ καρποὶ τῆς ἀγιότητος.

Τὰ θεμελιωδέστερα ἑξαποστειλάρια, ὡς μιὰ πλήρης σειρά, εἶναι τὰ 11 ἀναστάσιμα. Θεωρεῖται ποιητῆς τους ὁ υἱὸς τοῦ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ, ὁ Κωνσταντῖνος Ζ' ὁ Πορφυρογέννητος, πού ἔζησε τὸν 10ο αἰῶνα μ. Χ. καὶ κατέχει κάποια θέση στὴν ἱστορία τοῦ βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ μετ' ἡ ιστορικὰ μελετήματά του, μετ' τὶς συγγραφές του γύρω ἀπὸ τὸ Βυζάντιο καὶ μετ' τὶς ἐγκυκλοπαιδικὲς συλλογές του.

Ὁ τύπος πού ἀκολουθεῖ ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος στὰ 11 αὐτὰ ἀναστάσιμα ἑξαποστειλάρια εἶναι ἡ περι-

φραστική περίληψη τῶν 11 ἑωθινῶν Εὐαγγελίων κατὰ τὸ περιεχόμενο. Θὰ παραθέσουμε τέτοιες ἀνταποκρίσεις στὰ ἀντίστοιχα ἑξαποστειλάρια, ὅπου φαίνεται ἡ ἐξάρτηση ἀπὸ τὰ ἑωθινὰ εὐαγγέλια. Ἡ ἐξάρτηση ὅμως αὐτὴ δὲν εἶναι τυπικὰ ὑποταγμένη. Ἡ λέξη στὸ ἑξαποστειλᾶριο ἀκμάζει διαφορετικὰ ἀπὸ ὅ,τι στὴν εὐαγγελικὴ πηγὴ του. Μὲ νέα στιλπνότητα ξαναέρχεται στὴ ζωὴ. Ἡ κάθε ἔννοια ἐπίσης εἶναι ἀνακαινισμένη στὴ δράση της. Ἀνασύνθεση θὰ τὴν ποῦμε, καὶ ποτὲ μαρασμό. Αὐτὴ εἶναι ἡ εὐκινησία τῶν κειμένων τῆς ὑμνογραφίας: φέρουν τὴν κάθε λέξη σὲ μιὰ σημασιολογικὴ ἀκμή, κ' ἐνῶ εἶναι φορέας μιᾶς ὀριστημένης ἔννοιας, δέχεται τὸν ποιητικὸ, ἄς τὸν ποῦμε, νεολογισμό.

Ἄς ἴδουμε μὲ τὴ σειρά, καὶ στίς 11 περιπτώσεις, τὴν ἀντιστοιχία τῶν ἀναστασίμων ἑξαποστειλαρίων καὶ τῶν ἑωθινῶν εὐαγγελίων. Στὸ καθένα ἐκφράζεται ἡ μελωδικὴ ἐφευρετικότητά σὲ ἑξαγγελτικὰ θέματα, πὺ καταχωρίζουν ἕνα ὀρισμένο νόημα.

Ἡ προτροπὴ εἰσάγεται μὲ τὸν πρωτόρητο κραδασμὸ τοῦ θρησκευτικοῦ συναισθήματος:

Τοῖς μαθηταῖς συνέλθωμεν ἐν ὄρει Γαλιλαίας, πίστει Χριστὸν θεάσασθαι, λέγοντα ἑξουσίαν λαβεῖν τῶν ἄνω καὶ κάτω....

(1ο ἀναστάσιμο ἑξαποστειλᾶριο).

Οἱ δὲ μαθηταὶ ἐπορεύθησαν εἰς τὴν Γαλιλαίαν εἰς τὸ ὄρος... καὶ ἰδόντες αὐτὸν προσεκύνησαν αὐτῶ... ὁ Ἰησοῦς λέγων ἐδόθη μοι ἑξουσία ἐν οὐρανῶ καὶ ἐπὶ γῆς...

(Ματθαῖος κη' 16-18).

Ἡ διήγησις ταξινομεῖ κάποια σημεῖα τοῦ θέματος:

Τὸν λίθον θεωρήσασαι ἀποκεκυλισμένον, αἱ μυροφόροι ἔχαιρον· εἶδον γὰρ νεανίσκον καθήμενον ἐν τῷ τάφῳ....

(2ο ἀναστάσιμο ἑξαποστειλᾶριο).

...καὶ ἀναβλέψασαι θεωροῦσιν ὅτι ἀποκεκύλισται ὁ λίθος... εἰς τὸ μνημεῖον εἶδον νεανίσκον καθήμενον ἐν τοῖς

δεξιοῖς....

(Μάρκος ιστ' 4-5).

Οἱ ἀποδεικτικοὶ λόγοι εἶναι χωρὶς φόροτο ἢ ἀσημαντολογία:

...Ἐφάνη τῇ Μαρίᾳ γὰρ, ἔπειτα καθωράθη τοῖς εἰς ἀγρόν ἀπιούσι· μύσταις δὲ πάλιν ὄφθη ἀνακειμένοις ἔνδεκα...

(3ο ἀναστάσιμο ἑξαποστειλᾶριο).

...Ἐφάνη πρῶτον Μαρίᾳ τῇ Μαγδαληνῇ... Μετὰ δὲ ταῦτα δυσὶν ἐξ αὐτῶν περιπατοῦσιν ἐφανερῶθη ἐν ἐτέρα μορφῇ πορευομένοις εἰς ἀγρόν... Ἔτερον ἀνακειμένοις αὐτοῖς ἐφανερῶθη...

(Μάρκος ιστ' 9-14).

Τὸ γεγονός ἐσυνδέεται μὲ τὸ βάθος μιᾶς πολυεδρικήσ χριστιανικήσ ὄντοτητας, ξεπερνώντας τὴ φυσικὴ ὑπαρξή:

...Ἰδωμεν ἐπιστάντας ἐν ζωηφόρῳ μνήματι ἄνδρας ἐν ἀστραπτούσαις ἐσθήσεσι μυροφόροις κλινοῦσαις εἰς γῆν ὄψιν...

(4ο ἀναστάσιμο ἑξαποστειλᾶριο).

...Καὶ ἰδοὺ δύο ἄνδρες ἐπέστησαν αὐταῖς ἐν ἐσθήσεσιν ἀστραπτούσαις. Ἐμφόβων δὲ γενομένων αὐτῶν καὶ κλινοῦσῶν τὸ πρόσωπον πρὸς τὴν γῆν...

(Λουκᾶς κδ' 4-5).

Τὸ ἴδιο, ἀπὸ χωρία τῶν ἐπομένων ἑωθινῶν εὐαγγελίων ἐμπνέονται τὰ ἐπόμενα ἀναστάσιμα ἑξαποστειλάρια ἀπὸ τὸ 5ο ἕως τὸ 11ο. Ἀρχοῦμεθα σὲ μιὰ μόνο διαπίστωση, γιὰτὶ καὶ σὲ ἄλλα σημεῖα τοὺς ὑπάρχουν ἀντιστοιχίες. Τὸ ἴδιο ἀκριβῶς συμβαίνει μὲ ὅλα τὰ προηγούμενα καὶ μὲ ὅλα τὰ ἐπόμενα ἀναστάσιμα ἑξαποστειλάρια. Θὰ συνεχίσουμε ἀναγράφοντας τὶς ἀντιστοιχίες, χωρὶς νὰ τὶς παραθέτουμε, ὅπως ἐκάναμε γιὰ τὶς 4 πρῶτες.

Ἐκαστοῦ καθορισμοῦ καταγράφεται μὲ τὸ ἄπλωμα ἐκεῖνο, πὺ ὑπόσχεται τὸν καταιγισμὸ τοῦ λυρισμοῦ (5ο ἀναστάσιμο ἑξαποστειλᾶριο καὶ Λουκᾶς κδ' 15 καὶ 27).

Ἐκαστοῦ διδακτικοῦ τόνου ὑποση-

μαίνει στὸν λόγο κάποια σχέση, πὸ ἐγεννήθηκε μαζί με τὴ μουσικὴ ἔξομολόγηση τοῦ ποιητῆ (6ο ἀναστάσιμο ἑξαποστειλάριο καὶ Λουκᾶς κδ' 51 καὶ 49).

Ὅταν θέλει ν' ἀποδώσει ὁ ποιητῆς κ' ὕκλο προσώπων ὑψώνεται ἀπὸ τὰ συγκεκριμένα αὐτὰ πρόσωπα στὴ σφαῖρα τοῦ νοητοῦ (7ο ἀναστάσιμο ἑξαποστειλάριο καὶ Ἰωάννης κ' 2-4 καὶ 6-7).

Ἡ ὑμνητικὴ διάθεση εἶναι μιὰ κεραία, πὸ ἐνῶ αἰωρεῖται, συνδέεται με τὸν ποιμπὸ τῆς ψυχῆς (8ο ἀναστάσιμο ἑξαποστειλάριο καὶ Ἰωάννης κ' 16-17).

Ἡ περιγραφὴ εἶναι εὐγλωττη καὶ πειστικὴ, γι' αὐτὸ καὶ ἡ ἁρμονία κατέχεται ἀπὸ τὴ διαύγεια (9ο ἀναστάσιμο ἑξαποστειλάριο καὶ Ἰωάννης κ' 19 καὶ 22).

Ἡ ἀλλεπάλληλη εἰκόνα ὑπακούει στὴ μελωδία, πὸ πλημμυρίζει ἀπὸ θρησκευτικὴ ἀνάπαυση (10ο ἀναστάσιμο ἑξαποστειλάριο καὶ Ἰωάννης κ' 1-3).

Ὁ λόγος, πὸ μεστώνει ἀπὸ εὐστάθεια καὶ βεβαιότητα, εἶναι πάντοτε δηλωτικὸς μιᾶς μεγαλοστομίας, πὸ καλεῖ σὲ ἀκρόαση τὴν ὁμαδικὴ χριστιανικὴ ψυχὴ (11ο ἀναστάσιμο ἑξαποστειλάριο καὶ Ἰωάννης κ' 20-22).

Τονίζουμε καὶ πάλι ὅτι καὶ ἄλλα παράλληλα σημεῖα ὑπάρχουν, πὸ ταυτίζουν ἀποσπάσματα τῶν ἐωθινῶν εὐαγγελίων με τὰ ἀντίστοιχα ἑξαποστειλάρια.

Ποιητικὸ χρονικὸ λοιπὸν τῶν ἐωθινῶν εὐαγγελίων εἶναι τὰ ἀναστάσιμα ἑξαποστειλάρια τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου. Ἐνα διθυραμβικὸ ὕφος τῆς Ἀναστάσεως με ὅλη του τὴν ἐκφραστικὴ οἰκειότητα. Ὁ Χριστιανισμὸς εἶναι ἡ μοναδικὴ ἐποποιία στοὺς ἕμνους αὐτοῦς. Φέρνουν τὴν ἰσορροπία τῆς προσεχῆς ὕστερ' ἀπὸ τὸ κραδασμὸ τοῦ θρησκευτικοῦ συναίσθηματος, καθὼς δίνουν ἀπάντηση, πὸ ποτὲ δὲν εἶναι αὐτοσχέδια, στὰ 11 θέματά τους. Ἀναπαριστοῦν τὴ χριστιανικὴ ψυχὴ στὶς στιγμὲς, πὸ τῆς ἀποκαλύπτονται τὰ μεγάλα πρότυπα τοῦ Εὐαγγελίου.

Πρέπει νὰ προσθέσουμε ἐδῶ ὅτι καὶ τὰ 11 ἐωθινὰ δοξαστικά, πὸ ἀκολουθοῦν τὰ στιχηρὰ ἀναστάσιμα τῶν αἰῶνων στὸν ὄρθρο, ἀποτελοῦν καὶ αὐτὰ παραφραστικὴ περιλήψη τῶν 11 ἐωθινῶν εὐαγγελίων, κα-

τανεμημένα στὴ σειρὰ ὅμως στοὺς 8 μουσικοὺς ἤχους σὲ συνέχεια τὰ πρῶτα 8 καὶ σὲ ἐπανάληψη τῶν 3 πλαγίων τὰ τελευταῖα 3. Θὰ σταθοῦμε μόνο σὲ ἀποσπάσματα τοῦ 1ου ἐωθινοῦ δοξαστικοῦ, γιὰ νὰ δείξουμε τὴν ἄμεση σχέση του πρὸς τὸ 1ο ἐωθινὸ εὐαγγέλιο, καὶ ἐπομένως καὶ πρὸς τὸ 1ο ἀναστάσιμο ἑξαποστειλάριο:

Εἶς τὸ ὄρος τοῖς μαθηταῖς ἐπειγομένους... ἐπέστη ὁ Κύριος· καὶ προσκυνήσαντες αὐτὸν καὶ τὴν δοθεῖσαν ἐξουσίαν πανταχοῦ διδασκόντες... ἑξαπεστέλλοντο κηρῶσαι...

Τὸ ἴδιο γίνεται καὶ στὰ ἐπόμενα 10 ἐωθινὰ δοξαστικά.

Θὰ ἐξετάσουμε κάποιες ὁμάδες ἑξαποστειλαρίων. Θ' ἀρχίσουμε ἀπὸ τὰ ἑξαποστειλάρια τῶν Δεσποτικῶν ἑορτῶν, πὸ περιέχονται στὰ Μηναῖα.

Τὸ θέμα ἀρχίζει καὶ τελειώνει ἀνάμεσα στοὺς πρῶτους στίχους, καὶ τὸ ἴδιο φτάνει ἔως τὸ τέλος με ἐσωτερικὴ συνέπεια ἐκτὸς τῆς λεκτικῆς συνέχειας. Ἐνῶ μένει τὸ ἐξυμνούμενο περιστατικὸ αὐτοῦσιο, ἢ ποιητικὴ ἀοριστία ὅλο καὶ μεγαλώνει. Με ἀδιάκοπη μουσικὴ δραστηριότητα περατοῦται ὁ ὕμνος:

Ἐπεσέφατο ἡμᾶς ἐξ ὕψους ὁ Σωτὴρ ἡμῶν, ἀνατολὴ ἀνατολῶν... Καὶ γὰρ ἐκ τῆς Παρθένου ἐτέχθη ὁ Κύριος.
(Ἑξαποστειλάριο Χριστουγέννων).

Σὲ κάθε θέμα κωδικοποιεῖται ἡ χριστιανικὴ παράδοση, ὅση τὸ ἀφορᾷ. Ἐνας ψυχικὸς κ' ἕνας γλωσσικὸς πλοῦτος σμίγουν σ' ἕνα γνήσιο θρησκευτικὸ τραγοῦδι, στὸ ὁποῖο εἶναι ἀφομοιωμένη ἢ κάθε ποιητικὴ ἔννοια:

Ἐπεφάνη ὁ Σωτὴρ, ἡ χάρις, ἡ ἀλήθεια, ἐν ρεῖθροις τοῦ Ἰορδάνου...
(Ἑξαποστειλάριο Θεοφανείων).

Ποτὲ δὲν πλεονάζει ἡ κατασκευὴ, γιατί ποτὲ δὲν λείπει ἡ ποιητικὴ Μορφή, ἐκείνη πὸ δίνει στοὺς στίχους τὸν συνεκτικὸ δεσμὸ μεταξύ τους:

Ἐν πνεύματι τῷ ἱερῷ παραστάς ὁ πρεσβύτερος, ἀγκάλας ὑπεδέξατο τὸν τοῦ νόμου Δεσπότην.
(Ἐξαποστειλάριο Ὑπαπαντῆς Χριστοῦ).

Μιά ξεχωριστὴ νομοτέλεια ἐμπνεύσεως διέπει τὰ ἔξαποστειλάρια. Θαρρεῖς πὺς οἱ σποραδικὲς ροπὲς τῶν πρὶν ἀπ' αὐτοὺς ὑμνογράφων ἀναζοῦν κάθε φορά. Ἔτσι τὸ χρονικὰ ὠρισμένο ἐνώνεται μὲ τὸ ὑπέρχονο. Στὸ παράδειγμα αὐτό, τὸ ζωηρὸ ὕφος κατορθώνεται ἀπὸ τὸ ἄπλετο κι' ἐκθαμβωτικὸ φῶς, ποῦ ἐπικαλεῖται σὲ κάθε στίχο του ὁ ποιητὴς, ἐπαναλαμβάνοντάς το σὲ ἕξη στίχους ἕξη φορές, θέλοντας ἔτσι ν' ἀποδιώξει τὴ θολὴ πάχνη, ποῦ κάποτε ζῶνει τὴν ἀνθρώπινη ψυχὴ:

Φῶς ἀναλλοίωτον, Λόγε, φωτὸς Πατρὸς ἀγεννήτου, ἐν τῷ φανέντι φωτί σου φῶς εἶδομεν τὸν Πατέρα, φῶς καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, φωταγωγοῦν πᾶσαν κτίσιν.
(Ἐξαποστειλ. Μεταμορφ. τοῦ Σωτῆρος).

Ἄλλοτε ἡ λέξη, ποῦ ἀποτελεῖ τὸ κύριο νόημα τῆς ἐορτῆς—ὅπως ἐδῶ εἶναι ὁ Σταυρός—εἶναι τέλεια διεγερτικὴ τῆς θρησκευτικῆς ἐκφράσεως. Ἀποτελεῖ, καθὼς ἐπαναλαμβάνεται σὲ ὅλο τὸ ἔξαποστειλάριο, μιὰ συνεχῆ παρακίνηση, μὲ τὴν ὁποία χωρὶς καμμιά παραμόρφωση ἐκδηλώνεται ἕνας παρατεταμένος σπαθισμὸς τῶν χαρακτηρισμῶν. Ἔτσι ἡ ἐπανάληψη ποτὲ δὲν εἶναι πλημικτὴ, καὶ κυκλοφοροῦν στίς διάφορες προτάσεις τοῦ ἔξαποστειλαρίου ἀνόθευτες οἱ ἀξίες τῆς πίστεως:

Σταυρός, ὁ φύλαξ πάσης τῆς οἰκουμένης. Σταυρός, ἡ ὠραιότης τῆς Ἐκκλησίας... Σταυρός ἀγγέλων ἡ δόξα καὶ τῶν δαιμόνων τὸ τραῦμα.
(Ἐξαποστ. τῆς Ὑψώσεως τοῦ Σταυροῦ).

Καὶ στίς Θεομητορικὲς ἐορτὲς τῶν Μηναίων ὅμοια φαινόμενα ἔχουμε στὴ χρῆση λέξεων καὶ φράσεων. Ὅλες οἱ παραλλαγὲς τῶν ἐορτῶν αὐτῶν ἔχουν μιὰν ὁμοιογένεια.

Ἔνα μέρος προαιώνιων βουλῶν, καθὼς

φτάνουν στοὺς ἀνθρώπους, μᾶς δίνουν οἱ στίχοι αὐτοί:

Ἦν πάλαι προκατήγγειλε τῶν προφητῶν ὁ σύλλογος στάμινον καὶ ῥάβδον καὶ πλάκα...
(Ἐξαποστ. τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου).

Μιὰν ἄφθιτη μακαριότητα ἀποπνέει τὸ ἔξαποστειλάριο αὐτό, καθὼς θέλει νὰ σκορπίσει παναθρώπινη χαρὰ:

Λαοί, εὐαγγελίξασθε τὴν ἀνάπλασιν κόσμου.
(Ἐξαποστ. Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου).

Ὁ ἔξαποστειλαριόγράφος δὲν θεωρεῖ τὸν ἀνθρώπινο λόγο, σὰν τοὺς ὀρθολογιστὲς, ἐπαρκῆ γιὰ τὴν εὑρεση τῆς ἀλήθειας, ἐκείνης ποῦ μπορεῖ νὰ ἀνεύρει ὁ ἀνθρώπος. Γι' αὐτὸ τρέπεται πρὸς τὴν ἔνταση τοῦ θαυμασμοῦ:

Ἀγάλονται τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης σήμερον ἐν τῇ γεννήσει σου, Κόρη, Θεομήτορ Μαρία, καὶ ἀπειρόγαμε νόμφη...
(Ἐξαποστειλ. Γενεθλίων τῆς Θεοτόκου).

Ἦν ἔστιν ἡ ἀνάστασις τοῦ Μεγάλου Παρακλητικοῦ Κανόνος πρὸς τὴν Θεοτόκο, ὅπου ἀποκορυφώνεται ἡ ποιητικὴ φράση, κι' ὁ ποιητὴς δὲν ὑποδουλώνεται στὴ λεπτομέρεια. Εἶναι ἐλαττωμένη ἡ προσπάθεια τῆς διηγήσεως κι' ἔχει ἀρτιωθεῖ ὁ φυσικὸς λυρισμὸς. Τὸ περιστατικὸ ἔχει παραχωρήσει τὴ θέση του στὴ σύλληψη τῆς Μορφῆς, ποῦ αὐτὴ εἶναι καὶ χάρις καὶ κατόρθωμα. Ἴδου κάποια ἀποσπάσματα:

...Γεθσημανῆ τῷ χωρίῳ κηδεύσατέ μου τὸ σῶμα· καὶ σύ, Ὡτὲ καὶ Θεέ μου, παράλαβέ μου τὸ πνεῦμα.

Ὁ γλυκασμὸς τῶν ἀγγέλων, τῶν θλιβομένων ἢ χαρᾶ...

Χρυσοπλοκάτατε πύργε καὶ δωδεκάτειχε πόλις, ἡλιοστάλακτε θρόνε...

Ἔτσι κατορθώνουν νὰ στρέφονται ἀπὸ τὸν αἰσθητὸ πρὸς τὸν νοητὸ κόσμο οἱ

ὕμνογράφοι, ἀπὸ τὴν ὄραση τῶν ματιῶν πρὸς τὰ δράματα τῆς φαντασίας.

Τὰ ἔξαποστειλάρια τοῦ Τριωδίου ἐνσαρκώνουν πάντα ἓνα πνεῦμα, πὺ ἀνατείνεται σὲ πλατειοὺς ὀρίζοντες. Ὑπακούουν βέβαια σ' ἓνα θέμα, ἀλλὰ χωρὶς σπασμωδικῆ κραυγῆ καὶ χωρὶς ἐπεξεργασία τεχνικῆ. Νομίζεις πὺς μιὰ μυστικὴ πορεία φέρνει ἀπὸ τὸ ἓνα στὸ ἄλλο.

Τὰ πάθη δὲν ἔχουν ἄλλη ἀνθρώπινη σφοδρότητα παρὰ μόνο ὅτι περιστρέφονται γύρω ἀπὸ τὴν πτόση τῆς ἁμαρτίας:

...Καὶ γυμνωθεὶς τῆς σῆς δόξης, αἰσχύνῃς πέπλησμαι, οἴμοι!

(Ἐξαποστ. Κυριακῆς τῆς Τυροφάγου).

Ἐπάρχει μεγάλη ἱκανότητα στὸν ὕμνογράφο νὰ πλάθει τὸν ἰδανικὸ τύπο. Γόνιμα προεκτείνει τὸ πραγματικὸ στὸ ἰδανικὸ. Μὲ νέα ἔξ ἄλλου ποιητικῆ ἔκφραση χαρακτηρίζονται γεγονότα γνωστά. Αὐτὸ ἐναρμονίζει ιδιαίτερα τὸν λόγο, καθὼς ἡ περιγραφὴ ἔξακολουθεῖ νὰ παραμένει στὴν ἴδια λιτότητά τῆς.

Σιωπηλὸς καὶ ἀπομονωμένος ὁ ὕμνογράφος ψάλλει τὴν ἐνδιάθετη ἀρετῆ, ἡ ὁποία ταιριάζει στὴ θερησκευτικὴτητα. Ἐπειδὴ δὲν λείπει ἀπὸ τὸν σκοπὸ του καὶ ἡ ἠθικὴ μόρφωση τοῦ λαοῦ, ἀνατρέχει σὲ τιμώμενες χριστιανικὲς φυσιογνωμίες ἁγίων:

Τῆς ἡσυχίας σκῆνωμα, τῆς σοφίας ὁ οἶκος... πέλαγος τὸ τοῦ λόγου.

(Ἐξαποστ. Β' Κυριακῆς τῶν Νηστειῶν).

Θὰ σταθοῦμε στὸ δημοφιλέστερο ἔξαποστειλάριο, πὺ ἀνήκει στὴ Μεγάλῃ Ἑβδομάδα καὶ ψάλλεται σὲ 4 Ἀκολουθίες Ὁρθρου. Πλαταίνει ἡ ψυχὴ τοῦ ἀκροῶμενου, καθὼς ἀνακαλύπτει ὅτι ἡ ποίηση αὐτὴ δὲν εἶναι διόλου τῆς καθημερινῆς ζωῆς. Ἐκδηλώνεται μιὰ μελαγχολικὴ διάθεση ἀνάμικτη μὲ θερησκευτικὴ νοσταλγία στὸ ἔξαποστειλάριο αὐτό. Ὁ ποιητῆς μεταλαμπαδεύει σύγχρονα τὴ χριστιανικὴ θεωρία καὶ τὴν ποιητικὴ ἁρμονία:

Τὸν νυμφῶνά σου βλέπω, Σωτῆρ μου, κεκοσμημένον καὶ ἔνδυμα οὐκ ἔχω ἵνα

εἰσέλθω ἐν αὐτῷ. Λάμπρυνόν μου τὴν στολὴν τῆς ψυχῆς, φωτοδότα, καὶ σῶσόν με.

(Ἐξαποστειλ. ὄρθρου Μεγ. Δευτέρας— Μεγ. Πέμπτης).

Ἀποφεύγει ὁ μελωδὸς αὐτὸ πὺ λέγεται ρητορικὸ στιχοῦρημα, διαστέλλοντας τὸ ἀπαραίτητο ἀπὸ τὸ περιττό. Τὴ μυστηριώδη ἐκείνη ταραχὴ τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς ξέρει νὰ τὴ φέρνει στὴ λύτρωση ἀπὸ τὸν πὺ σύντομο δρόμο τῆς προσευχῆς:

Τὸν ληστὴν αὐθημερὸν τοῦ Παραδείσου ἠξίωσας, Κύριε· καμὲ τῷ ξύλῳ τοῦ Σταυροῦ φώτισον καὶ σῶσόν με.

(Ἐξαποστειλ. ὄρθρου Μεγ. Παρασκευῆς).

Στὴν ἴδια περιοχὴ τοῦ λεπτοῦ ποιητικοῦ κραδασμοῦ βρίσκονται καὶ τὰ ἔξαποστειλάρια τοῦ Πεντηκοσταρίου. Περνοῦν ἀπὸ τοὺς πὺ μελωδικοὺς θεματικοὺς μαϊάνδρους.

Ἰδίως δύο ἀπὸ τὰ ἔξαποστειλάρια αὐτὰ διακρίνονται γιὰ τὶς προεκτάσεις τους. Τὸ ἓνα ἔχει πολλὴ τὴν αὐθόρμητη ἐντέλεια τοῦ στίχου, μὲ τὸν ἠχηρὸ, τὸν μεταλλικὸ τόνου του:

Σαρὶ ὑπνώσας ὡς θνητὸς ὁ βασιλεὺς καὶ Κύριος· τριήμερος ἔξανέστης, Ἄδὰμ ἐγείρας ἐκ φθορᾶς καὶ καταργήσας θάνατον. Πάσχα τῆς ἀφθαρσίας, τοῦ κόσμου σωτήριον.

(Ἐξαποστειλάριο Κυριακ. τοῦ Πάσχα).

Τὸ ἄλλο εἶναι ἀκριβῶς σ' ἐκείνη τὴν ἀδιατάρακτη ροή, πὺ ἰσορροπεῖ τὴν αἰσθητικὴ ὑπερβολὴ κι' ἀποδιώχνει σύγχρονα καθετὶ τὸ σπασμωδικὸ καὶ παραμελημένο στὸ ὕφος. Οἱ στίχοι αὐτοὶ δὲν ἔχουν τίποτα ἀπὸ τὴ δύσκαμπτη ἀρχιτεκτονικὴ τοῦ πεζοῦ λόγου:

Γυναῖκες ἀκουτίσθητε φωνὴν ἀγαλλιάσεως. Τύραννον Ἄδην πατήσας, φθορᾶς ἐξήγειρα κόσμον· δράμετε, φίλοις εἶπατε τοῖς ἐμοῖς εὐαγγέλια· βούλωμαι γὰρ τὸ πλάσμα μου χαρὰν ἐ-

κεῖθεν αὐγάσαι ἐξ ἧς προῆλθεν ἡ λύπη.

(Ἐξαποστ. Κυριακῆς τῶν Μυροφόρων).

Κάποτε ὁ ποιητὴς δὲν ἐξαντλεῖ τὸ ὕλικό τοῦ θέματος ἀλλὰ προχωρεῖ στὸ βάθος καὶ στὴ διάρκειά τοῦ θρησκευτικοῦ συναισθήματος. Ἔτσι ἔχουμε τὸ προσιτὸ μέρος μιᾶς ποιήσεως, ποῦ εἶναι ἐρμητικὴ σὲ πολλὰ σημεῖα της:

Τοὺς νοερούς μου ὀφθαλμούς πεπρωμένους, Κύριε, ἐκ ζωφεράς ἀμαρτίας σὺ φωταγάγησον...

(Ἐξαποστειλάριο Κυριακ. τοῦ Τυφλοῦ).

Ἡ ὀπτικὴ εἰκόνα, ποῦ μᾶς παρουσιάζεται, διατηρεῖ σύγχρονα ὅλη τὴ θέρη τοῦ ποιήματος:

Τῶν μαθητῶν ὁρώντων σε ἀνελήφθης, Χριστέ, πρὸς τὸν Πατέρα συνεδριάζων...

(Ἐξαποστ. Πέμπτης τῆς Ἀναλήψεως).

Ἡ φράση εἶναι οὐσιαστικὴ καὶ ἡ κάθε λέξη ὑπακούει σ' ἓνα ζύγισμα, ποῦ ἀκριβῶς ἐκφράζει κάτι ποῦ ὁ ἕμνογράφος τὸ θεωρεῖ ἀνεκφραστο, γιὰ τὸν λόγο ὅτι εἶναι πολυσήμαντο:

Τὸ Πανάγιον Πνεῦμα, τὸ προῖόν ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ δι' Ἰοῦ ἐνδημήσαν τοῖς ἀγραμμάτοις μαθηταῖς, τοὺς σὲ Θεὸν ἐπιγνόντας, σῶσον, ἁγίασον πάντας.

(Ἐξαποστ. Κυριακῆς τῆς Πεντηκοστῆς).

Ἔτσι οἱ ποιητὲς τῶν ἔξαποστειλαρίων δίνουν, χωρὶς διόλου νὰ τὴν προκαλοῦν, τὴν ἐντύπωση μιᾶς συνομιλίας συνεχοῦς μὲ ὅ,τι ἐπικαλοῦνται καὶ μὲ ὅ,τι κηρύσσουν. Ἡ ἀποστολὴ τους, στὴν ὁποία εἶναι ἀφιερωμένοι, ἀποβαίνει καὶ ποιήμα τους.

Δὲν ὑπάρχει δυσαναλογία στὰ ἔξαποστειλάρια. Ἐνας ὀρισμός, μιὰ ἐπίκληση, ἓνα ἀπόφθεγμα, ἓνας θαυμασμός—καὶ ἰδού φανερώνεται στὸ ποίημα κάθε φορὰ μιὰ πτυχή ιδιαίτερη.

Θὰ κάνουμε κάποιες διαπιστώσεις σὲ

ἔξαποστειλάρια ἁγίων, ποῦ βρίσκονται στὰ Μηναῖα.

Ἐρεῖ καὶ ἐδῶ ὁ ἔξαποστειλαριογράφος ν' ἀποφεύγει τὸ κοινό, διαλέγοντας καὶ ἀποστάζοντας, ὅπως ἐμπρέπει στὰ κύρια ποιητικὰ μέσα. Κι' ὅταν κάνει συγκριτικὴ χρῆση παραλληλισμοῦ δὲν ὑπόκειται σὲ παραποίηση ἢ ἀντίφαση.

Ἔπάρχει μιὰ ἔμφυτη φιλοκαλία στὴ διατύπωση:

...Κάλλος ἀπόθετον θεῖον καὶ μάρτυς ἡγγαῖσμένη...

(Ἐξαποστειλάριο μάρτυρος Ἀγάθης).

Φῶς ἐν πυρίνω τεθρίπρω οὐρανοδόρμον σε δεῖξαν ἀρατηλάτην, Ἥλια, σὺ κατηνάωσεν ὄλωσ.

(Ἐξαποστειλάριο Προφήτου Ἡλιοῦ).

Ἡ πλοκὴ στὸ στίχο δὲν εἶναι στατικὴ καὶ ἄχρωμη, ἀλλὰ ἐκδηλώνεται μ' ἓνα λυρισμὸ ποῦ ἐνῶ εἶναι ἀπροσποίητος, δὲν παύει νὰ εἶναι καὶ ὀρητικὸς:

Ἄρρητως πυρσευόμενος ταῖς θεϊκαῖς ἐλλάμψεσι τῆς ὑπερφώτου Τριάδος διέρχει πᾶσαν τὴν κτίσιν ὡς ἀστραπή...

(Ἐξαποστειλ. ἀρχαγγέλου Μιχαήλ).

Ὅπως ὑπάρχει ἔξωτερικὴ συνέχεια στὴ διήγηση, τὴν ἀναφερόμενη σ' ἓναν ἅγιο, ἔτσι διαπιστώνουμε καὶ ἐσωτερικὴ συνοχὴ. Θὰ φανταστοῦμε τὸν ἀρχικὸ ἐκεῖνο χωρὸ τῆς κεντρικῆς ἰδέας τοῦ κάθε ἔξαποστειλαρίου νὰ ἐμφυχώνεται ἀπὸ τὴ λεπτομέρεια τοῦ γεγονότος τὸ ὁποῖο ἐξυμνεῖται, κι' ἔτσι νὰ γίνεται ὁρατὸς περισσότερο στὴν ἐντύπωση τοῦ ἀναγνώστη.

Στοὺς χαρακτηρισμοὺς ἐπίσης θὰ βροῦμε μεγαλοφωνότατη τὴν ἀγχνιοία τῶν ποιητῶν. Ἡ τάση πρὸς τὴν ἀποδιώξη κάθε πλαστότητας εἶναι μόνιμη. Ἡ καθολικότητα τῶν ἠθικῶν ἐννοιῶν εἶναι πάντοτε οἰκεία στοὺς ἕμνογράφους:

Τὰ τοῦ φωτὸς δοχεῖα, τὰς φεγγοβόλους ἀστραπάς...

(Ἐξαποστειλάριο τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν).

Τὰς θεολόγους σάλπιγγας, δογμάτων τοὺς ἐκφάντορας...

(Ἐξαποστειλάριο Πέτρου καὶ Παύλου).

Ταντίζεται πάντοτε ἡ θεολογία τῶν ποιητῶν καὶ τῶν φιλοσόφων: στήν ὑπερφυσική ἀποκάλυψη. Ἡ ἀλήθεια τῆς χριστιανικῆς πίστεως, ὅπως περιέχεται στή Γραφή, κ' ὅπως μεταλαμπαδεύεται ἀπό τοὺς ἐκπροσώπους της, δονεῖ τοὺς στίχους τῶν ἑξαποστειλαρίων.

Ἐνας ἀκέραιος ψυχικὸς κόσμος ἀναπνέει σὲ ὅλα αὐτά, πὺ εἶναι φυσικὸ ν' ἀποκορυφώνεται στήν ἄρτια ἔκφραση. Αὐτὸς ὁ ἱεροπρεπῆς ψυχικὸς κόσμος, καθὼς σημειώνει τὴν παρουσία του στὰ ἑξαποστειλάρια, πὺ τὸ περιγράμμα τους εἶναι ἀπλό, φέρνει στήν ὑποκειμενικὴ συνείδηση τοῦ ἀναγνώστη πὺ ταιριαστὰ τὸ αἰσθητικὸ κατόρθωμα τοῦ ἕμνογράφου.

Ἐνα εἶδος ὑποτυπώδους πηγῆς τῶν ἑξαποστειλαρίων, ἐκτὸς τοῦ πυρήνος τῶν προεισαγωγικῶν τους λέξεων, πρέπει νὰ θεωρήσουμε καὶ τὰ φωταγωγικὰ «κατ' ἤχον», πὺ φάλλονται καὶ στοὺς 8 ἤχους.

Ἀναφέρουμε ἕνα μόνο, τὸ φωταγωγικὸ τοῦ β' ἤχου:

Τὸ φῶς σου τὸ αἰδίων ἐξ ἀπόσειλον, Χριστὲ ὁ Θεός, καὶ φωτίσον τὰ ὄμματα, τὰ κρυπτά τῆς καρδίας μου...

Οἱ δύο ὑπογραμμισμένες λέξεις εἶναι χαρακτηριστικές. Τὸ ἴδιο αἶτημα περιέχεται καὶ στὰ ὑπόλοιπα φωταγωγικά.

Ἐπίσης καὶ τὰ ἑξαποστειλάρια τῆς ὄλης ἑβδομάδας, πὺ κάποια ἀπ' αὐτὰ τὰ συναντᾶμε καὶ σὲ ἄλλα λειτουργικὰ βιβλία, δίνουν ἀποκρυσταλλωμένους τύπους ἑκφράσεως καὶ διατηροῦν τὴν εὐλυγισία τῆς φυσικότητος. Ἐνα μόνο θ' ἀναγράψουμε, τῆς Δευτέρας:

Ὁ οὐρανὸν τοῖς ἄστροις κατακοσμήσας ὡς Θεός καὶ διὰ τῶν σῶν ἀγγέλων πᾶσαν τὴν γῆν φωταγωγῶν, Δημιουργὲ τῶν ἀπάντων, τοὺς ἀνυμνοῦντας σε σῶζε.

Θὰ προσθέσουμε ἐδῶ ὅτι πολλὰ ἑξαποστειλάρια συνοδεύονται ἀπὸ θεοτοκία, ὅ-

πως λ. χ. ὅλα τῆς ἑβδομάδας, ὅλα τὰ ἀναστάσιμα, μερικὰ τοῦ Τριωδίου καὶ τοῦ Πεντηκοσταρίου, ἐπίσης καὶ κάποια τῶν ἑορτῶν τῶν ἁγίων στὰ Μηναιά.

Σ' αὐτὸ οἱ ποιητῆς τῶν ἑξαποστειλαρίων ἀκολουθοῦν παράδοση ποιητῶν ἄλλων εἰδῶν τῆς Ἑμνογραφίας, πὺ ἐπισφραγίζουν μὲ θεοτοκία στιχηρὰ καὶ ἀπόστιχα τροπάρια, ἀσματικούς κανόνες, δοξαστικά κλπ.

Ἐτσι λοιπὸν τὰ θεοτοκία ἔπονται σὲ πολλὰ ἑξαποστειλάρια καὶ μάλιστα προσαρμύζουν τὸν ἕμνο τῆς Θεοτόκου πρὸς τὸ ἰδιαιτερο ἕμνητικὸ νόημα τῆς ἑορτῆς.

Ἐνα μόνο παράδειγμα θ' ἀναφέρουμε. Εἶναι τὸ θεοτοκίον τοῦ πρώτου ἀναστασίμου ἑξαποστειλαρίου τοῦ α' ἤχου. Ἀρχίζει ἀκριβῶς μὲ τὴν ἴδια λέξη, μὲ τὴν ὁποία ἀρχίζει καὶ τὸ ἀντίστοιχο ἀναστάσιμο ἑξαποστειλάριο, καὶ συμβαδίζει τὸ θεοτοκίον αὐτὸ μὲ τὸ ἴδιο θέμα, μόνο πὺ παρεμβάλει τὴν Θεοτόκο:

Τοῖς μαθηταῖς συνέχαιρες, Θεοτόκε Παρθένε, ὅτι Χριστὸν ἐώρακας ἀναστάντα ἐκ τάφου...

Τὸ ἴδιο γίνεται καὶ στὰ ἐπόμενα 10 θεοτοκία, τὰ ὁποία ἔχουν κάποιες ὁμοιότητες μὲ τὰ ἀντίστοιχὰ τους ἀναστάσιμα ἑξαποστειλάρια.

Σὲ δύο ἤχους τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς ἀνήκουν τὰ ἑξαποστειλάρια: τὸν β' καὶ τὸν γ'. Τὰ ἑξαποστειλάρια τοῦ β' ἤχου εἶναι αὐτόμελα μὲ φθορὰ χρωματικὴ β' ἤχου καὶ βάση Βου καὶ Δι. Τὰ ἑξαποστειλάρια τοῦ γ' ἤχου ἔχουν βάση Γα.

Μελωδικοὶ τύποι ἑξαποστειλαρίων τοῦ β' ἤχου εἶναι 5: «Τοῖς μαθηταῖς συνέλθωμεν», «Σαριλ ὑπνώσας ὡς θνητός», «Γυναῖκες ἀκούσθητε», «Τῶν μαθητῶν ὁρώντων σε» καὶ «Σταυρὸς ὁ φύλαξ».

Μελωδικοὶ τύποι ἑξαποστειλαρίων τοῦ γ' ἤχου εἶναι 7: «Ἐπεσκέπαστο ἡμᾶς», «Ἐπεφάνη ὁ Σωτὴρ», «Ἐν πνεύματι τῷ ἱερωῶ», «Ἀπόστολοι ἐκ περάτων», «Ὁ οὐρανὸν τοῖς ἄστροις», «Τὸν νυμφῶνα σου βλέπω», «Τὸν ληστήν ἀθήμερόν».

Οἱ 12 αὐτοὶ τύποι, καὶ τῶν δύο ἤχων,

χρησιμεύουν ὡς πρότυπα γιὰ τὴν ψαλλω-
δία ὄλων τῶν ἄλλων ἑξαποστειλαρίων τοῦ
ἔτους.

Θὰ κάνουμε μερικὲς παρατηρήσεις. Ἄ-
πὸ τὰ ψαλλόμενα ἑξαποστειλάρια τοῦ β'
ἤχου τὸ ἀναστάσιμο ἑξαποστειλᾶριο «Τοῖς
μαθηταῖς συνέλθωμεν» δὲν μοιάζει ἀπόλυ-
τα μὲ τὰ ἄλλα τοῦ ἴδιου ἤχου. Ἡ βέβαιη
ὁμοιότητά του εἶναι τὸ ἄκουσμα τοῦ β'
ἤχου καὶ συνεπῶς οἱ δεσπόζοντες φθόγγοι
καὶ οἱ καταλήξεις. Διαφέρει ὅμως κατὰ τὴ
μουσικὴ γραμμὴ. Τὸ ἑξαποστειλᾶριο τοῦ-
το εἶναι ὑπόδειγμα καὶ γιὰ τὰ ἄλλα 10 ἀ-
ναστάσιμα ἑξαποστειλάρια.

Μεταξὺ τῶν διακεκριμένων μελωδικῶν
τύπων τοῦ ἴδιου ἤχου ὑπάρχουν ὁμοιότητες.
Αἴφνης μοιάζουν τὸ «Γυναῖκες ἀκουτίσθη-
τε» καὶ τὸ «Σαρκὶ ὑπνώσας ὡς θνητός».
Ἄλλὰ τὸ ὑπόδειγμα εἶναι τὸ «Γυναῖκες ἀ-
κουτίσθητε», γιατί πρὸς αὐτὸ εἶναι προσ-
αρμωσμένα πολλὰ ἑξαποστειλάρια ψαλλό-
μενα ὅλο τὸ ἔτος. Ἐνῶ ἀντίθετα ζήτημα
εἶναι ἂν ταυτίζεται ἄλλο ἑξαποστειλᾶριο
πρὸς τὸ «Σαρκὶ ὑπνώσας ὡς θνητός». Ἡ
διαφορὰ στὰ δύο ἑξαποστειλάρια «Γυναῖ-
κες ἀκουτίσθητε» καὶ «Σαρκὶ ὑπνώσας ὡς
θνητός» εἶναι ὅτι τὸ δεύτερο εἶναι κατὰ
δύο μουσικὲς φράσεις μικρότερο ἀπὸ τὸ
ἄλλο.

Ἄς τὰ παρακολουθήσουμε στὸν παραλ-
ληλισμὸ τους:

—Γυναῖκες ἀκουτίσθητε φωνὴν ἀγαλ-
λιάσεως.

—Σαρκὶ ὑπνώσας ὡς θνητός ὁ βασι-
λεὺς καὶ Κύριος

Καὶ ἡ συνέχειά τους:

—Τύραννον ἄδην πατήσας, φθορᾶς
ἐξήγειρα κόσμον.

—Τριήμερος ἐξανέστης Ἄδαμ ἐγει-
ρας ἐκ φθορᾶς.

Ἔως ἐδῶ ἐὰν ἐξαίρεσουμε σὲ μερικὰ
σημεῖα τὸν τονισμό, ὅπως π.χ. τὸ τριή-
μερος μὲ τὸ τύραννον, εἶναι ὅμοια
τὰ δύο ἑξαποστειλάρια ἀπὸ μουσικὴ ἄπο-
ψη. Ἀπὸ ἐδῶ καὶ πέρα ὅμως παρεμβάλ-
λονται φράσεις στὸ πρῶτο:

—Δράμετε, φίλοις εἶπατε τοῖς ἑμοῖς
εὐαγγέλια,

ποὺ δὲν ὑπάρχουν ἀντίστοιχες στὸ δεύτε-
ρο, στὸ «Σαρκὶ ὑπνώσας ὡς θνητός».

Ἔτσι γίνεται σαφὲς ὅτι ὁ ποιητὴς τοῦ
«Σαρκὶ ὑπνώσας ὡς θνητός» ἔγραψε τὸ
ἑξαποστειλᾶριο αὐτό, ἔχοντας πρότυπὸ του
τὸ «Γυναῖκες ἀκουτίσθητε», ἀλλὰ τοῦ ἔδω-
σε διαφορετικὴ μορφή, γιὰ ν' ἀποτελεσθεῖ
κατ' αὐτὸ τὸν τρόπο τὸ ἑξαποστειλᾶριό του
μὲ ὅση μορφοῦσε ἰδιωτικὰ καὶ ἐξαίρεση.

Ἐπίσης ἀπὸ τὰ ἑξαποστειλάρια τοῦ β'
ἤχου μοιάζουν τὰ «Τῶν μαθητῶν ὁρώντων
σε» καὶ «Σταυρός ὁ φύλαξ». Αὐτὰ ἔχουν
τὴν ἴδια βάση μὲ χρωματικὴ φθορὰ τοῦ
Δι, τίς ἴδιες μουσικὲς φράσεις, τὸ ἴδιο ἄ-
κουσμα. Διαφέρουν μόνο σὲ κάποια ση-
μεῖα κατὰ τὸν τονισμό τῶν συλλαβῶν:

—Τῶν μαθητῶν ὁρώντων σε ἀνελή-
φθης.

—Σταυρός ὁ φύλαξ πάσης τῆς οἰκου-
μένης.

Γενικὰ μποροῦμε νὰ σημειώσουμε ὅτι τὰ
ἑξαποστειλάρια τοῦ β' ἤχου τονίζονται
πρὸς τὰ δύο βασικότερα: «Τοῖς μαθηταῖς
συνέλθωμεν» καὶ «Γυναῖκες ἀκουτίσθητε».

Ἄς ἐξετάσουμε τὰ ἑξαποστειλάρια τοῦ
γ' ἤχου, ποὺ εἶναι καὶ αὐτὰ αὐτόμελα.

Μὲ τὸν ἴδιο τρόπο, ποὺ εἶδαμε καὶ στὰ
ἑξαποστειλάρια τοῦ β' ἤχου, καὶ τὰ ἑξα-
ποστειλάρια τοῦ γ' ἤχου «Ἐλεσεκέφατο ἡ-
μᾶς» καὶ «Ἐπεφάνη ὁ Σωτὴρ» μοιάζουν
πολύ, μὲ μικροδιαφορὰς ὅμως στὸν τονι-
σμό. Τὸ πρῶτο, ἐνῶ προχωρεῖ, ἔχει τίς
λέξεις:

—ἀνατολὴ ἀνατολῶν,

ἐνῶ τὸ ἄλλο στὴν ἴδια μουσικὴ:

—ἐν ρείθροις τοῦ Ἰορδάνου.

Τὸ ἑξαποστειλᾶριο «Ἐν πνεύματι τῷ ἱε-
ρῷ» δὲν μοιάζει μὲ τὰ ἄλλα παρὰ μόνο
στὸν ἤχο.

Ἀντίθετα ἔχουν μεγάλες ὁμοιότητες τὰ
ἑξαποστειλάρια «Ὁ οὐρανὸν τοῖς ἀστροῖς»,
«Τὸν νυμφῶνα σου βλέπω» καὶ «Ἀπόστο-
λοι ἐκ περάτων». Διαφορὲς μόνο ἔχουν στὸν

Guido Gézelle (*)

ΕΝΑ ΚΛΑΡΙ ΚΕΡΑΣΙΑ

Ένα κλαρι κεράσια, τέκνο μου ακριβό,
ένα κλαρι κεράσια,
πού ώριμασαν στὸ χρυσὸ φῶς
τοῦ ὡραίου καλοκαιριοῦ.
'Απὸ χυμὸ ὀλοφούσκωτα,
γεμᾶτα ἀπὸ δροσιὰ καὶ γλύκα,
πού σὰν τὸ ρυάκι λὲς κυλᾶ.

Πῶς ἔλαμπαν στὰ κλώνια τους ψηλά!

Ἔλεγες πῶς μιλοῦσαν:

«Κόψε μας,

κόψε μας,

κόψε μας νὰ γλυκαθεῖς!

Εἴμαστε τόσο ὄριμα κι' ὡραία!»

Κι' ὄπως κρεμόντουσαν γερτὰ κι' ὁ ἀέρας
[τὰ κουνούσε,

ὁ ἀέρας τοῦ καλοκαιριοῦ,

πού καυτερός φυσούσε,

«Κόψε μας,

κόψε μας,

κόψε μας νὰ δροσισθεῖς!»

φώναζαν—καὶ τότε εὐθύς,

νά σου ἐγώ, καὶ τᾶκοψα! Μὰ ὦ θάμπος
[κι' ὦ μαγεία!

Ἦτανε τόσο βαρειά,

πῶνιωδες πῶς τοῦ Θεοῦ τὰ βάραινε ἡ εὐ-
[λογία!

Πάρε, κι' εὐχαρίστησε τὸ Θεό,

πού γιὰ σένα τᾶχει πλάσει

κι' ἐνωρίτητα ὀριμάσει.

Πάρε, κι' εὐχαρίστησέ Τον!

Σήκωσ' τὸ βλέμμα σου τὸ ἀγνὸ

στον καταγάλανο οὐρανό:

Νά, ἐκεῖ 'ν' Αὐτός,
ἐκεῖ 'ν' ὁ Θεός!

Κάμε ὄπως κάνει τὸ πουλί,
πού ὑψώνει ἀγνή τὴν κεφαλὴ
στὰ Οὐράνια, καθὼς πίνει.
Σήκωσ' το μ' εὐγνωμοσύνη.
Πιστός, σὰ ζῶο ταπεινό,
σὰ φυλλωσιὰ σ' ἴσκιο πικνό,
σὰν ἀνθος τῆς ἐρήμου,
σὰν κόκκος ἄμμου καταγῆς,
πού μὲ τὸ πόδι τὸν πατεῖς,
δόξασε τὸ Θεό, παιδί μου.

Δοκίμαστα... Κι' εἶναι γλυκὸ
νὰ χαίρεσαι ὄριμο καρπὸ,
πού πρώιμα ἔχει γίνει....

Μά, καὶ νὰ νιώθεις τρυφερὰ
ν' ἀνθίζει μέσα σου ἡ χαρὰ
κι' ἡ εὐγνωμοσύνη.

Μάθε τὴ γλώσσα πού μιλοῦν
χιλιες χιλιάδες στόματα!

Καὶ λέν: Σ' εὐχαριστοῦμε Θεέ!

Σ' εὐχαριστοῦμε γιὰ τὸ φῶς,

τὸν ἥλιο Σου, τὰ χρώματα!

Σ' εὐχαριστοῦμε γιὰ τὴ ζωή,

Σ' εὐχαριστοῦμε γιὰ τὸ φῶς καὶ τὴ ζωή.

Σ' εὐχαριστοῦμε γιὰ τὸ φῶς,

καὶ τὸ γλυκὸν ἀέρα,

τὴν δραση, τὴν ἀκοή,

γιὰ ὄλα, γλυκὲ Πατέρα!

Ἔνα κλαρι κεράσια, τέκνο μου ακριβό,
ένα κλαρι κεράσια φλογερό...

Πάρ' το καὶ δόξασε τὸ Θεό!

(Μετάφρ.)

ΚΟΥΛΗΣ ΑΛΕΠΗΣ

(*) Ἄπο τὰ «Τραγοῦδια, ποιήματα καὶ προσευχές».

ἐλληνικῆς καρδιάς, ἡ ὑψωτικὴ δύναμις τοῦ γνησίου ἐλληνικοῦ πνεύματος, δλα αὐτὰ εἰς σύνθεσιν θαυμαστήν, ἀπαρτίζουν τὴν νέαν ἐργασίαν τὴν ὅποیان ὁ ἀκούραστος καθηγητῆς καὶ ἀκαδημαϊκὸς μᾶς προσφέρει.

Οἱ ἀναγνώσται μας θὰ τὴν μελετήσουν, εἴμεθα βέβαιοι, μὲ τὴν ἰδιαιτέραν προσοχὴν ἢ ὅποια ὄντως τῆς ἀξίζει. Καὶ ἔσοι ὅπως ἴσως αἰσθάνονται μέσα των εὐθύνας ὁδηγητοῦ πνευματικοῦ θὰ εὑρουν εἰς τὴν ὁμιλίαν αὐτὴν ἓνα ὑπόδειγμα, τὸ ὁποῖον πολλὰ θὰ ἔχη νὰ τοὺς εἰπῆ διὰ τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον ἤμποροῦν νὰ ἐκπληρώσουν τὸ ὑψηλὸν ἔργον των.

ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ

Τὸ πρόβλημα τῆς ἀνεργίας, δύναται νὰ λεχθῆ, ὅτι ἀποτελεῖ τὸ κατ' ἐξοχὴν πρόβλημα τῆς κοινωνικῆς συμβῶσεως τοῦ ἀνθρώπου, τὸ δεῦτερον πρόβλημα τοῦ πολιτισμοῦ μας, τοῦλάχιστον διὰ τὸν παρόντα καὶ τὸν περασμένον αἰῶνα. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι ἡ ἀνεργία ἀπετέλεσε τὸ βῆθρον πολλῶν ὑπολογισμῶν καὶ τὴν δικαιολογίαν πολλῶν καὶ πολυτρόπων δολοκληρωτικῶν ἐγχειρημάτων. Ἀνεξαρτήτως τούτου, ἡ ἀνεργία ἀποτελεῖ μίαν πληγὴν, ἢ ὑπαρξίς τῆς ὁποίας δὲν πρέπει νὰ ἀφίνη τὸ σύνολον νὰ ἡσυχάσῃ, ἐὰν πρόκειται ὄντως τὸ σύνολον αὐτὸ νὰ αἰσθάνεται μέσα του τὴν ἐνότητά τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης.

Ἐξ ἄλλου ὅμως, δὲν ἤμπορεῖ νὰ ἀμφισβητηθῆ, ὅτι τὸ πρόβλημα τῆς ἀνεργίας εἶναι ἐξόχως πολύπλοκον, ἰδίως διὰ τὴν χώραν μας, ἢ ὅποια ἐν πολλοῖς διὰ τὴν οικονομίαν τῆς ἐξαρτᾶται ὄχι μόνον ἐκ τῆς βοήθειάς πού μᾶς παρέχεται ἀπὸ τὴν μεγάλην Δημοκρατίαν τῆς Ἀμερικῆς, ἀλλὰ καὶ γενικώτερον ἀπὸ συνδυασμούς, οἱ ὁποῖοι μόνον εἰς τὸ ἐξωτερικόν καὶ ὡς ἀποτέλεσμα ἐξελίξεως τῆς ἐξωτερικῆς μας πολιτικῆς ἤμποροῦν νὰ καρποφορήσουν. Δὲν σημαίνει ὅμως τοῦτο ὅτι πρέπει ἡμεῖς νὰ μείνωμεν ἄργοι. Τούναντίον, πρέπει νὰ κάμωμεν τὸ πᾶν διὰ νὰ περιορίσωμεν τὸ κακὸν ὅσον ἤμποροῦμεν.

Καὶ τὸ πρῶτον εἶναι νὰ λάβωμεν γνώσιν καὶ ἐπίγνωσιν τοῦ προβλήματος. Εἰς

τοῦτο δὲ ἀκριβῶς θέλομεν νὰ συντελέσουν κατὰ δύναμιν καὶ αἱ «Ἀκτίνες», δημοσιεύουσαι μελέτας, αἱ ὁποῖαι ἔστω καὶ ἀπὸ διαφόρων πλευρῶν, θὰ βοηθοῦν εἰς τὴν πλήρη καὶ ἀντικειμενικὴν ἐρευναν τοῦ μεγάλου αὐτοῦ θέματος. Τὸ ἄρθρον, τὸ ὁποῖον δημοσιεύεται εἰς τὸ παρὸν τεῦχος τοῦ κ. Ν. Φιντέλη ἀποτελεῖ μίαν τοιαύτην ἀπαρχήν. Ἀλλὰ φυσικά, ἡ ἐρευνα πρέπει νὰ εἶναι πλήρης, νὰ ἀπασχολήσῃ δὲ γενικώτερον ὄχι μόνον τὸν ἐλληνικὸν τύπον, ἡμερήσιον καὶ περιοδικόν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἑλληνικὴν κοινωνίαν μας καὶ τοὺς ἀρμοδίους, ἀλλὰ καὶ τοὺς Ἕλληνας ὄλους, ἰδιαιτέρως δὲ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι θέλουν νὰ ἀντιμετωπίζουσι τὰ προβλήματα τῆς ζωῆς μας ἀπὸ σκοπιᾶς πνευματικῆς.

Εἰς τὸ τέλος-τέλος, ὁ πνευματικὸς ἀνθρώπος θὰ ἀρχίσῃ τὴν πνευματικὴν θεώρησιν τῆς κοινωνίας μας ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι δὲν ἔχουν κἄν τὴν δυνατότητα νὰ προσφέρουν τὸν ἰδρώτα των διὰ νὰ ἐξασφαλίσουν τὸ ψωμὶ τῶν παιδιῶν των.

ΚΑΙ ΠΑΛΙΝ ΔΙΑ ΤΟΝ ΝΟΜΟΝ 751

Ἰδιαιτέρως ὅμως ἀκόμη μίαν φοράν πρέπει νὰ τονίσωμεν τὴν ἀνάγκην τῆς προσπαθείας διὰ νὰ προστατευθοῦν οἱ ἐκ τῶν τάξεων τοῦ στρατοῦ ἀπολυόμενοι μαχηταί, οἱ ὁποῖοι ἔχουν ἀνάγκην νὰ εὑρουν ἐργασίαν. Δὲν ἐνθυμούμεθα καὶ ἡμεῖς πλέον, πόσας φορές ἔχομεν ἐπανέλθει ἐπὶ τοῦ θέματος. Ἀλλὰ δὲν θὰ παύσωμεν, ἐφ' ὅσον δὲν παύει καὶ τὸ κακόν. Πού ἀκριβῶς σκαλῶνει τὸ ζήτημα καὶ δὲν εὐρίσκει τὴν ἐφαρμογὴν του ἐπερίφημος νόμος 751, φαίνεται κάπως ἀνεξήγητον, ἂν δὲν ἔβλη κανεὶς νὰ δεχθῆ ὡς ἐξήγησιν τὴν ἀδιαφορίαν ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι θὰ ἔπρεπε νὰ κάμνουν τὸ πᾶν διὰ νὰ ἐπιτύχῃ εἰς τὴν ἐφαρμογὴν του ὁ νόμος αὐτός. Ἐὰν πάλιν τὸ πτασμα εἶναι εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ νόμου ρύθμισιν καὶ ὁ νόμος ἔχη ἀνάγκην βελτιώσεως, ἄς γίνῃ ἡ βελτίωσις.

Γνωρίζομεν, ὅτι ὑπάρχει ἡδὴ ὑπὸ τῆς ἀρμοδίας ὑπηρεσίας τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτελείου Στρατοῦ ἔτοιμον νομοσχέδιον μὲ αἰτιολογικὴν ἐκθεσιν, ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ. Καὶ δὲν βλέπομεν διατὶ τὸ ἐν λόγῳ νομοσχέδιον, ἔστω τυχὸν βελτιούμενον, χω-

ρις ἀναβολὰς καὶ παρελκύνσεις ἕως, δὲν γίνεται τὸ ταχύτερον νόμος τοῦ κράτους, ἔστω καὶ ἀναγκαστικὸς νόμος. Θὰ ἦτο ἀπὸ τοὺς ὀλίγους, τοὺς ἐλαχίστους, οἱ ὁποῖοι θὰ ἐδικαιολογοῦν τὸ μέτρον τῶν ἀναγκαστικῶν νόμων. Ἐὰν πρέπη νὰ γίνῃ συνεννόησις μὲ τοὺς Ἀμερικανούς φίλους καὶ συμμάχους, ἢ συνεννόησις αὐτῇ πρέπει νὰ γίνῃ μὲ ἰδιαίτεραν προσπάθειαν καὶ νὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ. Ἐὰν πρέπη νὰ γίνῃ διαφώτισις καὶ ἐργασία, νὰ γίνῃ καὶ αὐτὴ καὶ εἰς τὴν ἔκτασιν πού ἐπιβάλλει ἡ ζωτικότης τοῦ θέματος. Πρὸ παντὸς ἐκεῖνο πού χρειάζεται εἶναι συγκίνησις. Πρέπει νὰ συγκινηθῶμεν διὰ τὸ θέμα αὐτό, τὸ ὁποῖον ἀξίζει νὰ ἔχη μῆσα μας προτεραιότητα ἔμπροσθ εἰς τὸς ἄλλα ζητήματα πού μᾶς ἀπασχολοῦν καὶ μᾶς συγκινοῦν περισσότερο ἀπ' ὅ,τι τοὺς ἀξίζουσι.

ΑΠΟ ΤΟ ΣΩΜΑ ΤΗΣ ΑΣΤΥΝΟΜΙΑΣ

Εἰς τὴν σειρὰν τῶν βραδυνῶν, τὰ ὁποῖα ὁποῖα ὀργανώνει ὁ σύλλογος «Ἑλληνικὸν Φῶς» ἔγινε πρὸ ἐβδομάδων μία συγκέντρωσις ἀφιερωμένη εἰς τὴν ἀποστολὴν τοῦ σώματος τῆς ἀστυνομίας πόλεων. Εἰς τὴν συγκέντρωσιν αὐτὴν, τὴν ὁποῖαν παρηκολούθησεν ἀκροατήριον μὲ ἐκλεκτὴν πράγματι καὶ — ὡς χρησιμοποίησωμεν τὴν συνθησιμένην πλέον ἑκφρασίαν — ἀντιπροσωπευτικὴν σύνθεσιν, ὡμίλησαν ἐκπρόσωποι τοῦ ἀστυνομικοῦ σώματος ἀρμοδῶτατοι, ὅπως εἶναι ὁ ἀρχηγὸς τῆς Ἀστυνομίας καὶ ὁ ἀστυνομικὸς διευθυντὴς Ἀθηνῶν. Καὶ οἱ δύο ὁμίληται ἐξήρασαν τὴν πνευματικὴν ἀποστολὴν τοῦ σώματος, ὁ μὲν ἀρχηγὸς κ. Σαμπάνης διαγράψας τὴν πνευματικὴν θεμελίωσιν τοῦ ἔργου τῆς Ἀστυνομίας μῆσα

εἰς τὸ πλαίσιον ἑνὸς ἀληθινῶ πνευματικοῦ ἀγῶνος διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ σημερινοῦ ἑλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ, ὁ δὲ διευθυντὴς κ. Βρυλόπουλος ἐκθέσας τὰ ἐπὶ μέρους προβλήματα, ἀφοῦ προηγουμένως ἔδωκε εἰκόνα ἱστορικὴν τῆς ἀναπτύξεως τοῦ θεσμοῦ.

Δὲν γνωρίζομεν εἰς ποίας καὶ πόσας ἄλλας χώρας τόσον αὐθεντικοὶ ἐκπρόσωποι σωματίων ἀσφαλείας προβαίνουσι εἰς ἐκδηλώσεις τόσον μεγάλης πνευματικῆς σπουδαιότητος, ἐντάσσοντες τὸ ἔργον τῶν ἐκεῖ ἔπου εἶναι ὄντως ἡ θέσις του, εἰς τὴν προσπάθειαν μιᾶς πνευματικῆς ἐξυψώσεως τῆς κοινωνίας. Ἄλλὰ γνωρίζομεν, ὅτι μὲ τὴν τοποθέτησιν αὐτὴν προσφέρεται μία ἐγγύησις ἔσον ἀφορᾶ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἔργου τῆς ἀστυνομίας μας, ἔργου τὸ ὁποῖον ἔχει τόσον κεντρικὴν σπουδαιότητα ὅχι μόνον διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν δυσχερειῶν τοῦ παρόντος, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν προετοιμασίαν τῶν πολιτιστικῶν ἐπιτευγμάτων τοῦ μέλλοντος. Ἡ δὲ σπουδαιότης τῶν λεχθέντων καθίσταται ἀκόμη μεγαλύτερα ἐκ τοῦ ἐκδήλου γεγονότος, ὅτι οἱ ὁμίληται δὲν διευτύπωναν ἰδίαν γνώμην, ἀλλὰ ἐξέφραζον ὅ,τι εἶναι τοῦ ὄλου ἀστυνομικοῦ σώματος πεποιθήσεις. Γνωρίζομεν ἀκόμη, ἀπὸ δείγματα πολλαπλὰ καὶ ἐξῆχως εὐγλωττα, πόσον αὐταὶ αἱ πεποιθήσεις εἶναι κοιναὶ διὰ τὰ σώματα ἀσφαλείας καὶ διὰ τὰς ἐνόπλους, γενικώτερον δυνάμεις τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. Καὶ αὐτὰ ἐνισχύουσι τὴν βεβαιότητα, ὅτι τὸ σύνθημα «γὰ μίαν καινουργίαν Ἑλλάδα», τὸ ζνεῖρον μιᾶς Ἑλλάδος ἀξίας ὄντως τῶν τόσων αἱμάτων πού ἐχύθησαν καὶ τόσων θυσιῶν πού ἔγινον καὶ γίνονται, δὲν πρόκειται νὰ μείνῃ ὄνειρον.

Z. N.

Ἡ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΑΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΖΩΗ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

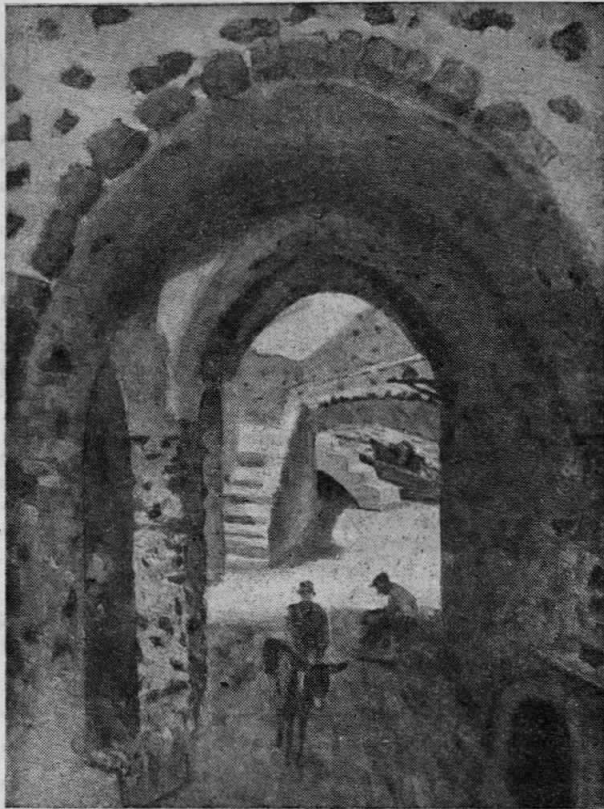
ΠΡΟΣΒΑΛΛΕΙ ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Αἰσθανόμεσθε τὴν βαθύτατη ψυχικὴ ἀνάγκη καὶ τὴν ἐπιτακτικώτατη ὑποχρέωσις νὰ διαμαρτυρηθῆτε ἐν ἀντιχώτατα γὰ ἕνα δημοσίωμα πού προσάλλει τὰ Ἑλληνικὰ Γράμματα καὶ τὴν Ἑλληνικὴ Διανόησι.

Ἐνας Ἑλλήν λογοτέχνης, θέλοντας νὰ προσ-

φέρῃ τὴ συμβολὴν του στὸν ἔορτασμο τῶν ἑκατὸ χρόνων τοῦ Πατρισμοῦ ἀνιτη, ἐτόλμησε νὰ βρῆσιν καὶ νὰ συκφανήσῃ τιν ἐσθὴν τοῦ μηνὸς καὶ νὰ παρουσιάσῃ τὸν «Ἅγιον τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων» ὡς ἔαν... κολασμένο συγροφά, πού—αἰσθανόμεσθε μείωσις τοῦ ἀνθρωπισμοῦ μας καὶ νὰ ἐπαναλάβωμε μόνον τὴ φράση του—«ὁποδύεται τὸν Χριστιανὸ» γὰ νὰ δι-

Μυρσίνης Σαντοριναίου : Δρομάκι τῆς Μυκόνου.

καιολογῆ τὴν... ἔρωτικὴ του ἀποτυχία!

Ἀπὸ σεβασμὸ πρὸς τοὺς ἀναγνώστες μας καὶ πρὸς τὸν ἑαυτὸ μας, ἀποφεύγουμε νὰ ἐπεκταθῶμε στὸ ἀπίστευτο καιοσκεῦασμα πὸ θέλει νὰ λέγεται... «φυχανάλυση»! Γιὰ νὰ θώσομε ὁμῶς μίαν ἰδέα τοῦ περιχομένου του, ἀρκεῖ ν' ἀναφέρουμε ὅτι, γιὰ ν' ἀποκαλύψῃ τάχα τὴν ἀληθινὴ μορφή τοῦ Πηπαδιαμάντη, διαστρέφει τὸ κείμενο, τὸ νόημα καὶ τὴν πρόθεση τῶν ἐλαχίστων διηγημάτων του, πὸ, μὲ τὴν πιὸ αἰθέρια πάντοτε, ἀγνή καὶ ἰδανικὴ διάθεση ἀναφέρονται στὸν παιδικὸ προπάντων ἔρωτα, τὰ παρουσιάζει ὅλα αὐτὰ ὡς... προσωπικὰ βιώματα τοῦ Παπαδιαμάντη, τὰ ἐρμηνεύει αὐθαίρετα ὡς «ἀπωθημένο ἔρωτισμό» καὶ δὲν διστάζει ν' ἀποφανθῆ ὅτι «αὐτὸ πὸ ὑπῆρξε μοιραῖο ἀποτέλεσμα τῆς ἀνικανότητάς του τὸ ἐκλαμβάνει ὡς συμφωνία πρὸς τὰ χριστιανικὰ κεισόματα. Καὶ ὑποδέχεται τὸν Χριστιανό, γιὰ νὰ δικαιολογῆ τὴν ἀποτυχία του»!

Ἄξιοθρήνητο φαινόμενο!

Ο ΤΥΦΛΟΣ ΣΟΦΟΣ ΠΟΥ ΕΒΛΕΠΕ

Ἄποροσαν μερικοὶ πὸ ὁ σοφὸς Αἰγύπτιος Ὑπουργὸς τῆς Παιδείας Τάχα Χουσεὶν πασῶς, μολονότι τυφλὸς, ἐπισκεπτόταν κατὰ τὴν ἐδῶ διαμονή του τοὺς ἀρχαίους καλλιτεχνικοὺς θησαυροὺς τῆς χώρας μας. Δὲν ἔπρεπε ν' ἀποροῦν. Ὁ τυφλὸς Ὑπουργὸς ἔβλεπε! Ἐκεῖνα πὸ ἢ φυσικὴ ὁραση τὸν ἐμπόδιζε νὰ τ' ἀντικρῶσῃ στὴν πραγματικότητα, τὰ ἔνοιωθε καὶ τ' ἀέπλαθε καὶ τὰ ἔσπινε δλοζώντανα μπροστὰ του μὲ τὸ πνεῦμα καὶ τὴ γνῶση. Ὅταν ἀπλωνε τὸ χέρι καὶ ἄγγιζε τὴν ψομένη κολόνα, δὲν αἰσθανόταν ἀπλῶς τὸν αἰώνιο παλμὸ τῆς καὶ δὲν ἐπικοινωνοῦσε μόνο μὲ τὸ ὑψηλὸ πολιτιστικὸ τῆς νόημα, ἀλλὰ καὶ ἀνασῆκωνε τοὺς σπασμένους σπονδύλους τῆς καὶ τοὺς ἀναστήλωνε, καὶ ξανάχιζε σὲ μιὰ στιγμὴ ἐλόκληρο τὸν ναό, μὲ τ' ἀγάλματα του καὶ τ' ἀετώματά του, μὲ τὴν ἱστορία καὶ τὸν πολιτισμὸ του. Θαῦμα βέβαια, τὸ μεγάλο

Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

ΔΙΑΒΑΖΟΝΤΑΣ...

Με τόν Κυπριακό αγώνα εκλίνει ή στήλη αυτή, στό παρασμένο φύλλο. Μά και σήμερα μ' αυτόν τήν δυοχρώσει ν' αρχίσει ένα αληθινά σπουδαίο άρθρο του κ. Δ. Α. Χριστοφίδη στό περιοδικό «Ελληνική Κύπρος», μέ τόν τίτλο: «Τό πνευματικό περιεχόμενο του Κυπριακού αγώνος». Γιατί στό άρθρο αυτό ταλίζονται οι αλήθειες πού συγκροτούν τόν σκελετό κάθε έργου, εκείνες πού θά δώσουν δύαμι ζωής, ψυχή, στόν όλικό, σωματικό του οργανισμό: «Αν σέ κάθε έκφανοι τής ζωής, πρέπει τό πνεύμα νά επικρατεί και νά κατευθύνει, σ' ένα αγώνα ή θέσι του πνεύματος είναι δόλότελα ξεχωριστή. Γιατί αγώνας χωρίς πνεύμα, χωρίς πνευματικά κίνητρα και πνευματικόν όπλισμό είναι άκατανόητος και καταδικασμένος σέ άποτυχία.»

Και δέν σταματά στίς βασικές αυτές διαπιστώσεις τό δημοσίευμα αυτό τό γεμάτο ούσια. Ψάχνει και βρίσκει τί είν' έκείνο πού από τήν άποψη αυτή μπορεί νά ζημιώσει, ν' άδυνα-

τίσει και νά κρούσει τόν Κυπριακό αγώνα: Τό νά χάσει κανείς από τά μάτια του τό πνευματικό αγαθό τής έλευθερίας και νά τό παζαρέψει μέσα στη συνείδησι του μέ κάθε λογής όλικά ανταλλάγματα. «Όπως επίσης δείχνει ότι τό πνευματικό βάθος του Χριστιανισμού είν' έκείνο πού δίνει τή δύναμι στόν αγώνα αυτόν και πού μπορεί μάλιστα νά τήν κάνει όλοένα και μεγαλύτερη: «Όσο πού πολυ συνειδητοποιήσουμε τίς πνευματικές δυνάμεις, όσο πού πολυ καλλιτεργήσουμε μέσα μας τίς ήθικές αξίες, τόσο ή στάθμη ή ποιοτική του έαυτού μας θ' ανεβαίνει, τόσο και θά γινόμαστε πού χρήσιμοι και πού άποτυχεματικοί στόν αγώνα μας». Και μέ συγκεκριμένα θέματα και παραδείγματα κάνει ακόμη πού χειροπιαστή τήν «πνευματική έξόρμησι» πού πρέπει συστηματικά νά οργανωθεί μέσα σ' όλόκληρο τόν Κυπριακό λαό.

Ένα μικρό στό σχήμα άλλα όρατο περιοδικό, «Άγιος Παύλος ό Εηροποταμίτης», μάς έρχεται από τό όμώνυμο Άγιορεί-

θαύμα πού πραγματοποιούν πάντα ή ψυχή και τό πνεύμα.

ΕΝΘΑΡΡΥΝΤΙΚΑ ΜΗΝΥΜΑΤΑ

Δέν μξς έχουν δυστυχώς πολυσυνήθισοι οι πνευματικοί μας άνθρωποι σέ πνευματικές εκδηλώσεις. Γι' αυτό θά σημειώσουμε μ' ειχαρίστηση μίαν τέτοιαν εκδήλωση, πού τήν έκαμε στή γνωστή στήλη τής «Καθημερινής» ό «Αθηναίος».

Ένας άναγνώστης τόν ειχε ρωτήσει ποιά θά ήσαν τά δέκα «λογοτεχνικά» βιβλία από τήν παγκόσμια γραμματολογία πού σέ μίαν ύποθετική καταστροφή θά ήθελε νά τά σώσει. Και ό «Αθηναίος» άπήνητος: Πρώτον και κύριον ή Βίβλος, «μέγα βιβλίον, άνεξάντητον, τό όποιον μπορεί νά παρηγορήσει διά τήν στέρησιν όλων τών άλλων».

Άλλά και τό Έθνικό Θέατρο έκαμε μιά γενναία χειρονομία, πού πρέπει νά τήν καταγράψουμε στό ένεργητικό του: Νοιώθοντας τήν αληθινά μεγάλη πνευματική σημασία, πού ειχε ό έβανος για τήν άνοικοδόμηση τών κατεστραμμένων ναών, άφιέρωσε σ' αυτόν μίαν έκτακτη παράσταση και διαθέσει για τόν ύψηλό του σκοπό τίς εισπράξεις τής.

Καλά κι' ένθαρρυντικά μηνύματα.

Η ΕΙΚΟΝΑ ΜΑΣ

Η στήλη αυτή, πού, όπως εξήγησαμε από τήν αρχή, δέν κάνει αξιολόγηση τών εκδηλώσεων τής καλλιτεχνικής μας ζωής, ούτε καν μπορεί, μέ τή μνημιαία τής εμφάνιση, νά τήν παρακολουθή πλατύτερα και πληρέστερα, όμολογεί, ότι αίσθάνεται μίαν ιδιαίτερη συμπάθεια και προτίμηση στους νέους καλλιτέχνες, πού δείχνουν γνήσιο ταλέντο και παρουσιάζουν αίσθητες δυνατότητες εξέλιξης. Και άνάμεσα σ' αυτούς είναι, χωρίς άμφιβόλια, και ή δεσποινίς Μυρσίνη Σαντοριναίου, πού παρουσίασθηκε για πρώτη φορά στόν «Παρνασσό» μέ έκατον περίπου ζωγραφικά έργα τής.

Υπάρχει βέβαια — όπως και ήταν φυσικότατο — πολλή άναζήτηση μέσα στα έργα αυτά. Άλλά ή άναζήτηση αυτή είναι γεμάτη από τήν όραία δημιουργική άγωνία του αληθινού καλλιτέχνη, πού μάχεται νά έκφράσει έναν πλούσιο και γόνιμο έσωτερικό κόσμο. Και τήν περίπτωση αυτή συμβαίνει, κατά τήν γνώμη μου, και κάτι άλλο, περισσότερο άκόμη σημαντικό και αξιόλογο: ότι, σ' όλες τίς πλευρές τών άναζητησών της, ή νέα καλλιτέχνης παρουσιάζει σοβαρές πραγματοποιήσεις, μπορεί νά πη κανείς και αληθινές κατακτήσεις, πού δείχνουν όχι μόνο ένα πολύπλευρο ταλέντο αλλά και μιά σταθερή δημιουργική εργασία, πολύ ειδοίωση και πολυ ένθαρρυντική. ΜΕΛΗΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

τικο κοινοδιακὸ μοναστήρι. Στὸ κύριο ἄρθρο του, μὲ φρεσκάδα ζωῆς ξένης πρὸς τὸ παρεξηγημένο «καλογεριστικό» πνεῦμα, χαίρειτιζει μὲ λόγια ποῦ δείχνουν πραγματικὴ χαρὰ τὴν κίνησι τοῦ Χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ ποῦ ἐλοῦνα καὶ περισσότερο ἐξπλώνεται στὴ χώρα μας.

★

Καὶ ἔχει μόνο στὴ χώρα μας!—Φωνάζει ἀπὸ ἐδῶ δίπλα ἓνα ἄλλο ἔντυπο, τὸ περιοδικὸ «Πνευματικὴ Ζωὴ», ὄργανο τῆς Κοινοτικῆς «Ἁγίου Σπυρίδωνος», ἀπὸ τῆ Νέας Ἱόρκης. (Διευθυντὴς ἀρχιμ. Βασίλειος Δόκης, Διευθυντὴς συντάξεως ὁ θεολόγος-ποιητὴς Σήφης Κόλλιας). Γιατὶ καὶ σ' αὐτὸ εἶναι φανερό τὸ ἰδιαίτερο χρώμα ποῦ παίρνει στὴν ἐποχὴ μας τὸ κήρυγμα, ἔτσι καθὼς ἀγκαλιάζει δολοκλήρη τὴ ζωὴ καὶ βάζει τὴ σφραγίδα του σὲ κάθε πολιτιστικὴ ἐκδήλωσι.

★

Ἀπὸ τὴν Ἀμερικὴ ἐπίσης μᾶς ἐρχεται καὶ «'Ο Ὁρθόδοξος Παρατηρητής», ποῦ ἐκδίδεται ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀμερικῆς. Ἐνα πολὺ ὄρατο περιοδικό, ἀλήθεια!

★

Ἀπὸ μιὰ βιαστικὴ ματιὰ καὶ σ' ἄλλα περιοδικά:

«Ἐπιθεώρησις Ἑλληνικῆς Οἰκονομίας», παλαιὸ περιοδικὸ ποῦ κυκλοφορεῖ κάθε μῆνα, μὲ ἐπιστημονικὰ ἄρθρα καὶ πρακτικὰς ὁδηγίας γιὰ τὰ φορολογικὰ ζητήματα.

«Ἀρμενόπουλος», μηνιαία νομικὴ ἐπιθεώρησις ποῦ ἐκδίδεται ἀπὸ τὸν Δικηγορικὸ Σύνλογο Θεσσαλονίκης.

«Ἐπιθεώρησις Ὀπλων καὶ Σωμάτων», διμηνιαία ἐκδοσις τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτελείου Στρατοῦ.

«Ὁ κρῖκος τῶν βαθμοφόρων», τοῦ Σώματος Ἑλλήνων προακόπων.

«Διδασκαλικὸν Βῆμα», ὄργανο τῆς «Διδασκαλικῆς Ὁμοσπονδίας Ἑλλάδος».

«Μαθητικὴ Ἔστις» ποῦ ἐκδίδεται ἀπὸ τὸν κ. Π. Ι. Χαϊζῆ μὲ τὸν σκοπὸ νὰ βοηθήσῃ τὰ παιδιὰ νὰ διατυπώνουν τίς ἰδέες τους.

Π. ΚΑ.

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Π. Ν. Τραμπέλα, Ὁμιλητικὴ ἱστορία καὶ θεωρία τοῦ κηρύγματος, Ἀθῆναι 1950.

Τοῦ αὐτοῦ, Ἑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον, Ἀθῆναι 1951.

Μὲ χαρὰν ἀντικρύζομεν πάλιν δύο νέα βιβλία τοῦ καθηγητοῦ κ. Τραμπέλα. Τὸ ἓν ἀναφέρεται εἰς τὴν λεγαμένην Πρακτικὴν Θεολογίαν. Εἶναι ἡ Ὁμιλητικὴ του. Τὸ ἄλλο, τὸ «Ἑπό-

μνημα», δηρῆται εἰς τὴν ἐρημνυστικὴν. Καὶ τὰ δύο ὁμοῦ ἀποβλέπουν εἰς πρακτικοὺς σκοποὺς, ὅπως καὶ ὅλα σχεδὸν τὰ ἔργα τοῦ συγγραφέως: Ὁ σκοπὸς των εἶναι νὰ βοηθήσῃ τὸν ἐργάτην τοῦ πνεύματος, ὁ ὅποιος ἔχει ἀφισρωθῆ εἰς τὴν καλλιέργειαν τοῦ ἱεροῦ ἀμπελῶνος, ὥστε νὰ εἶναι ἀποδοτικώτερος καὶ ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερο κατηρτισμένος.

Παρὰ τὴν εἰδικότητα τοῦ προορισμοῦ, καὶ τὰ δύο βιβλία παρουσιάζουν καὶ γενικώτερον ἐνδιαφέρον. Βοηθοῦν καὶ οἰονδηῖοτε πνευματικὸν ἄνθρωπον, ὁ ὅποιος θέλει νὰ κατανοήσῃ βαθύτερον τὰ ζητήματα καὶ τὰ θέματα τῆς πίστεώς μας. Καὶ ἡ νέα, δευτέρα ἐκδοσις τῆς Ὁμιλητικῆς, (ἡ πρώτη ἐκυκλοφόρησε τὸ 1928), μὲ τὴν προσθήκην τῆς ἱστορίας τοῦ κηρύγματος, ἡ ὁποία καταλαμβάνει τὸ ἡμιου σχεδὸν τοῦ ὅλου ἔργου, ἀποκτᾷ εὐρύτερον ἐνδιαφέρον. Κάθε μορφωμένος ἄνθρωπος ἔχει πολλὰ νὰ πληροφορηθῆ καὶ ἀπὸ τὴν καθόλου ἀνάπτυξιν τοῦ θέματος, ἰδίως ὁμοῦ ἀπὸ τὰς πρώτας 168 σελίδας τοῦ βιβλίου εἰς τὰς ὁποίας ἐκτείνεται τὸ ἱστορικὸν μέρος.

Ἄλλα καὶ ἀπὸ τὸ θεωρητικὸν τμήμα τοῦ βιβλίου δὲν θὰ ὠφληθῆ ὄλιγα ὁ οἰονδηῖοτε χειριστὴς τοῦ προφορικῦ λόγου. Καὶ «ἡ κατανομὴ τῆς βλήτης τοῦ λόγου» καὶ «ἡ ἐκλογὴ τῶν θεμάτων» (σελ. 205 ἐπ.) καὶ «ἡ μορφή καὶ τὸ ὄρος» (σελ. 276 ἐπ.) κ.ἄ. εἶναι ζητήματα τὰ ὅποια ἀνακύπτουν ἔμπρὸς εἰς οἰονδηῖοτε ὁμιλητὴν.

Ἐκείνος ὁμοῦ ὁ ὅποιος κυρίως ἔχει πολλὰ νὰ καρπωθῆ ἐκ τῆς μελέτης τῆς β' ἐκδόσεως τῆς Ὁμιλητικῆς εἶναι ὁ ἐργάτης τοῦ κηρύγματος. Τὸ ἱστορικὸν μέρος θὰ τὸν κατατοπίσῃ εἰς τὸ ἔργον του καὶ θὰ τὸν τονώσῃ εἰς τὸν ζῆλον του. Ὅλα τὰ μεγάλα πρότυπα τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ λόγου παρελαύνουν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν του. Ὁ Κύριος πρῶτον καὶ οἱ Ἀπόστολοι Του, ὡς Κήρυκες, οἱ ἀποστολικοὶ κατόπιν Πατέρες καὶ οἱ ἀπολογηταί, οἱ μεγάλοι Πατέρες τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως, καὶ ἐν συνεχείᾳ οἱ τοῦ Μεσαίωνος: Τιμόθεος ὁ Πρεσβύτερος ἐν Ἱεροσολύμοις, Θεοδοῖος καὶ Εὐσέβιος τῆς Ἀλεξανδρείας, Σωφρόνιος Ἱεροσολύμων κ.λ.π. μέχρι τῶν κηρῶν τῆς Διαμαρτυρήσεως καὶ Β' αὐλῆς τῶν Παρισίων κ.ἄ. Τὰ παραδείγματα αὐτὰ, παρ' ὅλην τὴν συντομίαν τῆς ἐκδόσεως, εἶναι ἱκανὰ νὰ τοῦ ζωογονήσουν τὸν ζῆλον καὶ τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν προπαρεσκευασμένον, τὸ μελετημένον κήρυγμα. Ὅχι μόνον κατὰ τὸν χρυσοῦν αἰῶνα τοῦ κηρύγματος, ἀλλὰ καὶ εἰς ἐποχὰς καὶ εἰς περιοχὰς ὅπου τὸ κήρυγμα εἶναι γενικῶς ἄεδοστος δπάρχου μοραζι. αἱ ὁποιαὶ ὄπως π.χ. τοῦ Hugh Latimer (1490-1556) ἐν Ἀγγλίᾳ, ἐμπνέουν καὶ ἐνισχύουν.

Ἄφ' ἐτέρου τὸ θεωρητικὸν μέρος τοῦ βιβλίου εἰς τὸν κήρυκα πόσον ἀπαραίτητος εἶναι καὶ ἡ γενικώτερα πνευματικὴ καὶ ἔσωτερικὴ κατάρτισις, ἀλλὰ καὶ ἡ διὰ μελέτης καὶ εἰδικῆς προτομασίας προπαρασκευῆ διὰ τὸ κήρυγμα. Τιοιουτοτρόπως ὁ θεράπων τοῦ ἄμβωνος οὐτε θὰ ἐπα-

φίεται εἰς τὴν ἔμπνευσιν τῆς στιγμῆς ἀλλ' εὖτε καὶ θά περὶ ἀβλήπτη τὸν ἑσωτερικὸν πνευματικὸν ἐφοβισμὸν του, τὸν πλουσιμὸν ἐηλεκτὸν τ. ὁ θησαυροῦ τῆς καρδίας του, χωρὶς τὸν ὁποῖον ὀσηθήποτε ἄλλη προκαρασκυή εἶναι σχεδὸν ἀίρητος καὶ ἀνοσφάλης διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ.

Ὁ καθηγητὴς κ. Τρεμπέλας εἰς τὰς 330 μεγάλου σχήματος σελίδας τῆς νέας ἐκδόσεως τῆς Ὁμιλητικῆς του, κατῳρθως νὰ συγκεντρώσῃ πορίσματα ἐπιστημονικῶν ἐρευνῶν, τὰ ὅποια ἐκτίθενται εἰς ὀγκώδεις ἐργασίας ἐπὶ τῆς ἱστορίας καὶ τῆς θεωρίας τοῦ κηρύγματος, ὅπως τοῦ Oosterzee, τοῦ Christlieb, τοῦ Fendt, τοῦ Sertillanges, τοῦ Garvie κ. ἄ.

Τὴν ἀξίαν τοῦ δευτέρου ἐκ τῶν συγγραμμάτων τοῦ κ. Τρεμπέλας δύνανται ὁ ἀναγνώστης νὰ τὴν συμπεράνῃ καὶ πρὶν ἀκόμη ἀπολαύσῃ τὸ περιεχόμενον τῶν ὑπερπεντακοσίων σελίδων του. Ὅχι διότι, ἐπὶ τέλους ἀποκτῶμεν καὶ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἕνα βοήθημα διὰ τὴν μελέτην τῆς Ἁγίας Γραφῆς, ἕνα Fillion ἢ ἕνα Allen ἢ ἕνα Commentar τῆς S.R.C.K., ἀλλὰ διότι κατ' ἀναλογίαν μᾶς εἶναι γνωστὴ ἡ ἀξία καὶ τοῦ «ὁπομνήματος» εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον ἐκ τῶν ὄσῳ ἄλλων προηγηθέντων «Γνωμνημάτων» τοῦ ἰδίου συγγραφέως· εἰς τὰς Ἐπιστολάς τοῦ Μεγάλου Ἀποστόλου τῶν Ἑθῶν καὶ εἰς τὰς καθ' ἑαυτὴν καὶ τὴν πρὸς Ἑβραίους. Ὅπως καὶ ἐκεῖ, τοιοῦτοτρόπως καὶ ἐνταῦθα ὁ συγγραφεὺς ἀφ' ἐνός μὲν διὰ τῶν συντόμων προλεγόμενων του (σελ. 3-21) ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τῆς ἐλευθέρας παραφράσεως τοῦ κειμένου καὶ τῶν συνοπτικῶν μὲν ἀλλ' εὐστόχως ἐρανισθέντων ἐξ ἀρχαίων καὶ νεώτερων ὁπομνηματικῶν σχολίων του, βοηθεῖ τὸν μελετητὴν τῶν ἱερῶν κειμένων τῆς Ἁγίας Γραφῆς εἰς τὸ νὰ εἰσθῶσῃ καὶ ἀπολαύσῃ τὸ βαθύτερον νόημα τῆς. Περὶ τοὺς εἰκοσι πέντε ἀρχαίους καὶ νεώτερος σχολιασταὶ ἀποτελοῦν τὸν πνευματικὸν ἀγρόν, ἐκ τοῦ ὁποίου συνῆλθον ὁ συγγραφεὺς τὸν πλοῦσιον ἀμητόν του.

Εἰς τὸ νέον του «ὁπομνήμα» τὸ πρῶτον ἐπὶ τῶν συνοπτικῶν εὐαγγελίων, ὁ κ. Τρεμπέλας ἐθέτει ἐν συντομίᾳ καὶ τὸ λεγόμενον συνοπτικὸν πρόβλημα (σελ. 5-14). Τὸ πρόβλημα τοῦτο ἀναφέρεται εἰς τὴν χρονολογικὴν σειρὰν κατὰ τὴν ὅποιαν συνεγράφησαν τὰ τρία πρῶτα εὐαγγέλια καὶ εἰς τὴς πηγὰς τὰς ὅποιας εἶχον ὁπ' ἐφῆν των οἱ ἱεροὶ εὐαγγελισταὶ κατὰ τὴν συγγραφὴν τῶν κειμένων των. Ἡ ἔρευνα τοῦ θέματος εἶναι κατὰ τρόπον εὐστοχον, παρέχοντα εἰκόνα τῶν πολυπλόκων προβλημάτων τῆς φιλολογικῆς καὶ ἱστορικῆς κριτικῆς τῶν ἱερῶν κειμένων καὶ τῆς νηφαλιωτέρας καὶ πλεῖν ἀντικειμενικῆς ἀντιμετωπίσεώς των ὑπὸ τῆς νεωτέρας φιλολογικῆς καὶ ἱστορικῆς ἐπιστήμης. I. I. K.

★

Μετὰ μεγάλη χαρὰ ἡ στήλη μας παρουσιάζει τέσσαρα καινούργια βιβλία πού ἐξέδωκε τὸν τελευταῖο καιρὸ ἡ Ἀδελφότης Θεολόγων ἡ «Ζωή»,

ὡς συνέχεια στὴν πλοῦσιαν καὶ ἀνεκτίμητην πνευματικὴν τροφοδοσίαν πού μετ' εἰς ἐκδόσεις τῆς παρέχει, δεκαετίες δολόκληρας, στὸν ἑλληνικὸ λαόν.

Τὸ πρῶτο ἔχει τίτλο «Γυρισμὸς στὴ γαλάξια Ἑλλάδα». Καλογραμμένο, ζωντανὸ καὶ ἐνδιαφέρον, συναρπάζει ὄχι μόνον τὸ παιδί, μὰ καὶ τὸν μεγάλο πού θὰ τύχῃ, καὶ ἀξίζει, ἀλήθεια, νὰ τὸ διαβάσῃ. Καὶ τοῦτο γιὰτὶ παρουσιάζει κατὰ τὸ ἐσχωριστό. Ἡ ὀλη ὁπθεοὶς πλέκεται γύρω ἀπὸ μιὰ πονεμένην πραγματικότηταν τῆς ἐποχῆς μας, τὸ ἀπαλοῖο παιδομαζωμα. Τὸ δρᾶμα, ἡ τραγικὴ θέσις τῶν παιδιῶν μας, προβάλλονται δολοζώντανα μπροστὰ μας. Καὶ δὲν εἶναι φανταστικὰ ἀλλὰ παρμένα πέρα γιὰ πέρα ἀπὸ τὴν πραγματικότηταν τὰ ὅσα γράφονται γιὰ τὸ βίβροχο ἐσπριζωμὰ των ἀπὸ τὴν ἀγκαλιὰ τῆς μάννας, γιὰ τὴν ζωντανὴν χριστιανικὴν πίστιν, τὴν ἀγάπην καὶ τὴν νοσταλγίαν των γιὰ τὴν πατρίδα πού τὰ βασανίζει ἔτσι καθὼς βρίσκονται φυλακισμένα στὰ στρατόπεδα τῶν ἐχθρῶν τῆς ἐλευθερίας.

★

Τὸ δεῦτερο βιβλίον εἶναι τὸ «Ἀγάπη εἰς τὸν λαόν». Ἐπιστολὴ ἀποτελοῦν τὸ περιεχόμενον του. Ἐκδιλώσεις εὐχαριστίας τῶν πληγέντων χωριῶν μας γιὰ τὰ δέματα, πού τοὺς ἔστειλαν, ὡς μικρὴ ἀνακούφιση στὸ δρᾶμα τους τὰ παιδιὰ τῶν Χριστιανικῶν Μαθηματικῶν Ὁμᾶδων καὶ Κατηχητικῶν Σχολείων τῆς πρωτεύουσας καὶ ἄλλων πόλεων. Εἰς μιὰ πνευματικὴ τόνωσις τὸ διάδασμα τῶν ἐπιστολῶν αὐτῶν. Γιατὶ ἀπ' τὴς γραμμάς τους ἀναβλύζουν τὰ εὐγενικὰ αἰσθήματα τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, πού τόσο εἶναι ἔτοιμος νὰ ἀνταποκριθῇ. Ὅταν βλέπῃ τὴν ἔπρακτικὴν ἀγάπην. Γεμίζει ἡ ψυχὴ τοῦ ἀναγνώστου ἀπὸ ἀγαλλίαν· ὅταν βλέπῃ μέσα σὲ τόσο ζωντανὰ νεοκουμέντα, ὅπως οἱ ἐπιστολῆς, τὸ ὅτι ἡ ἀγάπη αὐτὴ εἶναι σήμερα μέσθ στὸ λαόν μας πραγματικότης· ὅτι ὑπάρχουν ἄθρωποι ἔτοιμοι νὰ προσφέρουν, ἀλλὰ καὶ ἄνθρωποι ἔτοιμοι νὰ ἰδοῦν ὄχι τόσο τὴν ἀξίαν τοῦ δέματος, ὅσο πολῦτιμη ἀνακούφιση καὶ ἀνπροσφῆρη στὸν πόνο τους, ἀλλ' ἀκριβῶς τὸ πνεῦμα τῆς ἀγάπης καὶ τῆς πνευματικῆς συμμετοχῆς στὴν θλίψιν τους αὐτῆ. Μὲ τέτοιες διαπιστώσεις ἀνανεῶνεται μέσα μας ἡ ἐμπιστοσύνη στὸ λαόν μας, πού χάρις στὴν πίστιν του τὴν χριστιανικὴν διατήρησιν ἀκέραιαν τὴν πνευματικὴν του ὑπαρξίν, ζωτικότηταν καὶ δύναμιν μέσα στὴς τόσας καταιγιδοὺς, πού πάρας. Καὶ πρέπει νὰ εἰσθεῖς εὐγνώμονες στὴν Ἀδελφότηταν τῆς «Ζωῆς» πού μετ' ἐνδοσίαν αὐτοῦ τοῦ βιβλίου μᾶς ἔβωσεν μιὰ τόσο καλὴν εὐκαιρίαν γιὰ νὰ ἀνανεώσωμε τὴν ἐμπιστοσύνην μας αὐτῆ.

★

Καθένας μας ξέρει τί τεραστίαν σημασίαν ἔχει μιὰ σωστὴ καθοδήγησις τῶν νέων. Ἡ ὀρθὴ ἀντιμετώπισις τῶν προβλημάτων τῆς νεότητος εἶναι τὸ θεμέλιον ὄχι μόνον γιὰ μιὰ εὐτυχὴ ἀτομικὴ ζωὴ, ἀλλὰ καὶ τὴν ἰδίαν τὴν κοινωνικὴν πρόδοσιν

«Ο Σύμβουλος τοῦ νέου» ἀποτελεῖ μιά συμβολή στὴν ἄγία αὐτὴ θεμελίωση. Δὲν ὑπάρχει σχεδὸν κανένα ζήτημα ποῦ νὰ ἀφορᾷ τὸν νέο, καὶ νὰ μὴ θίγεται. «Ὁ νέος καὶ τὸ περιβάλλον του», «Ὁ νέος καὶ τὸ πᾶγγμα», «Ὁ νέος καὶ ὁ γάμος», «Ἡ μόρφωση καὶ ὁ νέος», «Ὁ νέος καὶ ἡ θρησκεία» ἀπασχολοῦν ζωηρὰ τὸν συγγραφέα, ποῦ σὲ ὅλες αὐτές τὶς σελίδες κατευθύνει, ἐμπνέει, ὑποδεικνύει τοὺς κινδύνους ποῦ συνήθως ἀπειλοῦν τὴν νεότητά, ἄλλο καὶ ταυτοχρόνως προβάλλει τὴν πηγὴ τῆς δυνάμεως, μὲ τὴν ὁποία θὰ ὑπερνικηθοῦν οἱ κίνδυνοι αὐτοί. Αὐτὴ ἡ πηγὴ δὲν εἶναι ἄλλη ἀπὸ τὴν Χριστιανικὴ πίστι. Μόνον μὲ αὐτὴν, τὼνίζει ὁ συγγραφέας, θὰ μπορέσῃ ὁ νέος νὰ δημιουργήσῃ μιὰ ζωὴ εὐτυχὴ καὶ δημιουργικὴ, ζωὴ ποῦ, δὲν θὰ ἀποτελέσῃ πικρὴ διάψευσι τῶν ὁνείρων καὶ τῶν ἐλπίδων ποῦ γαβανίζουσι τὴν ψυχὴν του. Μὲ τὴν σοφία καὶ τὴν σεβασρότητα ποῦ χαρακτηρίζει τὴν ἀντιμετώπισι τῶν προβλημάτων τοῦ νέου καὶ πρὸ πάντων μὲ τὴν ἀγάπην τοῦ συγγραφέως πρὸς τὴν νεότητα ποῦ τόσο καθαρὰ διαφαίνεται μέσα στὶς σελίδες του, τὸ βιβλίον τοῦ κ. Παναγιωτοπούλου εἶναι πραγματικὸς σύμβουλος ποῦ κανεὶς νέος δὲν θὰ θελήσῃ νὰ στερηθῇ.

★

Καὶ τώρα ἔνα διήγημα, ὁ «Δάκης Λαβέρης». Ἐνα διήγημα ρεαλιστικὸ, ὄχι μὲ ἔκλειον τὸν ψεύτικο, τὸν μονόπλευρο μοντέρνο ρεαλισμὸ, ποῦ ἐπιμένει στὴν μιὰ μόνο, τὴν κακὴ πλευρὰ τῆς πραγματικότητος, ἀλλὰ μὲ τὸν ρεαλισμὸ ποῦ ἀγκαλιάζει καὶ παρουσιάζει ὅλες τὶς ὀψεις τῆς συγχρόνου ζωῆς, ἡ μάλλον γιὰ νὰ μιλήσωμε ἀκρθέστερα τὶς δύο κύριες ὀψεις τῆς. Τὴν θετικὴ καὶ τὴν ἀρνητικὴ. Ἐκείνην ποῦ δουλεῖ καὶ δημιουργεῖ σὲ δύομα τῆς Χριστιανικῆς ἀγάπης, καὶ ἔκείνην ποῦ φθεῖρει καὶ φθείρεται μέσα στὴν σαπίλα καὶ τὴν ἀρνητικὴ κριτικὴ, τὴν ἄμση τῆς ἔμμεσης θρονόμησης καὶ καλῆς προσπάθειας. Γύρω ἀπὸ τὸ πρόσωπο τοῦ Δάκη Λαβέρη, τοῦ ἐπαρχιωτῶπούλου ποῦ ἔρχεται νὰ σπουδάσῃ στὸ Πανεπιστήμιον, συνάπτεται ὁ ἀγὼν ἀνάμεσα στὶς δύο αὐτὲς πλευρὰς, ποῦ ἡ κάθε μιὰ βρίζει ὅλα τῆς τὰ δυνατὰ γιὰ νὰ τὸν κερδίσῃ μὲ τὸ μέρος τῆς. Ὁ ἀναγνώστης παρακολουθεῖ τὶς διαδοχικὰς φάσεις του. Ἔτσι ὅπως ἀναλλάσσονται μὲ ταχὺ ρυθμὸ. Στὴν κάθε σελίδα ποῦ διαβάσει, βλέπει ὅλο καὶ πὸ φανερὰ πὼς ὁ Δάκης Λαβέρης δὲν μπορεῖ νὰ μείνῃ οὐδέτερος, ἀμφιταλαντευόμενος ἀνάμεσα στὶς δύο παρατάξεις. Νοιώθει τὴν ἀνυπολόγιστη σημασία ποῦ θὰ ἔχη ἡ ἔκλογή του γιὰ τὸν ἴδιον καὶ τὴν κοινωνία. Γι' αὐτὸ καὶ μὲ ἀνακοφίαι βλέπει στὶς τελευταῖες σελίδες τὸν θριαμβὸ τῆς πίστεως τὴν ὥρα ἀκριβῶς ποῦ ὅλα φαίνονται χαμένα.

Ὁλόκληρο τὸ βιβλίον γραμμένο σὲ ὅρος ἔξυπνο, ζωηρὸ καὶ συναρπαστικὸ, διαδάζεται ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος χωρὶς διακοπὴ. Οἱ τύποι ποῦ μᾶς παρουσιάζει εἶναι ὅλοι πέρα γιὰ πέρα ἀνάγλυφοι καὶ ἀληθινοί. Ὅχι μιὰ πιστὴ

εἰκόνα τῆς, μὰ ἡ ἴδια ἡ πραγματικότης προβάλλει μέσα ἀπὸ τὶς σελίδες του. Καὶ γι' αὐτὸ πρέπει νὰ τὸ διαβῶν καθέννας ποῦ θέλει αὐτὴν τὴν πραγματικότητα καὶ τὴν γνωρίσῃ δὲλακέρη καὶ νὰ ἰδῇ τὴν πνευματικὴ ἀναζητησιὰ ποῦ γίνεται στοὺς καιροὺς μας ἀθέρυθα καὶ συστηματικὰ ὅπως κάθε ἀληθινὴ δημιουργικὴ προσπάθεια.

Α. ΠΥΡΓ.

★

Ὁ γνωστός ἐκδοτικὸς οἶκος Ἰατρικῶν, ὡς καὶ γενικότερον ἔργων τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν, Georg Thieme (Stuttgart) ἀνέλαβε, μαζί μὲ τὰς ἄλλας ἐπιστημονικὰς ἐκδόσεις καὶ τὴν ἔκδοσιν εἰδικῆς «Ἐπιθεωρήσεως διὰ τὴν Ψυχοθεραπευτικὴν καὶ τὴν Ἰατρικὴν Ψυχολογίαν» (Zeitschrift für Psychotherapie und Medizinische Psychologie). Ἡ Ἐπιθεωρήσις αὐτὴ, ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ καθηγητοῦ E. Kretschmer (Tübingen), τοῦ Dr Kühnel (Göttingen) καὶ τοῦ καθηγ. F. Mauz (Hamburg) καὶ μὲ τὴν συνεργασίαν διασήμων νευρολόγων καὶ ψυχιάτρων δλοκλήρου τοῦ κόσμου (Alexander, Binswanger, Frankl κ.λ.π.) ἀσχολεῖται μὲ θέματα ψυχοθεραπείας καὶ ψυχολογίας ὑπὸ τὸ φῶς τῶν νεωτέρων ἐπιστημονικῶν κατευθύνσεων διὰ τὴν ἀνακάλυψιν τῆς ἀληθινῆς ψυχικῆς ὑποστάσεως τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ εἰδικὴ αὐτὴ ἐπιθεωρήσις δεικνύει, μαζί μὲ πολλὰς ἄλλας ἐπιστημονικὰς ἐργασίας, τὸν σεβασμὸν πρὸς τὰ προβλήματα τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὰς ἀνάγκας τῆς ψυχῆς, τὴν ὁποίαν οἱ ἐπιστήμονες προσπαθοῦν νὰ ἐνοήσων (Verstehende Psychologie).

Εἰ τὰς δημοσιευόμενας ἐργασίας τοῦ τσῆους Μαρτίου 1951 διακρίνει κανεὶς ἀμέσως τὴν προσπάθειαν αὐτὴν εἰς τὰ ἄρθρα τοῦ καθηγ. Kretschmer «Ψυχολογία καὶ ψυχοθεραπεία τῶν παρανοϊκῶν» (Psychologie und Psychotherapie der Paranoiker), τοῦ Beining «Διὰ τὴν ψυχοθεραπείαν τοῦ γλαυκώματος» (Zur psychotherapie des glaukoms) τῶν Drobac καὶ Strotzka, «Ναρκοδιαγνωστικὰ ἔρυνα ἐπὶ τῶν συρρεαλιστῶν» (Narkodiagnostische Untersuchungen bei surrealisten), τοῦ Schultz «Ἡ νεωτέρα φιλολογία ἐπὶ τῆς ἀδογνεοδῆ ἀγωγῆς» (Neuere Literatur zum autogenen Training) κ.λ.π. Ἐνδιαφέρουσαι πληροφορίαι παρατίθενται ἐν τέλει ἐπὶ τῶν συνεδρίων τῆς ψυχοθεραπευτικῆς καὶ ἱατρικῆς ψυχολογίας τοῦ 1951 εἰς Lindau, Stuttgart, Berlin κ.ἀ. ὅπου θὰ συζητηθοῦν σπουδαιότατα θέματα ἐπὶ τῆς ἀναλύσεως καὶ ἀναπτύξεως τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος, ἡ ὁποία, ὅπως γράφει ὁ καθηγητῆς Kretschmer, ἔχει ἀνάγκην νὰ βαδίσῃ, ἀπὸ τὴν ἀνάλογον τῆς, πρὸς τὴν συνάντησιν τῶν πνευματικῶν ἀξιών, διὰ νὰ ἀνεύρῃ τὴν ἄγίαν. Ὁ ἐκδοτ. οἶκος Georg Thieme, προσφέρει καὶ διὰ τῆς ἐκδόσεώς του ταύτης μίαν πολῦτιμον ὑπερβολίαν εἰς τὴν ἐπιστήμην καὶ τὸν πολιτισμὸν.

Α. Α. Α.

ΕΛΗΦΘΗΣΑΝ

— Σπύρου Ζωδιάτη, συντάκτου περιοδικού «Ἡ Φωνὴ τοῦ Ἑθαγγελίου»: Ἡ μεγαλυτέρα ἀνάγκη τοῦ κόσμου.

— Παγκύπριον Γυμνάσιον: Ἐπετηρὶς σχολικοῦ ἔτους 1949-1950.

— Καρδινάλιου Οὐάτσμαν: Ἡ ἀκοιμητὴ κανὼν ἢ λ.α. Μετάφρασις Θρησκείας Χαραλάμπη. (Ἔα σημειωθῆ, ὅτι ὁ καρδινάλιος Οὐάτσμαν εἶναι ὁ συγγραφεὺς τῆς Φαβιόλας).

— Θεοδόφρου Μοσχονά: Ἐντυπώσεις ἐκ Σινᾶ. Ἀλεξάνδρεια.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

κ. Σ. Δημ., Ἄρπος.—Ὁ στίχος σας προδίδει κάτοχον καλῆς τεχνικῆς. Καὶ ἡ πρωτοτυπία δὲν σας λείπει. Καὶ ἡ συγκίνησις εἶναι πηγάδι, μόνον ποῦ δὲν εἶναι μεγάλη. Εὐχαριστῶς θὰ περιμένωμεν ἀπὸ σας κάτι καθολικώτερον καὶ πληρέστερον εἰς ἔμπνευσιν.—κ. Π. Γ. Δ. Ἐν τ. α. ὁ θ. α. Ἀπὸ τὸ ποιημὰ σας δὲν λείπει ἡ συγκίνησις καὶ ἡ πλοῦσις λυρική διάθεσις, ὡς σύνολον ὅμως δὲν ἔχει τὴν ἀπαιτούμενην πληρότητα.—κ. Α. Μ. α. λ. Ἐν τ. α. ὁ θ. α. Τὸ ποιηματικὸν σας ἐξαίρετον διὰ τὴν ἀπλότητά του. Τὸ δεύτερον ὅμως τετράστιχον ἔχει ἑλλείψεις. Τὸ πρῶτον εἶναι ἐντελὸς ἀρτίον.—κ. Ἄν. Π. α. τ. Χρυσούπολιν. Ἡ πρόβλεψις τοῦ θρόλου τοῦ «Διγενή Ἀκρίτα» εἶναι θέμα ἐπιστημονικῆς διατριβῆς καὶ δχι θέμα ἀλληλογραφίας.—κ. Δ. Ἐν τ. α. ὁ θ. α. Ἡ ἐπιστολή σας βυθότατα μᾶς συνεκίνησε. Ὁ πόνος σας ἔχει δλην τὴν ἰερότητα τῆς πονεμένης ψυχῆς. Τὸ «Λιμανάκι» ὅμως ἔχει πολὺν «ποκεμενισμόν». Ἡ πνευματικότης τοῦ ἀνευτῆς ἐπιστολῆς ποῦ τὸ συνοδαεὶ δὲν εἶναι προσίτη εἰς τὸ μεγάλον κοινόν.—δ. Α. Μ. η. Ἐν τ. α. ὁ θ. α. Τὰ δύο πρῶτα τετράστιχα ἐξαιρετικά. Ἐπίσης καὶ τὸ τελευταίον. Τὸ 3ον καὶ 4ον ὕστερον. Ἐχομεν τὴν γνώμην ὅτι ἐάν θελήσετε νὰ ἐπεξεργασθῆτε ἐκ νέου καὶ τὴν μορφήν ἀλλά, ἴσως καὶ τὸ νόημα τῶν τετραστιχῶν ποῦ ὕστερον, θὰ δώσετε ἕνα θαυμάσιον ποιήμα.—κ. Α. Φ. Ἐλασσώνα. Τὸ ποιημὰ σας ἀνεπιτυχές. Ἀφάστει τοὺς ἀρχαίους μόνον διὰ τὰ μαθηματικὰ σας πρὸς τὸ παρόν. Ὡς μαθητῆς προσέξατε νὰ εἰσθε ἀπλὸς καὶ εἰλικρινῆς εἰς τὴν αἰσθητικὴν σας συγκίνησιν.—κ. Ν. Π. ι. ε. ρ. Κ. α. τ. ε. ρ. Ἡ ποιητικὴ σας διάθεσις καὶ ὁ λυρικός τόνος τῶν παιημάτων σας μᾶς συνεκίνησαν. Ἡ ἔργασίς σας ὅμως ἔχει πολλὰς ἑλλείψεις.—στ. ρ. Δ. Μ. α. κ. ρ. Σ. Γ. 913 Γ. Ἐίθενα βέβαιον εἶναι ὅτι κάποτε ἡ ἀνάγκη σας πρὸς τὴν ποιησὶν θὰ ἀποδώσῃ καρποῦς. Προσέξατε τὴν ἀρμονικὴν διάρθρωσιν

τῶν νοημάτων σας καὶ φροντίσατε διὰ τὴν τεχνικὴν σας κατάρτιν.—κ. Α. Τ. ε. ρ. Χόβολην-Καλαβρύτων. Τὰ τὸσον ὅσον εἰς ἐμπνευσίαν ποιηματικὰ σας ὕστερον εἰς τεχνικὴν. Μελετήσατε νεοελληνικὴν λογοτεχνίαν διὰ νὰ ἀξιοποιήσετε τὴν καλὴν σας πρόθεσιν.—κ. Β. Μ. π. α. σ. Κ. α. τ. ε. ρ. Ἡ ἐνθουσιασμός σας διὰ τὸ βιβλίον μᾶς συγκίνηει. Εἰμεθα ὑπερήφανοι δι' αὐτὴν τὴν προσφορὴν τοῦ τόπου μας. Διὰ τὸ ποιήμα ποῦ ἀποδίδετε εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι ὁ στίχος σας εἰς πολλὰ σημεῖα χωλαίνει.—κ. Ι. Δ. Σ. ἰ. ν. Ἐν τ. α. ὁ θ. α. Ἡ μετρικὴ σας δὲν εἶναι ἀνεπιτυχῆς, ἀλλὰ ὁ τρόπος τῆς ἐκφράσεώς σας εἶναι πεζός. Ποίησιν δὲν κόμωμεν μόνον μὲ καλὴν ὁμοιοκαταληξίαν καὶ ἄρτιον μέτρον.—στ. ρ. Χ. α. ρ. Ν. Τ. σ. ο. ρ. Β. Σ. Τ. 902. Τὸ ποιήμα ὕστερον κατὰ τὴν μορφήν. Αἱ «πλοῦσιαι» καὶ ἀποφθεγματικαὶ λέξεις καὶ ἐκφράσεις δὲν ὀφελοῦν, ἐνθὺ ἡ ἀπλότης καὶ ἡ λεπτοτης πάντοτε ἔχουν νὰ προσφορῶν.—κ. Θ. Κ. ρ. τ. Ἐν τ. α. ὁ θ. α. Εἰς τὸν μουσικόν στίχον φαίνεται ὅτι ἀποδίδετε «περισσότερα». Τὰ νέα σας ποιήματα ὕπερθεν πολλῶν παλαιότερων. Βλέπομεν εὐχαριστῶς ὅτι αἱ ὑποδείξεις σας ἐβοήθησαν.—κ. Γ. Β. λ. α. χ. Κ. α. β. α. λ. λ. α. ν. Εὐχαριστῶς σημειώνομεν προόδους. Ἡ μετρικὴ ἀρτιότης τοῦ δεκαπεντασυλλάβου σας τώρα ἀποδίδει. Τὰ νοήματα σας καὶ αἱ παρομοίσεις θέλουσιν ἐπεξεργασθῆναι. Ἐργασθῆτε ἀκόμη περισσοτέρον εἰς τὸν στίχον σας.—δ. Ἄ γ γ. Φ. ω. τ. Ἄ γ. Παρασκευῆν. Ἐπιναυλαμβάνομεν τὸς ὑποδείξεις μᾶς εἰς τὸ τεῦχος Μαρτίου. Τὸ «βράδυ Ἀναστασιῶν» θὰ ἦτο περισσοτέρον ἐπιτυχῆς ἐν ἦτο συντομώτερον. Μὴν ἐκτείνετε ἀσκόπως.—δ. Β. ι. ο. λ. κ. ω. ν. σ. τ. Ἐν τ. α. ὁ θ. α. Ἀπὸ τὰ ἀποσταλμένα ἀρτιώτερον καὶ ἐπιτυχέστερον τὸ «Ἄκου ψυχῆ», παρ' ὅλον ὅτι ἡ τελευταία του στροφή ὕστερὴ καὶ πάλιν κατὰ πολὺ.—κ. Σ. τ. ε. ρ. Π. α. τ. Ἐν τ. α. ὁ θ. α. Ἀπὸ τὰ ποιήματα σας τὸ «Ἡ μάνα καὶ ὁ πόνος γιὰ τὸ παιδί της» εἶναι τὸ καλλίτερον παρ' ὅλον τὸ δχι ἐπιτυχές ἐκείνο «ἐνάσαι σὸν τὰ παραυτίαι, δρομοὺ μακρουτοῦ ὁ λάκκος, κι ὁλοι σὸν ἀπὸ συνήθεια, νὰ λέν; κῦτα ἕνα ἄρακος».—κ. Ν. Μ. α. τ. Ἐ. ἄ ν. θ. η. ν. Τὸ διήγημα σας ἔχει τὸ πλεονέκτημα τῆς καλῆς περιγραφῆς ἀλλὰ δὲν ὑποβάλλει. Δὲν ἀρκεῖ νὰ εἶναι ἀλήθεια τὰ ὅσα διηγησθε, πρέπει νὰ εἶναι καὶ τεχνικῶς ἀρτία.—δ. Ἄ γ γ. Ἄ θ. α. ν. Ἐν τ. α. ὁ θ. α. Ἡ «ἀμοιρη-ἡ κυρὰ-Μαργιτ» ἔχει πολλὰ προσόντα. Ἡ ἀφήγησις σας ἀφογος καὶ προσωπικὴ εἶναι δυνατὸν πολλὰ νὰ ἀποδώσῃ ἐντατικῶς καλλιεργούμενη.—κ. Ν. ι. κ. Τ. ρ. ι. α. ν. Ἐν τ. α. ὁ θ. α. Τὸ ποιήμα ἔχει ἀτελεῖαι εἰς τὸν ρυθμόν. Εἶναι δύσκολον τὸ εἶδος εἰς τὸ ὁποῖον ἐξεφράσθητε. Οἱ ἐπιγραμματικοὶ ὀλίγοι στίχοι ὀφελοῦν νὰ εἶναι πάντοτε ἀφογοὶ ἀπὸ πάσης πλευράς.—κ. Σ. τ. ρ. α. τ. Π. ε. ν. θ. ἡ λ. η. ν. Ἐν τ. α. ὁ θ. α. Δὲν ἔχομεν ὅπ' ὄψιν, ὡς εἶναι ἐπόμενον, τὸ κείμενον ποῦ ἀπεδώσατε εἰς τὸ ἑλληνικόν. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον δὲν εἰμεθα εἰς θέσιν νὰ ἐκφέρωμεν γνώμην. Ὡς νόημα τὸ ποιήμα δὲν ἐνθουσιάζει.—Ἄ ν. α. γ. ὁ θ. τ. η. μ. α. ρ. Ἐν τ. α. ὁ θ. α. Τὸ πεντάστιχον σας δχι ἐπιτυχές. Τὴν πλοῦσιν αἰς νοήματα ἴδωμεν τὴν ἀδικεῖ τὴν πλαδαρότητά του 4ου στίχου.—κ. Λ. ἄ κ. Λ. α. μ. π. Ἐν τ. α. ὁ θ. α. Διεβιβράσθη.

Περθεδικόν «Ἀκτίνες», ὄργανον τῆς «Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων»—Ἐκδ. Χριστ. Ἐνός. «Ἀκτίνες». Γραφετὰ: ὁδὸς Καρότης 14, Ἀθήναι (1) Τηλ. 85-028—Θεσσαλονικῆς: Ἄ γ. Σοφίας 88.—Πειραιῶς: Τσαμαδοῦ καὶ Κολοκοτρώνη 67.—Ἰγυθύνοιο: Δ. Γ. Σταμάτης, κατεικία: Παικίλης 5, Ἀθήναι.—Ἐτησίαι συνδρομὴ θρ. 25.000, ἔξωτερικοῦ δολλ. β.—Προστ. τυπογραφοῦ: Δ. Παπακωνσταντίνου, Μαυρομηγάλη 176.—Χειρόγραφα, δημοσιεύμενα ἢ μὴ, δὲν ἐπιστρέφονται.